

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**BREXİT SÜRECİNİN BİRLEŞİK KRALLIK'IN ULUSLARARASI TİCARETİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Enes AYAN

Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı

Uluslararası Ekonomi Politikası Yüksek Lisans Programı

OCAK 2023

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**BREXİT SÜRECİNİN BİRLEŞİK KRALLIK'IN ULUSLARARASI TİCARETİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Enes AYAN
(19297531037)**

Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı

Uluslararası Ekonomi Politikası Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayberk ŞEKER

OCAK 2023

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 19297531037 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Enes AYAN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “BREXIT SÜRECİNİN BİRLEŞİK KRALLIK’IN ULUSLARARASI TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Ayberk ŞEKER**
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Müslüm BASILGAN**
Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cevat BİLGİN
Bursa Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **01 Şubat 2023**
Savunma Tarihi : **19 Ocak 2023**

20.04.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Bursa Teknik Üniversitesi’nin abonesi olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Enes AYAN

İmzası :

(Faint, stylized signature watermark)

Eşim Esra ve oğlum Salih Uras'a,

ÖNSÖZ

Brexit referandumu öncesi ve sonrasında Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılması arasında geçen süreç içerisinde, Birleşik Krallık'ın ticaretinin ana noktasını oluşturan Avrupa Birliği arasındaki dış ticareti başta olmak üzere BK'nin uluslararası ticaretinin etkilerini incelediğim çalışmada, mesai kavramı olmadan kıymetli vaktini ayırarak her konuda destek ve yardımcı olan, çalışmamı inceleyip değerlendiren danışmanım Sayın Doç. Dr. Ayberk ŞEKER'e teşekkür ederim.

Ocak 2023

Enes AYAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ŞEKİL LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	xiv
1. GİRİŞ	1
2. BİRLEŞİK KRALLIK VE AVRUPA BİRLİĞİ	6
2.1 Brexit Sürecine Giden Yol	7
2.1.1 1955 öncesi dönemi BK-AB ilişkileri	7
2.1.2 1955-1960 dönemi BK-AB ilişkileri	8
2.1.3 1960-1965 dönemi BK-AB ilişkileri	10
2.1.4 1965-1973 dönemi BK-AB ilişkileri ve AET'ye ilk adım	11
2.1.5 BK'ın AET'ye ilk adım sonrası	12
2.2 Brexit ve Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı	17
2.2.1 Avrupa Parlamentosu	17
2.2.2 Avrupa Konseyi (Council of Europe)	19
2.2.3 AB Konseyi (European Council)	20
2.2.4 Avrupa Komisyonu	22
2.2.5 Avrupa Merkez Bankası	23
2.2.6 Adalet Divanı	24
2.3 Brexit Sürecindeki Senaryolar	25
2.3.1 Anlaşmasız (Sert) Brexit	26
2.3.2 AB yanlısı en geniş kapsamlı model senaryosu (Norveç modeli)	26
2.3.3 Gümrük birliği (Türkiye modeli)	27
2.3.4 Kanada benzeri serbest ticaret anlaşması (STA) modeli	28
3. BREXİT ÖNCESİ VE SONRASI BK'NİN EKONOMİK SÜREÇLERİ	30
3.1 Brexit Sürecinde BK-AB Dış Ticareti	30
3.1.1 BK-Dünya mal ticareti	30
3.1.2 BK-AB (28) mal ticareti	38
3.1.3 BK-Dünya hizmet ticareti	50
3.1.4 BK-AB (28) hizmet ticareti	52
3.1.5 BK-AB ticari ilişkilerine genel bakış	57
3.1.6 Pandemi ve geçiş dönemi sonrası ticaret	58
3.2 Brexit ve sonrası BK-AB Siyasi ve Ekonomik Politikalar	61
3.2.1 İstihdam ve işgücü	61
3.2.2 BK ve AB göç sorunsalı	66
3.2.3 Finansal hizmetler	68
3.2.3.1 Londra finans merkezi	71

3.2.3.2 Borsa ve döviz kuru etkileri	73
4. EKONOMETRİK ANALİZ.....	76
Analiz bölümünde, Brexit sürecinin BK'nin uluslararası ticareti üzerindeki etkileri test edilecektir. Bu kapsamda öncelikle konuya ilişkin literatür araştırması sunulacak daha sonra ise Brexit sürecinin BK'nin uluslararası ticareti üzerindeki etkileri, oluşturulan araştırma modelleri doğrultusunda ekonometrik olarak analiz edilecektir.	76
4.1 Literatür Araştırması	76
4.2 Araştırma Modeli ve Veri Seti	88
4.3 Analiz Bulguları	89
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKLAR	99
ÖZGEÇMİŞ.....	110

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABA	: Avrupa Birliği Anayasası
AEB	: Avrupa Ekonomik Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BK	: Birleşik Krallık
CETA	: AB-Kanada Kapsamlı Ekonomi ve Ticaret Anlaşması
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
EMU	: Ekonomik ve Parasal Birlik
GFCI	: Global Financial Centres Index
GSYH	: Gayri Safi Yurt içi Hasıla
PESCO	: Permanent Structured Cooperation
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.1 : Brexit Öncesi ve Sonrası Avrupa Konseyi'nde Oy Kullanma Yetkileri.	200
Çizelge 2. 1 : BK 2016 Yılı Öncesi İhraç Edilen Ürünlerin Listesi.	311
Çizelge 2. 2 : BK 2016 Yılı ve Sonrası İhraç Edilen Ürünlerin Listesi.	322
Çizelge 2. 3 : BK 2016 Yılı Öncesi İthal Edilen Ürünlerin Listesi.	345
Çizelge 2. 4 : BK 2016 Yılı ve Sonrası İthal Edilen Ürünlerin Listesi.	367
Çizelge 2. 5 : BK'nin 2016 Yılı Öncesi AB'ye İhraç Edilen Ürünlerin Listesi.	39
Çizelge 2. 6 : BK'nin 2016 Yılı ve Sonrası AB'ye İhraç Edilen Ürünlerin Listesi.	400
Çizelge 2. 7 : BK'nin 2016 Yılı Öncesi AB'den İthal Edilen Ürünlerin Listesi.	423
Çizelge 2. 8 : BK'nin 2016 Yılı ve Sonrası AB'den İthal Edilen Ürünlerin Listesi.	444
Çizelge 2. 9 : BK'nin AB Ülkelerine Mal Ticareti Dengesi (2011-2016).	46
Çizelge 2. 10 : BK'nin AB Ülkelerine Mal Ticareti Dengesi (2017-2020).	47
Çizelge 2. 11 : BK-Tüm Dünya Ticarileştirilen Hizmetler Dengesi (2011-2016). ...	50
Çizelge 2. 12 : BK-Tüm Dünya Ticarileştirilen Hizmetler Dengesi (2017-2020). ...	51
Çizelge 2. 13 : BK-AB Hizmetler Ticaret Dengesi (2011-2016).	53
Çizelge 2. 14 : BK-AB Hizmetler Ticaret Dengesi (2017-2020).	544
Çizelge 2. 15 : BK-AB ve AB Dışı Mal İthalatı ve İhracatı (Kıymetli Metaller Hariç).	59
Çizelge 2. 16 : OBR Ekonomik Tahmin Raporu (2020-2026).	622
Çizelge 4. 1 : Zivot - Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları.	900
Çizelge 4. 2 : Model Çıktıları.	911

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. 1 : AB ve BK Halkın Avrupa Birliğini Destekleme Oranı.....	144
Şekil 2. 1 : BK-AB Toplam Mal ve Hizmet Ticaretinin Yüzdesel Payı (2011-2020).....	57
Şekil 2. 2 : Yaş Aralıklarına Göre 2008-2021 Yıllık İşsizlik Verileri.....	633
Şekil 2. 3 : BK Kamu ve Özel Sektör Haftalık Ortalama Kazançları (2005-2020).	655
Şekil 2. 4 : 1982-2020 BK Net Uluslararası Göç.....	67
Şekil 2. 5 : GFCI 30 Londra Finans Merkezi ve İlk 5 Ülke (2007-2021).....	711
Şekil 2. 6 : GFCI 30 Londra Finans Merkezi-AB İlk 5 Ülke ve Türkiye (2007-2021).....	722
Şekil 2. 7 : Pound/Dolar Döviz Kuru (2010-2022).....	744

BREXIT SÜRECİNİN BİRLEŞİK KRALLIK'IN ULUSLARARASI TİCARETİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

ÖZET

Bu tezin amacı, Brexit sürecini, Brexit'in Birleşik Krallık dış ticareti üzerindeki etkilerini başta Avrupa Birliği olmak üzere araştırarak ortaya koymaya çalışmaktır. Birleşik Krallık'ta 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan oylama sonucu %51,9 çoğunluk elde edilerek Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde karar çıkmış ve Avrupa Birliği tarihinde ilk defa ayrılış süreci başlatılmıştır. Brexit sürecine nasıl gelindiği, kararların nasıl alındığı, Avrupa Birliği içerisindeki kurumsal yapının nasıl olduğu ve ayrılış sonrası nasıl değişime uğrayacağı, bu zamana kadar türlü senaryolar sonrası en son hangi senaryoda karar kılınıp nasıl hizmete konulduğu sorularına cevaplar bulunacaktır. Ülkeler, firmalar ve bireyler kendi içlerinde ekonomik planlamalar yaparken riskleri ve belirsizlikleri en düşük ölçüde tutmaya çalışarak planladığı hedefe ulaşmayı arzulamaktadır. Birleşik Krallık, Brexit referandumu ile daha önce hiçbir ülkenin ayrılma talebinde bulunmadığı ve sonuçlarının bugüne kadar yaşanmadığı belirsizliklerle dolu bu yolda ilk adımını atmıştır. Sonuçlarının ne olacağı konusunda risk ve belirsizliklerin başlangıç noktasını oluşturan Brexit referandumu milat olarak kabul edilmiş ve araştırma noktasına referandum öncesi ve sonrası olarak Birleşik Krallık'ın başta coğrafi olarak en yakın komşuları ve Birlik üyeleri olan Avrupa Birliği üye ülkelerinin dış ticaret verileri Trade Map'den yararlanılarak beşer yıldan 10 yıllık süreç içerisinde kalem kalem irdelenerek taraflar açısından olumlu olumsuz yönleri yansıtılmıştır. Brexit süreci doğrultusunda BK'nin uluslararası ticaretinin ne yönde etkilendiği oluşturulan araştırma modelleri kapsamında, BK'nin 2012-2022 yılları arasındaki çeyreklik verileri kullanılarak zaman serisi analizleri vasıtasıyla analiz edilmeye çalışılmıştır. Analizde, BK'nin ihracatı, ithalatı, toplam uluslararası ticareti, gayrisafi yurtiçi hasılası, brüt sermaye yatırımları ve Sterlin/Amerikan Doları döviz kuru değişkenlerine ilişkin veriler OECD veri tabanından elde edilerek Brexit sürecinin BK'nin uluslararası ticareti üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Brexit ile BK-AB ülkeleri arasında dış ticaretinin fazlasıyla etkileneceği düşünüldüğünden yapısal kırılma ihtimalinin yüksek olması nedeniyle analizlerde serilerdeki kırılmaları içsel olarak tahminleyen Zivot-Andrews birim kök testi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen test sonucundaki yapısal kırılma tarihleri değerlendirildiğinde, BK'nin toplam ticaret hacminde 2020 yılının ikinci ve üçüncü çeyreği ile 2021 yılının ikinci çeyreklerinde yapısal kırılmaların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2020 yılında yürürlüğe giren tam ayrılış sürecinin BK'nin toplam uluslararası ticaretinde yapısal değişim ve kırılmalar oluşturduğunu sonucuna varılmıştır. BK'nin ithalatında 2020 yılında ve 2021 yılının üçüncü çeyreğinde yapısal kırılmaların gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Tüm değişkenlerin tek yapısal kırılma altında birim köklü olmadığı tespit edilmesinin ardından, araştırma modeli En Küçük Kareler (EKK) tahmin tekniği vasıtasıyla test edilmiştir. BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki artış oranının toplam ticaret hacmi oranını daha yüksek seviyede arttıracığı, ihracatını toplam ticaret hacmine göre daha az oranda arttıracığı, ithalatını ise daha da fazla oranda arttıracığı tespit edilmiştir. Döviz kurunda yükselme oranının toplam ticaret hacmi oranına göre daha az düzeyde arttıracığı, ihracatı hemen hemen yakın oranda yükselteceği, ithalatı

ise daha az oranda arttıracak sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin yaşanması BK'nin ithalatında %0.08'lik bir artış sağladığı tespit edilmiştir. Sabit sermaye yatırımlarının ise BK'nin uluslararası ticaretinde istatistiki olarak etkisinin bulunmadığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Birleşik Krallık, Avrupa Birliği, Dış Ticaret.

EFFECTS OF THE BREXIT PROCESS ON THE UNITED KINGDOM'S INTERNATIONAL TRADE

SUMMARY

The purpose of this article; It is to try to reveal the Brexit process by researching the effects of Brexit on the foreign trade of the United Kingdom, especially the European Union. As a result of the voting held on 23 June 2016 in the United Kingdom, 51.9% of the majority was obtained, and a decision was made to leave the European Union, and the process of leaving the European Union was initiated for the first time in its history. Answers will be found to the questions of how the Brexit process was reached, how the decisions were taken, how the institutional structure in the European Union was and how it would change after the departure, which scenario was decided and put into service after various scenarios so far. Countries, companies and individuals desire to reach the planned target by trying to keep the risks and uncertainties at the lowest level while making economic plans within themselves. With the Brexit referendum, the United Kingdom has taken the first step on this path full of uncertainties, where no country has asked for secession before and the results have not been experienced so far. The Brexit referendum, which constitutes the starting point of the risks and uncertainties about what the results will be, has been accepted as a milestone, and the foreign trade data of the European Union member states, which are the closest neighbors of the United Kingdom and the Union members, were used before and after the referendum, using the Trade Map. The positive and negative aspects of the parties were reflected by examining item by item in a period of five to 10 years. Within the scope of the research models created, how the international trade of the UK was affected in line with the Brexit process, the UK's quarterly data between the years 2012-2022 was used to analyze it through time series analysis. In the analysis, the data related to the UK's exports, imports, total international trade, gross domestic product, gross capital investments and Sterling/US Dollar exchange rate variables were obtained from the OECD database and the effects of the Brexit process on the UK's international trade were analyzed. Since the foreign trade between the UK and the EU countries is expected to be highly affected by Brexit, the analysis is conducted with the Zivot-Andrews unit root test, which estimates the breaks in the series endogenously due to the high probability of structural breaks. When the structural break dates as a result of the test were evaluated, it was concluded that structural breaks occurred in the second and third quarters of 2020 and the second quarters of 2021 in the total trade volume of the UK. It was concluded that the full withdrawal process, which came into effect in 2020, created structural changes and breaks in the UK's total international trade. Structural breaks were observed in the UK's imports in 2020 and in the third quarter of 2021. After it was determined that all variables were not unit rooted under a single structural break, the research model was tested by means of Least Squares (Least Squares) estimation technique. It has been determined that the rate of increase in the gross domestic product of the UK will increase the total trade volume ratio at a higher level, increase its exports less than the total trade volume, and increase its imports even more. It has been concluded that the negative rate of increase in the exchange rate for the UK will increase less than the rate of the total trade volume, it will increase exports almost at a similar rate, and it will increase imports at a lesser rate. Experiencing the Brexit process, which is the research variable of the study, has been found to provide a very low increase of 0.08% in the UK's imports. It has been

determined that fixed capital investments have no statistical effect on the international trade of the UK.

Keywords: Brexit, United Kingdom, European Union, Foreign Trade.

1. GİRİŞ

Büyük Britanya¹ tarihi 1707 yılında İngiltere Tudorlarıyla İskoçya Stuartları arasında yapılan birleşme anlaşmasıyla başlamaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda sanayi devriminin en büyük kazanan ülkelerinden birisi olarak gelişimini sürdürmüş ve diğer ülkeler ile ticari ilişkilerini arttırarak sömürge devletleri kurarak etkisi altına almıştır. 1. Dünya Savaşı sonucunda en geniş hakimiyete sahip olarak Avustralya kıtasından Kanada'ya, Hindistan'tan Afrika'da bazı devletlere kadar 6 kıtada küçük küçük büyüklü dünyanın büyük bir kısmına yayılan dev bir sömürge imparatorluğu haline gelmiştir.

1500'lü yıllardan itibaren sömürgeci anlayışıyla 21. yüzyıla kadar büyük bir imparatorluk haline gelen BK², bir ada ülkesi olması ve ülkesindeki topraklarda hatırı sayılır bir savaş olmaması hasebiyle kendini Avrupa'dan üstün görme anlayışı içerisinde hareket etmiştir. BK'nin AB ile ilişkisi tarihsel bir süreç olarak incelendiğinde, 1959 yılında Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na kurucu üye olarak katılmama kararı alması ile başlanılabilmektedir. 1961 yılına gelindiğinde ise Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya'dan oluşan Altılar'ın başarısı ile fikrini değiştirmiş ve topluluğa aday olma kararı almış lakin Fransa'nın başvurusu iki defa veto etmesi ile BK, 1973 yılına kadar Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olamamıştır. İngiltere toplumunun ve siyasetçilerinin büyük çoğunluğu bir ada ülkesi olmasının da etkisiyle kendilerini kültürel olarak Kıta Avrupası'nın bir parçası olarak görmemektedirler. Geleneksel olarak Avrupa'dan üstün görme anlayışlarının bütünü, 2016 yılına gelindiğinde Brexit referandumu ile vücut bulacaktır.

¹ Büyük Britanya ("Great Britain") terimi sadece; İngiltere, İskoçya ve Galler'i kapsamaktadır.

² Birleşik Krallık (Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı / "United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland"); İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört kurucu ülkeden oluşan bir devlettir.

Brexit sadece 23 Haziran 2016 yılında yapılan referandum ile kısıtlanması mümkün olan bir konu değildir. Ekonomik entegrasyonlar çerçevesinde ileri düzeyde birleşmeyle sonuçlanan Avrupa Birliği entegrasyonu tarihinde ilk defa bir ülke ayrılma kararı almıştır. Günümüzdeki sanayinin, ticaretin ve genel kapsamıyla dünya ekonomisinin temellerinin atıldığı bu birleşim coğrafyasındaki değişim sadece bulunduğu coğrafyayla kısıtlı kalmayarak dünya ticaretini etkileyecek düzeye ulaşmaktadır. Böylesi dünya ekonomisini etkileyecek bir olay çerçevesinde konunun hemen hemen her yönden çokça çalışması yapılmaktadır. Çalışmalar içinde BK'yi Brexit'e sürükleyen konular içerisinde AB dahilinde göç sorunlarına, iş ve eğitim olanaklarına, serbest dolaşıma, gıda, sağlık, kültürel ilişkilerin yarattığı problemlere önem addederek Avrupa ve tüm dünyada etkisini giderek arttıran milliyetçilik akımlarının desteğiyle sadece %1,9 oy farkıyla BK'nin Avrupa Birliği'nden çıkma kararı aldığı ortak düşüncesiyle belirtilmiştir. Brexit sonrasındaki ana konular çerçevesinde ise AB ticari ilişkilerinin ne olacağına, dünya borsalarına, itibari paraların etkilerine, AB'nin kurumsal yapısındaki değişimlere, finans sektöründeki var olan kaymalara, AB'den gelen desteklemelerin fayda ve zararlarına, bankacılık sektörünün değişimine, NATO'ya ikame olarak AB bünyesinde kurulduğu düşünülen PESCO'nun son haline, birlikten ilk çıkış ile birlikte domino etkisi düşünülmesine rağmen birlikten bugüne kadar herhangi bir değişim olmaması irdelenecektir. Brexit süreci öncesinde BK'nin Türkiye'nin birliğe girme noktasında önemli destekçisi olduğu vurgulanırken referandum sürecinde seçim kampanyası olarak siyasi propaganda haline nasıl getirildiği sorgulanacaktır.

Brexit kelime anlamıyla Britain'in baş harflerini oluşturan ilk iki harfi 'BR' ile 'çıkış' kelimesinin İngilizcesi olan 'Exit'in bileşiminden türetilerek Brexit halini almıştır. BK'nin AB'den ayrılmasına sürükleyen Brexit sürecine girmesindeki ana etkenlerin başında ekonomik etki baş göstermektedir. Ülkelerin öncelikli olarak kendi sahip olduğu vatandaşlara hizmet etmesi anlayışı, BK'ye Avrupa'dan gelen vizesiz göçlerin etkisiyle ülke içindeki gelir pastasından pay verilmesi istenmemektedir. AB içerisinde gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan diğer ülkelere nazaran AB'den yapılan yardımların fazlalığı da ekonomik büyüklük göz önüne alındığında, BK'ye sınırlı olarak yansımakta hatta bazı kalemlerde negatife dönmektedir. AB'nin aldığı ekonomik kararlar sebebiyle BK'nin kendi işlerine karışılarak ekonomik kararlarının kısıtlanması kendini özgür hissetmemesine sebebiyet vermiştir. Avrupa'da son zamanlarda; İslamofobi, uç fikir akımları, ırkçılık, sosyal eşitsizlik ve gençlerin

gelecek kaygısı aşırı derecede yükseliş göstermektedir. Bunun etkisini arttıran diğer bir faktör ise muhafazakâr partilerin oy kaygısıyla milliyetçilik düşünceleri başta olmak üzere yukarıda belirtilen sebepleri gündemde tutup ve medya oluşturup olayları daha fazla göz önünde kalmasını sağlayarak insanları kışkırtmasıdır. Ülkeler ilk önce kendi ülke çıkarları doğrultusunda hareket etme prensibiyle diğer ülke vatandaşlarından çok kendi ülkesindeki vatandaşlarını düşünmek zorundadır tüm dünyada var olan radikal grupların artış göstermesi BK siyasetçilerini de etkileyerek radikal propangandalar ön plana çıkarılmıştır. Avrupa'nın diğer ülkeleri içinde bu dönemde bunu söylemek yanlış olmaz. AB ülkelerin birçoğunda sağ görüşlü milliyetçi partiler yönetimin başındadır. Milliyetçi ve muhafazakâr gruplar dönem içerisinde Avrupa'da yönetim alanında çok daha fazla etkili hale gelmiş oylarını bir hayli arttırmışlardır. BK'nin risk olarak gördüğü diğer etkenlerden biri de Birlik içerisinde vizesiz seyahatin varlığıdır. Suriye'de yaşanan büyük göçün etkisiyle sınır güvenliğinin açık ve serbest olması Avrupa'dan gelecek olan Suriyelilere açık kapı bırakarak ileride BK'yi ekonomik ve sosyal alanlarda kötü etkileyeceği düşüncesi sınır güvenliği noktasında daha güvenilir bir sisteme geçme isteği oluşturmuştur. BK'nin AB'nin yönetiminde güç sahibi Fransa ve Almanya ile olan siyasi ilişkileri ise gerileme göstermektedir. Türkiye ve Rusya gibi Birlik üyeleri dışında yer alan devletlerin AB ülkelerine karşı daha hızlı büyüme ve gelişme göstermeleri Birliğin varlığını sorgulama noktasında çıkış sürecini hızlandırmıştır. BK'de yaşayan yaşlı kesim tarafından yukarıda saydığım sınır güvenliği, göç sorunları, ekonomik gelecek planları ön planda tutularak AB'den çıkma isteği desteklenmiştir. Hükümet tarafından AB'den çıkılması için halk oylamasına gidilmiş umulmadığı halde ve 23 Haziran 2016 tarihinde halk içinde var olan isteğe karşılık %51,9 çoğunluk ile çok az farkla AB'den ayrılma kararı çıkmıştır. BK, AB içerisinde bulunması sebebiyle AB'nin içerisindeki kurumlarından Avrupa Parlamentosu, AB Konseyi, Adalet Divanı, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası gibi kurumların içerisinde hak ve söz sahibidir. Brexit öncesi ve sonrası yapıları, yetkileri ve görevleri incelenerek Brexit sonrası kurumsal yapısındaki oluşan durumlar yansıtılarak sonuca ulaşılabacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Brexit sürecine nasıl gidildiği ve AB'nin kurumsal yapısında ne gibi değişiklikler olduğundan bahsedilecektir. Brexit süreci, çok fazla etkileşim içerisinde bulunan ülkelerin olmasından kaynaklı olarak çok karmaşık ve kompozit bir yapıdadır. Bu kadar karmaşık yapının hemen çözülmesi ve sonuçlarının hemen gerçekleşmesi çok zordur. AB'den daha önce ayrılan bir devlet

bulunmadığından bu süreç 31 Ocak 2020 tarihine kadar geçen üç buçuk senede net sonuca varılamamış ve çeşitli senaryolar türetilmiştir. BK açısından ticari anlamda zararımı nasıl minimize edip en karlı çıkarım düşüncesiyle farklı senaryolar çizilmektedir. Bu senaryolar irdelenerek hangi sonuca varıldığı ortaya konulmuştur. Brexit ayrılış sürecinin son günlerinde BK Başbakanı Boris Johnson'ın destekleriyle olası yöntem yerini Johnson'ın açıklamasıyla kapsamlı Kanada Tipi serbest ticaret anlaşmasına benzer daha kapsamlı anlaşmayla sonuçlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde dönüm noktası olarak belirlenen Brexit referandumu öncesi ve sonrası BK'nin beşer yıllık dış ticaret dengesi incelenmiştir. Ekonomik olaylar öngörülebilir beklentilere göre şekillenmektedir. Ekonomiyi etkileyen baş faktörlerde ülkelerin para birimlerinin değeri, birbiri arasındaki siyasi ilişkileri, dış ticaret göstergeleri, yaptırımlar, muafiyetler, vergisel denetimler, vatandaşlarının harcamaları, milli geliri, GSMH gibi makro ve mikro ekonomik olaylar bütünü, beklentiler, riskler, öngörülemezlikler, çok fazla değişkenin sonuca dönüşmesiyle realize olurken öngörülemeyen sonuçlar barındırmaktadır. Bu öngörülemezlik bilmecesi sebebiyle Brexit referandumu dönüm noktası olarak tercih edilmiştir. Brexit referandumu kararı alınmasıyla dünya üzerinde en gelişmiş entegrasyon örneklerinden olan AB'den çıkış süreci başlamıştır. Dönüm noktası olarak belirtilen Brexit referandumu öncesi ve sonrası BK'nin beşer yıllık dış ticaret dengesi incelenmiştir. Öncelikle BK ile Dünya mal ticareti kalem kalem yıllara göre sıralanmış BK açısından negatif ve pozitif dış ticaret sonuçları ortaya konulacaktır. 2016 yılı öncesi ve sonrası 5 yıllık dönem aynı şekilde AB ülkeleri ile olan mal ticareti kalem kalem irdelenerek sonuca ulaşılacaktır. Aynı kalemler ve dönemler hizmet ticareti başlığıyla da karşılaştırmalı olarak irdelenerek sonuç ortaya çıkarılacaktır. Dönem içerisinde dünyayı etkisi altına alan Pandemi dönemi dış ticaret verilerine değinilerek 1 Ocak 2021 yılında yapılan ticaret anlaşmasıyla oluşan 2021 Ocak dış ticaret ilk verileri karşılaştırılacaktır. BK'nin Brexit sonrası 'Siyasi ve Ekonomik Politikaları başlığında göçmen sorunları, istihdam ve işgücü, sermaye piyasası araçları, finansal hizmetler, Londra finans merkezi, döviz kuru konu başlıklarının daha iyi anlaşılıp sonuçlandırılması açısından ana başlıkları altında BK'nin yabancı sermaye yatırımları, işsizliği, kişi başına düşen hâsıllarının istatistiki verileri, çizelgeler ile desteklenerek sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünün ilk kısmında öncelikle konuya ilişkin literatür araştırması ortaya koyulacaktır. Daha sonra ise Brexit sürecinin BK'nin uluslararası

ticareti üzerindeki etkileri oluşturulan araştırma modelleri doğrultusunda ekonometrik olarak analiz edilecektir. Brexit süreci kapsamında 2012-2022 yılları arasında çeyreklik veriler kullanılarak zaman serileri vasıtasıyla araştırma modeli olan panel çekim modeline yer verilerek analiz gerçekleştirilecektir. Analizler kapsamında BK'nin toplam ihracatı ve ithalatı, uluslararası ticareti, bağımlı değişken olarak brüt sabit sermaye yatırımları, gayrisafi yurtiçi hasılası, döviz kuru ve Brexit kukla değişkeni olarak analizde kullanılacak yöntemler açıklanarak istatistikler hesaplanıp değerlendirilecek ve panel veri Analizi ile gerçekleştirilecektir. Ekonometrik analiz sonucunda BK'nin AB'den ayrılışı öncesi ve sonrasını kapsayan modele dâhil edilen değişkenlerin Brexit'in son 10 yıllık dönem içerisindeki değişimi ortaya konularak etkisi analiz edilecektir.

2. BİRLEŞİK KRALLIK VE AVRUPA BİRLİĞİ

Türkiye’de İngiltere’nin AB’den ayrılması tabiri çokça kullanılsa da esasında ada ülkesi olan Birleşik Krallık (BK) tabirinin kullanılması daha doğru bir kavram olacaktır. Birleşik Krallık, Büyük Britanya ada sınırları içerisinde bulunan İngiltere, İskoçya ve Galler ülkeleri ile hemen batısında İrlanda adası içerisinde yer alan Kuzey İrlanda’yı kapsayan dört ülkeden oluşmaktadır. Brexit referandumu sonrasında var olacak sonuçlar sadece İngiltere’yi etkilemeyecek Birleşik Krallık adına dört ülke içerisinde de sonuçlar doğuracağı için BK³ tabirinin kullanılması doğru bir terimdir. BK ve Avrupa Birliği (AB) arasındaki ticari ilişkilere değinilmesinden önce Brexit sürecine giden yol başlığında bu konu hakkında daha detaylı anlaşılabilmesi amacıyla BK ve AB arasındaki ticari ilişkinin temellerine bakılması gerekmektedir. 2. Dünya savaşından sonra ağır yara alan Avrupa bölgesi ABD’den yardım ve destek alarak yaralarını sarmak, daha hızlı toparlanmak ihtiyacıyla 44 ülkenin katılımıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin bir kasabası olan Bretton Woods kasabasında konferans toplanmıştır. Konferans sonrasında seneler içerisinde var olan ortak görüşmeler ve dayanışmalar sonrasında 1957 yılında altı kurucu ülke ile Avrupa Topluluğu kurulmuştur. Avrupa topluluğu öncesinde var olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu üç ekonomik birlikten oluşmaktadır (Kenton, 2021). Avrupa topluluğunun amacı, ticareti geliştirmek amacıyla ortak gümrük birliği sağlamak, serbest rekabet ile güvence altına alıp sonrasında evrimleştirerek ekonomik ve sosyal birliği güvence altına almaya çalışarak siyasi, sosyal, hukuki çerçeveler belirleyip geliştirmektir. BK bu süreç içerisinde kendi isteği ve arzusuyla topluluklara üye olmak istememektedir. 1961 yılında ekonomik getirilerden ayrı kalmamak amacıyla başvuruda bulunmuş fakat 1973 yılına kadar Fransa’nın iki defa başvuruyu reddetmesi sebebiyle birliğe üye olamamıştır. 1973 yılı Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) açısından AB yolundaki adımlarının kabulü ile AB ve BK tarihi resmîyet kazanmıştır.

³ Sonraki kullanımlarda Birleşik Krallık tabiri çok fazla tekrara ve fazlaca cümlelerin uzamasına sebebiyet vereceğinden kaynaklı olarak BK tabiri kullanılmaya özen gösterilecektir.

2.1 Brexit Sürecine Giden Yol

Coğrafi büyüklüğü, küresel erişim ağı ve serbest ticaret yeteneğinin yanı sıra BK, AB içerisinde Almanya ve Fransa'nın baskınlığını dengeleyen, en büyük askeri gücü elinde bulunduran ve dış politika ve güvenlik anlamında en güçlü nüfuza sahip üyedir (Zengin, 2016, s. 5).

23 Haziran 2016 tarihinde İngiltere'de yapılan oylama sonucu seçmenler tarafından 51,9 çoğunluk elde ederek Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde AB tarihinde ilk defa ayrılış sürecini başlatmıştır. İngiliz seçmenleri arasında genç nüfusun büyük bir çoğunluğu AB'de kalma yönünde oy kullanmıştır. Seçmenler arasındaki yaş gruplarına bakıldığında 18-25 yaş arasındaki seçmen grubunun %64'ü AB'de kalmayı tercih etmiştir. 50 üstü yaş aralığındaki nüfus ise büyük oranda "AB'den ayrılma" yönünde oy kullanmıştır (Kutlay, 2017, s. 11). Araştırmada görüldüğü üzere genç kesim AB'de kalmak isterken 50 yaş ve üzeri grup eski gelenekçi yapılarının etkisiyle ayrılma taraftarı olmuşlardır. İngiltere'nin AB'den ayrılması sadece İngiltere'de var olan seçkinler için değil, Avrupa'da var olan tüm ülkeler için de şaşkınlık yaratmıştır. AB'nin 2019 yılına kadar geçen süreç içerisinde her geçen zamanda kıtasal anlamda var olan tüm ülkeleri içerisine katarak ortak ekonomik iktisadi birliğini tamamlayıp siyasi bir birlik kurma amacı sekteye uğrayarak çoğalan ülke sayısı ilk defa azalış göstermiştir. Avrupa ülkeleri arasında en büyük güçler arasında yer alan bir ülkenin Brexit süreciyle AB'den ayrılması var olan ülkeler arası ticari ilişkilerinin birlik içerisinde dayanışma anlamında bazı ülkelerin çok kârlı, bazı ülkelerin ise "Neden buradayım?" düşüncesiyle AB'nin ilk ve ana görevi olan ticaretin ülkesel anlamda dış ticaret açığı ve dış ticaret fazlası, sınır güvenliği, göçmen sorunları değerleriyle sorgulamaya başlamaktadır.

2.1.1 1955 öncesi dönemi BK-AB ilişkileri

1789 Fransız Devrimi ile başlayan milliyetçilik anlayışı ilerleyen süreçlerde Avrupa'da etkisini arttırarak dünyanın kaderini değiştiren en büyük savaşların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. 1914 yılında başlayan 1. Dünya Savaşı ardından 30 sene sonra siyasi dengelerin yön değiştirmesi olarak ortaya çıkan 2. Dünya Savaşı sonuçlarıyla Avrupa bölgesinde ekonomik, siyasal, nüfus anlamında çok büyük hasarlar vermiştir. 1944 yılına gelindiğinde 2. Dünya Savaşı'ndan ağır yara alan ve tüm dünyayı etkileyen sonuçların etkisini azaltmak adına 44 ülkenin katılımıyla

Amerika Birleşik Devletleri'nin Breetton Woods kasabasında konferans yapılmıştır. Konferans sırasında dünya ticaretini geliştirmeye yönelik yeni finansal sistem üzerinde anlaşma imzalanmıştır. Ekonomik birliktelikler ve etkileşimler sağlanarak savaşın etkileri azaltılmaya çalışılmış yeni oluşum şekilleri ortaya çıkmaya başlamıştır. O dönemdeki Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına destek veren Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, 9 Mayıs 1950 tarihinde tüm Avrupa devletlerinin kömür ve çelik üretiminde ortak bir karar almaya ve alınan kararların uluslar üstü bağımsız bir kuruma devretmek için çağrıda bulunmuştur. Schuman Deklarasyonu olarak nitelendirilen çağrı sonucu 1951 yılında 6 üye ülke Almanya, Fransa, İtalya Hollanda, Belçika, Lüksemburg'dan oluşan ülkeler Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kurmuştur. 9 Mayıs 1950 yılında kömür ve çelik planını açıkladığı deklarasyon sırasında Avrupa'nın o dönemki en güçlü devletine herhangi bir bilgilendirme yapılmadan Amerika Birleşik Devletleri'nin plandan haberdar olması, AB'nin kemik yapısını oluşturan AKÇT'nin başlangıcında BK'nin ikinci planda kalıp dışlandığını göstermiştir. Fransa'nın bütünleşme sürecinin başlangıcında Almanya ile ortak hareket etmesi Britanya ile Fransa arasındaki gerilimi daha fazla artırmıştır. (Middelaar, 2014, s. 220-221).

2.1.2 1955-1960 dönemi BK-AB ilişkileri

1957 yılına gelindiğinde altı üye ülke başarısını pekiştirmek ve geliştirmek amaçlı daha gelişmiş ekonomik topluluğa evirilmeye karar verdi. İşgücü, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan kömür ve çeliğin yanında diğer sektörlerde dahil edilerek, 1957 yılında Roma Antlaşması imzalandı ve Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu. Lakin BK kurucu ülke olarak toplulukta yer almamış ve o dönemde girmeye de pek arzulu davranmamıştır. BK'nin kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğuna kurucu üye olarak katılmama kararı almasının altında Middelaar'ın bahsettiği yalnız kalma etkisinin altında kaldığı göz ardı edilemez. Bunu destekleyen etkenlerden bir diğeri ise Avrupa Ekonomik Topluluğuna ikame olarak 1960 yılında kurulan Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin (EFTA) kurulmasına öncülük etmesidir.

Bir diğer etken ise BK'nin Winston Churchill'in 15 Şubat 1930'da yayınlanan Amerika Saturday Evening Post için yapılan teklifin ilk cümlelerinde etkisi görülebilir: *“Kendi hayalimiz ve kendi görevimiz var. Avrupa ile birlikteyiz, ama değiliz. Biz bağlıyız ama birleşik değiliz. İlgileniriz ve ilişkilimiz fakat absorbe*

edilmeyiz.” (Danzig, 2015)⁴. 1930’lu yıllarda daha çok ABD destekli söylemi Avrupa’ya bakış açısını çok güzel şekilde özetlemektedir. İlerleyen süreçte Churchill’in 11 Mayıs 1953'te Parlamento'ya söyledikleri: “Nerede duruyoruz? Avrupa Savunma Topluluğu'nun üyesi değiliz, ne de bir Federal Avrupa sisteminde birleştirilmeyi düşünmüyoruz. Her ikisiyle de özel bir ilişkimiz olduğunu düşünüyoruz. Bu, edatlarla, edatla ifade edilebilir" "ama" değil onlarla beraberiz, ama onlardan değiliz. Kendi Milletler Topluluğu ve İmparatorluğumuz var.” (Courts, 2018: Hansard, 1953). Churchill'in konuşmalarından gördüğümüz üzere 1930’lu yıllardaki görüşüyle 1953 yılına kadar var olan görüşü arasında çok da zıtlık olduğu söylenemez; aksine Başbakan olmadan önce de Başbakanlık dönemindeki düşünceleri de birbirini destekler niteliktedir. Annesinin Amerikan vatandaşı olması ülkesinin kültürel geçmişi ve güç birikimi ve Avrupa’nın o zamana kadarki dönemde hep ülkesinden zayıf olarak kalması Avrupa’yı alt sınıfta görme düşüncesine sevk etmiş olabilir. Bu düşünce ülkenin yönetici kesimini de etkilemiş ve AET kuruluşunda kurucu ülke olarak yer almamıştır. Avrupa birliğine yakınlık 1961 yılında Altılılar’ın5 ticari başarısı BK’nin Avrupa Ekonomik Topluluğuna girme arzusu kendini göstermeye başlamıştır.1955-1960 dönemleri arasında Fransa %4,8 oranında, İtalya %5,4 oranında, Almanya %6,4 oranında büyüme gösterirken BK %2,5 büyüme oranıyla altılıların oldukça gerisinde kalmaktadır. (Welfens ve Cairncross, 1981, s. 376).

1500’lü yıllardan itibaren sömürgeci anlayışıyla 21. yüzyıla kadar büyük bir imparatorluk haline gelen BK Büyük Britanya içerisinde ada ülkesi olmasının sonucuyla ülkesindeki topraklarda hatırı sayılır bir savaş olmaması hasebiyle kendini Avrupa’dan üstün görme anlayışı içerisinde hareket etmiştir. 2. Dünya savaşı sonrasında Avrupa’nın hatta dünyanın en önde gelen sanayi gücü haline gelen BK, 1950 yılları sonrasında ekonomik olarak üstünlüğünün azaldığının farkına varmaya başlamıştır. Savaş sonrası kazanan taraflara yüklenen savaşı kaybedenlere zararı azaltma sorumluluğu BK adına Almanya bölgesinden düşen finansal yük olarak ilk yıl 180 milyon sterlinlik bir kayba sebebiyet vermiştir.(Crowson, 2011, s. 56). 2. Dünya savaşında Avrupa ülkeleri içerisinde kendini kazanan taraf olarak gören BK dünyayı kendisinin şekillendireceğini düşünmekteyken, galibiyet sonrası en çok zarara uğrayan ülkelerden biri olarak yanılgıya düşmüştür. ABD tarafından batı Avrupa başat olmak

⁴ Saturday Evening Post, 1930

⁵ İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika, ,Lüksemburg, , Hollanda, İtalya’nın AET’ye kurucu üye olarak verilen ad.

üzere yapılan Marshall yardımıyla Avrupa'da oldukça hızla gelişen ekonomik gelişmenin etkisi ve desteğinden mahrum kalmakta ve kendisini gelişmelerin sonucunda kurulan AET'den kendini dışlanmış bulmaktadır. (Gordon, 2019).

BK'nin AB ile ilişkisi tarihsel bir süreç olarak incelendiğinde resmi olarak 1957 Yılında Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğuna kurucu üye olarak katılmama kararı alması ile başlanılabilir (Perisic, 2010, s. 4). Bu süreç içerisinde AET'na girmek isteme sebebini İngiliz üst düzey siyasilerin Avrupa'daki var olan konumunun imparatorluğun tarihsel arka planı çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucunda Avrupa'nın BK üstünde düşünce alanını kısıtladığını dünyaya açılma noktasında fırsatlarını daralttığını dile getirmiştir. Bir ada ülkesi olduğu için İngiltere toplumunun ve siyasetçilerinin büyük çoğunluğu kendilerini kültürel olarak Kıta Avrupası'nın bir parçası olarak görmemektedirler (Gürsoy, 2019, s. 21).

BK'nin kurucu olarak girmeme kararının altında bir diğer sebep ise 19.yy. dan itibaren sömürgeci devlet anlayışıyla yıllarca süregelen kendisine tabir edilen güneş batmayan imparatorluk düşüncesinin yansıması olarak özgüven ile tek başına ekonomik gücünün devam edeceği arzusudur. Bu arzunun altında temelleri eski sömürge ülkeleri ile yıllarca yapılan kültürel, siyasal ilişkilerin ve sonrasında ekonomik ve siyasi bir örgütlenme olarak Milletler Topluluğu'nu (Commonwealth)⁶ ana koz olarak sürdürme ve arttırma düşüncesindedir. Bu düşünce arzusu içerisinde kendini üstün görme anlayışına yenik düşmekte ve AET'ye girme konusunda daha çekimser davranmaktadır. Milletler topluluğu 2,4 milyar insan ile yaklaşık dünyanın üçte birini kapsayan dünyanın en eski siyasi birliklerinden biridir (Moore, 2017).

2.1.3 1960-1965 dönemi BK-AB ilişkileri

1961 yılına gelindiğinde ise BK, Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya'dan ve oluşan Altılar'ın başarısı ile fikrini değiştirmiş ve topluluğa aday olma kararı almış lakin Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle başvuruyu iki defa veto etmesi ile BK 1973 yılına kadar Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olamamıştır. BK veto ve çekimser davranış sonrası bölgesel anlamda yalnızlaşan ve ekonomik anlamda başlayan dezavantajlar hasebiyle kendi güdümünde bölgede yeni bir ticari oluşum

⁶ Topluluğunda, Afrika, Asya, Amerika, Avrupa ve Pasifik olmak üzere altı kıtaya yayılmış 52 üye devlet var..

başlatarak durumunu düzeltme çabası içerisine girmiştir. AET'nin ikamesi olarak 4 Ocak 1960 yılında BK, Danimarka, Portekiz, İsveç, Avusturya, Norveç, İsviçre'den oluşan yedi kurucu ülke ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği kurulmuştur. (EFTA, a)⁷ Türkiye'de 10 Aralık 1991 tarihinde EFTA ile serbest ticaret anlaşması imzalamış, 25.06.2018 tarihinde revize edilerek 01.10.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). EFTA kuruluş amacında ikame olarak hemen ortak tarifenin kurulması öngörülmüşken 1961 yılında Finlandiya'nın eklenmesiyle 8 ülke olarak ancak 6 yılın sonunda 1966 yılında sanayi ürünlerinde tam serbest ticaret sağlanmıştır (EFTA, b). EFTA'nın kurulması ve ticari ilişkileri BK açısından beklenen ekonomik genişlemeyi ve ilerlemeyi sağlayamamıştır (Campos, Coricelli ve Moretti, 2014). 1950 yılında BK'nın GSYİH'nın Altılılar diye tabir edilen ülkelerin toplamından %30 daha büyük olduğunu, 1973 yılına gelindiğinde ise Altılıların toplam ülke ortalamasından %10 daha düşük ortalamaya gerilediğini bildirmişlerdir. Var olan BK adına var olan ekonomik gerilemeler, bölge içerisinde yalnızlık, dönem içerisinde Berlin duvarının inşası, SSCB-ABD uzay savaşları, SSCB destekli komünizmin hızlıca yayılış göstermesi, BK ticaretinin de milletler topluluğundan coğrafi olarak çok daha yakın olan Avrupa'ya doğru kaymaya başlaması, İngiliz üst düzey yöneticilerin Avrupa'ya karşı bakışlarının ılımlaşması hatta destek vermeye başlamaları gibi sebepler bütününden tekrar AET'ye girme düşüncesi yer almıştır. (Crowson, 2011)

2.1.4 1965-1973 dönemi BK-AB ilişkileri ve AET'ye ilk adım

1967 yılında Harold Wilson⁸ tarafından ikinci defa AET'ye üyelik başvurusu yapılmış fakat tekrar Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle tarafından reddedilmiştir. Reddedilme sebebi olarak o dönemde İngiliz sterlininin devalüe edilmesi ve ekonomik gerekçeler ile İngiliz ekonomisinin çok kırılgan olduğu öne sürülmektedir (Balkır, 2021, s. 235). O dönem çok fazla eleştirilere maruz kalan De Gaulle eleştirilere karşı *“Britanya bir gün ortak pazara girecek fakat şüphesiz o zaman ben burada olmayacağım”* diye karşıt düşüncesini açıkça belirtmiştir (Urwin, 2014, s. 112). 1968 yılında Fransa'da başlayan grevler De Gaulle'yi erken seçime zorlayarak az bir farkla kazanmasına rağmen sonrasındaki referandumda başarısız olarak istifa etmek zorunda

⁷ Günümüzde İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre 4 ana ülkeler olup diğer ülkeler ve AB ile ticari ilişkilerine devam etmektedir. Ayrıntılı bilgi; <https://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association>

⁸ Dönemin hükümet (İşçi partisi) Başkanı

kalmıştır. Yerine 1969 yılında gelen Georges Pompidou sayesinde BK ilişkileri farklı bir boyuta taşınmaktadır. (Balkır, 2021, s. 213) 1970’te başlayan müzakerelerde petrol kriziyle başlayan küresel ekonomik kriz süreci biraz daha geciktirmek durumunda bırakmaktadır.(Gürsoy, 2019, s. 18) BK tarafından Edward Heath⁹ hükümeti üçüncü defa AET’ye üyelik konusunda başvuruda bulunmuştur (Crowson, 2011). 1970 döneminde başlayan beyaz sayfalar yerini 1 Ocak 1973 tarihinde EFTA’dan kurucu üye olan Danimarka ve BK EFTA’dan ayrılarak İrlanda ile AET’ye üyelikle nihayet sonuçlanmıştır.

2.1.5 BK’nın AET’ye ilk adım sonrası

Marshall, BK’nin 40 yıllık (1973-2013) AB üyeliğini üç aşamada açıklamıştır (Marshall, 2013, s. 24-25). BK ilk aşamayı, ekonomik topluluğa geç ve sonradan katıldığı için üye ülkelerden geri kalmama ve onları yakalama aşaması ile geçirmiştir. Bu dönem 1975 yılında ekonomik topluluktan çıkma taraftarlarının baskısıyla referandum düzenlenen dönemden 1990 yılında Margaret Thatcher’ın istifa dönemine kadar var olan dönemi kapsamaktadır. 1985-1995 döneminde Komisyon başkanı Jacques Delors’un derinleşme sürecinden etkilenecek 2001 Laeken Deklarasyonuna kadar oluşan dönemde süreç içerisinde çok fazla etkin olmama, derinleşmeye çok katkı bulunmama durumu söz konusudur. Bu dönemde topluluk içerisinde yapılan Amsterdam, Nice ve Maastrich anlaşmalarının bazı hükümlerinden istisnaya tabi tutulmuştur. Üçüncü aşamayı ise Deklarasyondan Lizbon Anlaşması ve AB anayasası süreci içerisinde bazı sorumluluklardan kaçma aşamalarının toplamı daha ilk günden pek istekli davranmayıp çıkarları haricinde anlaşmalara dahi istisnalar koyduran, sorumluluktan kaçınan bir üye olarak 2016 yılındaki referandum ile AB’den çıkışa doğru sürüklenmiştir (Aras ve Günar, 2018, s. 93). Marshall’ın 3 aşamada açıkladığı aşamalarda BK sürece biraz daha geç entegre olduğu için yönetsel mekanizmalarda bazı ayrıcalıklar elde ederek ülkesi lehine pozitif ayrımlar elde etmeye çalışmıştır.

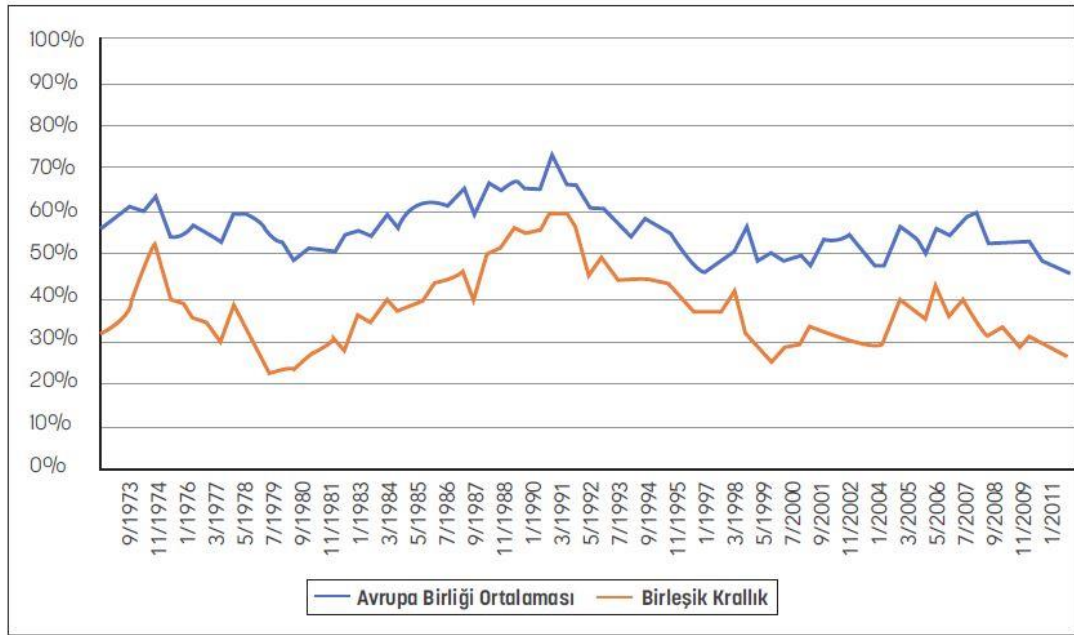
Luuk van Middelaar’ın belirttiği üzere, Avrupa bütünleşmesinin bir de üç stratejisi bulunmaktadır (Middelaar, 2014, s. 294-298). İlk strateji Alman stratejisi; yöneten ile yönetilenin paylaştığı kültürel ve tarihsel kimlik birlikteliğine işaret eder. İkincisi Roma stratejisi, toplumların var olan siyasi sistemden elde ettikleri maximizasyona dayanır. Üçüncüsü ise toplumların, kendi adlarına karar veren yöneticilerini belirli

⁹ BK 1970 Seçimlerini Edward Heath liderliğinde Muhafazakâr Parti kazanmıştır.

zaman aralıklarıyla seçim yöntemiyle değerlemeye tâbi tutulmasını içeren Yunan stratejisi oluşturmaktadır. Birleşme dolayısıyla AB ve üyeleri, bu üç stratejinin de aksadığı bir süreçle karşı karşıya kalmaktadır. Mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar kader ortaklığının pragmatizme ve hatta popülizme; himayeciliğin dışlanmaya, cazipliğin de iticiliğe kayması sürecini yaşamaktadır. (Mercan, 2017, s. 38)

BK birliğe adım attığı dönem içerisinde petrol krizinin etkisiyle tüm dünyayı etkisi altına alan dünya ekonomik krizi baş göstermektedir. Bu krizin BK adına ekonomik sıkıntılar yaşaması halk tarafından AET'ye karşı hoşnutsuzluk durumu oluşturmaktadır. (Perisic, 2010, s. 9) Yaşanan ekonomik sıkıntılar yerini yüksek enflasyon oranlarının görülmesine sebebiyet vermiştir. Halk tarafından tepki almaya başlayan muhafazakâr parti hükümeti Edward Heath 1974 Şubat ayında yapılan seçim sonucunda muhalefet parti olan işçi partisinin liderliğinde az bir çoğunlukla Harold Wilson hükümeti yerini almıştır. (Crowson, 2011) Crowson işçi partisinin o dönemde AET'nin ticari anlamda uyulması gereken kuralları sebebiyle BK ticaretinin kısıtlandığını, büyük firmalar akabindeki destekler sebebiyle de kapitalizmin öncüsü oldukları düşüncesiyle eleştirdiklerini ifade etmiştir. Bu noktada partilerin düşüncelerinin süreç içerisinde değişebildiğini görebilmekteyiz. İlk defa AET'ye 1961 yılında muhafazakâr parti döneminde başvuru yapılmış reddedilmiş, ikinci defa 1967 yılında işçi partisi döneminde yapılmış ve tekrar reddedilmiştir. Üçüncü defa 1973 yılında ise tekrar muhafazakâr parti döneminde başvuru olumlu olarak sonuçlanmış fakat ekonomik sebepler sonrasında tekraren hükümetin yerini işçi partisi almıştır. 1967 yılında işçi partisinin hükümetinde AET'ye girmek için başvuru yapılırken aradan geçen yedi sene sonrasında eleştirel yaklaşımla neden girdik düşüncesi oluşmaktadır. Girmek için on iki sene içerisinde üç defa girişimde bulunup, girdikten hemen sonra aynı parti yanlısı tarafların düşünce farklılıkları sonucunda eleştirel yaklaşımları, AET'ye daha ilk girişten itibaren temellerin çok da sağlıklı olmadığı düşüncesini oluşturmaktadır. İşçi partisinin eleştirel yaklaşımları sonrasında halk tarafından AET üyeliği sorgulanmaya başlamıştır. 23 Ocak 1975 tarihinde AET'de kalıp kalmamak düşüncesi ile meclis konuşmasında Başbakan Edward Heath: “*Bunun düz bir soru olması gerekir – "içeri" veya "dışarı", "Evet" veya "Hayır" - ve kafa*

karıştırıcı bir soru değil’’ (DEİS, 1975, s. 3)¹⁰ basit bir EVET-HAYIR sorusuyla halka başvurularak referandum yapılmıştır. Referandum sonucunda Katılım oranı %64,03 (kayıtlı seçmen 40,456,877) olup sonuçlar; Evet:17.378.581 (67.2%) Hayır: 8.470.073 (32.8%) Geçerli oylar: 25.848.654 Geçersiz oy: 54.540 Toplam oy: 25,903,194 olarak devam etme kararı çıkmıştır.(House of Commons Library, 2015:25) Seçim dağılımında BK oluşturan ülkelere bakıldığında İngiltere %69 oy oranıyla kalma taraftarı olurken Galler’de oran %65, İskoçya’da oran %58 Kuzey İrlanda’da ise oran %52 olarak çıkmıştır. (Welfens ve Hanrahan, 2017, s. 305)

Şekil 1. 1: AB ve BK Halkın Avrupa Birliğini Destekleme Oranı.

Kaynakça: Eurobarometer Anketleri¹¹ (Gürsoy,2019)

Şekil 1 incelendiğinde genel olarak ülkenizin AB üyeliği; A) İyi bir şey mi?, B) Kötü bir şey mi?, C) Ne iyi ne kötü bir şey, D) Bilmiyorum, sorularına “İYİ BİR ŞEY” diyenlerin oranı 1973 yılından 2011 yılına kadar olan süreç içerisinde AB ortalamasına göre BK’yi her zaman daha düşük seviyede, yalnız AB ortalamasına hemen hemen paralel bir grafik çizdiğini görmekteyiz. BK’de 1973 yılında AB’yi destekleyenlerin oranı %30 düzeyinde başlarken 1979 yıllarında en dip noktasını görerek %20 düzeylerine kadar gerilemiş 1991 yılında %60 destek oranıyla maksimum oranına ulaşmıştır.1999 yılında tekrar dip seviyelerine gelen destekleme oranları 2011

¹⁰ Digital Research in European Studies (Avrupa Çalışmalarında Dijital Araştırma)

¹¹ Eurobarometer Anketine göre; Genel olarak ülkenizin AB üyeliği A) İyi bir şey mi? B) Kötü bir şey mi? C) Ne iyi ne kötü bir şey D) Bilmiyorum sorusuna “İyi bir şey” diyenlerin oranı.

yılına kadar küçük hareketler ile yine dip oranına yakın olarak destekleme oranları en düşük seviyelerinde seyretmektedir. Şema:1’de görüldüğü üzere 1974 tarihinde ve 87-91 dönemi haricinde %50’nin altında seyir izleyerek aslında halk tarafından AB’nin çok fazla desteklenmediği görülmektedir.

Ekonomik anlamda AB’nin kararları sebebiyle BK’nin alacağı bazı ekonomik kararların kısıtlanması kendini özgür hissetmemesine sebebiyet vermektedir. Sosyal anlamda var olabilecek gelecek kaygısı Avrupa’da son zamanlarda yükselen İslamofobi, uç fikir atılımları, ırkçılık başta olmak üzere aşırı derecede yükseliş görülmektedir. Bunun etkisini arttıran diğer bir faktör ise muhafazakâr partilerin oy kaygısıyla gündemde tutup, medya oluşturup olayları daha fazla göz önünde kalmasını sağlayarak insanları kışkırtmasıdır. Tüm dünyada var olan radikal grupların artması bunların içerisinde radikal milliyetçi gruplar ilk ve ana faktöre koyulacak olunursa ülkeler ilk önce kendi ülke çıkarları doğrultusunda hareket etme prensibiyle diğer ülke vatandaşlarından çok kendi ülkesindeki vatandaşlarını düşünmek zorunda kalmaktadır. Bu dönemde sadece BK için değil Avrupa’nın diğer ülkeleri için de bunu söylemek yanlış olmaz. Dönem içerisinde Avrupa’da milliyetçi ve muhafazakâr gruplar yönetim alanında çok daha fazla etkili hale gelmiş oylarını bir hayli arttırmışlardır. Birlik içerisinde vizesiz seyahatin varlığını da BK risk olarak öngörmektedir. Diğer bir etken olarak ise ekonomik anlamda var olan sıkıntılardan bahsedilebilir. Ülke içerisinde ilk öncelik her zaman kendi sahip olduğu vatandaşlara hizmet etmesi gerekliliğinden BK’ye Avrupa’dan gelen göçlerin etkisiyle ülke içindeki gelir pastasından pay verilmesi istenmemektedir. Suriye’de yaşanan büyük göç de süreç içerisinde etkisini göstermektedir. Sınır güvenliğinin açık ve serbest olması Avrupa’dan gelecek olan Suriyelilere açık kapı bırakmaktadır. Bu da ileride ekonomik ve sosyal alanlarda kötü etkileyeceği senaryolardan kaynaklı olarak sınır güvenliği noktasında daha güvenilir bir sisteme geçme isteği oluşturmaktadır. BK siyasi ilişkilerinde Fransa-Almanya ile ilişkileri gerileme göstermektedir. Birlik üyeleri dışında yer alan Türkiye ve Rusya gibi devletlerin AB ülkelerine karşı daha hızlı büyüme ve gelişme göstermeleri birliğin varlığını sorgulama noktasında çıkış sürecini hızlandırmıştır. Bu istekler daha çok yaşlı kesim tarafından sınır güvenliği, göç sorunları, ekonomik gelecek planları ön planda tutularak AB’den çıkma isteğine dönüşmektedir. Halk içinde var olan isteğe karşılık hükümet tarafından çıkılması umulmadığı halde halk oylamasına gidilmiş ve 23 Haziran 2016 tarihinde ülke genelinde yapılan bir referandum sonucunda %51,9 çoğunluk ile AB’den ayrılma

kararı almıştır. BK'nin AB'den ayrılmasındaki etkenleri Şubat 2017 yılında hükümet tarafından yayınlanan ve Brexit sürecinin vizyonunu oluşturan "WHITE PAPER" (Beyaz Kitap) raporundan esinlenerek ortaya konulabilir. 17 Ocak 2017 yılında Theresa May tarafından hükümete yol gösterecek olan 12 maddelik Brexit sürecinin temel ilkeleri belirlenmektedir. Bu maddeler; kesinlik ve açıklık sağlamak, kendi yasalarının kontrolünü ele geçirmek, birliğin güçlendirilmesi, İrlanda ile güçlü tarihi bağlarını korumak, göçü kontrol etmek, vatandaşlık haklarını iki taraflı olarak güvence altına almak, işçi haklarını korumak, Avrupa pazarıyla serbest ticaretin sağlanması, diğer ülkeler ile yeni ticari anlaşmalarının yapılması, BK'yi bilim ve inovasyon merkezi haline getirmek, suç ve terörizmle mücadelede iş birliğini sağlamak ve son olarak AB'den sorunsuz ve düzen içerisinde bir çıkış ortaya konulmak şeklinde sıralanmaktadır. (Gov.uk, 2017b) Temel ilkeler bir nevi Brexit'in amaç ve sonuçlarını ana başlıklar halinde belirlemiştir. Başlıkların hepsi teker teker ayrıntılı olarak anlatılarak süreç hakkında altı ay gibi kısa bir sürede gayet ayrıntılı bir yol haritası ortaya konulmaktadır.

BK 2016 yılında Brexit referandumu ile başlayan dört yıllık geçiş süreci 31 Ocak 2020 saat 23:00'dan itibaren AB tek Pazar anlaşmasından, AB içerisinde olmayan diğer ülkeler ile var olan gümrük birliği anlaşmalarından ayrılmış ve AB içerisindeki kişilerin, mallarından, hizmetlerinden, serbestçe sermaye dolaşımından hükümetin isteği ve halkının küçük bir farkla ile de olsa onaylayıp destek vermesiyle AB'den oluşan haklarından feragat etmiştir. Yeni var olacak anlaşma ile yeni ticaret rejimi belirlenmiştir. Avrupa'dan uzaklaşıp yeni arayış içerisinde olan BK-ABD arasında serbest ticaret anlaşması yapılabilir. (Jungmittag ve Welfens, 2020, s. 287) AB ve BK arasında yeni düzenlemeler ve kısıtlamalar içeren iki ayrı pazar olacaktır. AB üyeliği boyunca mal ve hizmet ticareti serbestliği, sınır ötesi geçişlerin serbestliği gibi ticaret için önemli serbestlikler bütünü yerini önemi engeller ve kısıtlamalar bütünlüğüne bırakacaktır. Bu durum hem AB vatandaşlarını, şirketlerini hem de BK yaşayan taraflarında olumsuz etkilenmesine sebebiyet verecektir. Yeni yapılacak olan anlaşmalar dizisiyle AB-BK arasında kendi çıkar alanlarına göre sosyal ve çevresel iş birliği yapılacaktır. Ortak fırsat alanları arasında ekonomik ilişkiler başta olmak üzere ulaştırma, havacılık, karayolu taşımacılığı, enerji piyasası, nükleer enerji, işçi ve yolcu hakları alanında kapsamlı iş birlikleri ile 100'den fazla ortak yönetim ve düzenlemeler yapılacaktır (European Commission, 2020a). 1 Ocak 2021 yılında yürürlüğe giren anlaşmayla BK ve AB arasında serbest dolaşım sona ermektedir. BK vatandaşlarının

AB ülkelerinde serbestçe dolaşmasına, çalışmasına, okumasına, iş kurmasına, uzun süreli kalma isteklerinde vize alınması gibi özgürlüklerini kısıtlayıcı uygulamalar getirilmiştir. BK'nin yaptığı tüm ihracat kalemleri için gümrük kontrolleri uygulamaya girmektedir. Tarımsal, hayvansal gıda ihracat ürünlerinde özel sağlık sertifikalarına tabi kısıtlamalar getirilmiş gümrük birimlerinde denetimli özel muayeneler yerini almıştır. Hizmet alışverişinde de durum çok farklı gözükmemektedir, hizmetlerinde ülkeler arası serbestçe dolaşımı sona ermiş AB ortak kanunlarından yararlanılan hizmet sağlayıcı firmaların kendi ülkesindeki kanunların farklı ülkelerde de yararlanma hakkı ortadan kaldırılmıştır. Finansal hizmet sektöründe özel ayrıcalık sağlanan haklar ve izinler iptal edilmiştir. AB ülkesindeki birçok ülkenin Londra finans merkezindeki şubeleri bu konuda ağır kısıtlamalara maruz kalmıştır (European Commission, 2020b).

2.2 Brexit ve Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı

Başlık altında AB'nin kurumları, Avrupa parlamentosu, Avrupa konseyi, AB Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası, Adalet Divanı hakkında kısaca yapıları, yetkileri, görevleri incelenecek olup Brexit sonrası kurumsal yapısındaki oluşan durumlar yansıtılarak sonuca ulaşılabacaktır.

2.2.1 Avrupa Parlamentosu

Parlamento 20 Eylül 1976 tarihinden itibaren bünyesinde yer alan üye ülkelerin doğrudan genel oy hakkı ve ulusal mevzuatları içerisinde seçimle oluşturulan bir meclistir (Avrupa Parlemantos, 2021a). Üye sayısı en fazla 750 kişiden oluşur. Seçimler beş yılda bir Strazburg¹² şehrinde gerçekleşmektedir. Parlamento üyeleri yetkilerini kendi ülkelerinden bağımsız ve özgürce talimata bağlı kalmaksızın kullanırlar (Avrupa Parlemantos, 2021b). Vekiller siyasi yakınlıklarına göre siyasi gruplar oluşturabilir. Siyasi gruplar ülkelerin en az dörtte birinde seçilen üyelerden asgari 23 kişiden oluşmaktadır (Avrupa Parlemantos, 2021c). AB anlaşmasının 50. Maddesi üye devlet çekilmeye karar verirse konu sorumlu komiteye iletileceği parlamentonun ise kullanılan oyların çoğunluğu ile geri çekilmeye ilişkin onay verip vermeyeceği AB anayasa 87. kuralda belirtilmiştir (Avrupa Parlemantos, 2021d). AB

¹² Fransa'da bulunan bir şehir.

anayasası 87. Maddeden anlaşılacağı üzere geri çekilme noktasında ülkeler kendileri karar verebilirken, nihai sonuca ulaşılması parlamentonun onay vermesi ile oluşmaktadır. AB bütçe uzlaşması uzlaşma komisyonu tarafından meclise sunulmak üzere hazırlanır. Meclise hazırlanan uzlaşma çoğunluk tarafından reddedilmez ise AB bütçesi onaylanmış olur (Avrupa Parlemantos, 2021e). Parlamentoda ülkelerin temsil düzeyi ise nüfusa dayalı olarak belirlenmektedir. Fakat nüfusu sayısı çok olan ülkelerin temsil düzeyi, temsilde adalet ilkesine zarar vereceği gerekçesiyle kısıtlamalar getirilmiş ve üye ülkelerden en fazla 96 en az ise 6 üye olarak orantılı dağıtım sağlanmıştır (Avrupa Parlemantos, 2019). 2019 yılında Avrupa parlamentosunda BK'nin partilere göre dağılımı Brexit Partisi 29 milletvekili sayısı %31,6 oy oranıyla en fazla temsil edilen parti grubudur. Sırasıyla 16 milletvekili ile Liberal Demokrat Parti, 10 milletvekili ile İşçi Partisi, 7 vekil ile Yeşil Parti, 4 vekil ile Muhafazakâr Parti 3 vekil ile İskoçya Ulusal Partisi, 1 vekil ile Plaid Cymru partisi, 1 milletvekili ile Sinn Féin partisi, 1 vekil ile Demokratik Birlikçi Parti, 1 vekil ile İttifak Partisi Avrupa Parlamentosunda toplam 73 vekil ile temsil etmektedir (BBC, 2019). Vekiller BK'nin vekilleri olmasına rağmen farklı parti gruplarının çeşitliliği ile BK içerisinde yer alan farklı milletteki vatandaşlarda Avrupa parlamentosunda söz hakkına sahip olmaktadır. BK 2019 yılında parlamentoda koltuk sayısı bakımından Almanya ve Fransa'dan sonra İtalya ile aynı sayıda 73 milletvekili ile üçüncü sırada temsil edilmektedir. BK ayrılış sonrası ise boşalan koltukların üye devletlere nasıl dağıtılacağı veya değişikliği konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Parlamentoda yapılan görüşmeler sonucunda ABA'nın 14. ve 10. Maddeleri gereğince boş kalan 73 sandalyenin 27'sinin diğer üye devletlere dağıtılması (Avrupa Parlemantos, 2018a), 46 sandalyenin ise ileride gelebilecek yeni üye devletlere tahsis edilmesi konusunda karar kılmıştır (Avrupa Parlemantos, 2018b). Dağıtılan 27 meclis üyeliğinden en fazla payı 5'er üye vekil ile İspanya ve Fransa, 3 üye ile Hollanda, 2 üye ile İrlanda, 1'er üye ile Avusturya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Hırvatistan, İsveç, Polonya, Romanya ve Slovakya arasında dağıtılmıştır. Parlamentoda koltuk dağılımı temsilde eşitlik ilkesi gereği en fazla olarak belirlenen 96 koltuk sayısı ile en fazla vekil Almanya'da yer alırken temsilde eşitlik ilkesi gereği en az vekil ise 6'şar koltuk sayıları ile Güney Kıbrıs ve Malta ülkeleri olmaktadır. Almanya'dan sonra sırasıyla 79 vekil ile Fransa 76 üye ile İtalya ve 59 üye ile İspanya temsil edilmektedir (Avrupa Konseyi, 2018).

2.2.2 Avrupa Konseyi (Council of Europe)

25 Ocak 1958 yılında Avrupa Konseyi'nin ilk toplantısı Brüksel'de yapılmıştır. İlerleyen yıllarda dönemin etkin Fransız Başkanı Charles De Gaulle destekleriyle sık sık devlet başkanları ile toplantılar yapılmaktadır. 1974 yılında toplantılar kurumsallaşarak Avrupa Konseyi adını almaktadır (Akdoğan 2013, s. 163). Avrupa konseyinin amacı üye devletler başta olma üzere ifade medya özgürlüğü, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, cinsiyet eşitliği, kültürel çeşitlilik, çocukların korunması, terörle mücadele, azınlıkların korunması konularında sosyal kampanyalar yürütmektir (Avrupa Konseyi, a). Kampanyaları yürütürken çeşitli¹³ sosyal grup, komite, komisyonları izler ve desteklerde bulunur. Üye olan devletlere sosyal konularda uzmanlarıyla yargı reformu geliştirmesinde, verdikleri mücadelelerde yasal tavsiyeler vermektedir. Üye devletlerin hepsinde ölüm cezası 1997 yılından itibaren uygulanmamaktadır ve devletler Avrupa İnsan hakları sözleşmesini imzalamışlardır (Avrupa Konseyi, b). Avrupa Konseyi AB'den ayrı bir kuruluştur. AB'ne girecek ülkeler ise öncelikle Avrupa Konseyi'ne katılmadan AB'ye katılmamıştır. AB'ne üye sayısı 27 devletten oluşmaktayken Avrupa konseyi AB ülkelerini de kapsayarak daha kapsamlı bir şekilde 47 üye devletten meydana gelmektedir. Bu ülkeler arasında Avrupa kıtasındaki tüm ülkeler yanı sıra Türkiye, Rusya Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan gibi Avrupa kıtasından farklı yerlerden konseye üye olan ülkeler bulunmaktadır (Avrupa Konseyi, c).

AB'den ayrılış sürecinde müzakereler iki fazda gerçekleşmiştir. BK tarafından ABA 50. Maddesinin yürürlüğe konulmasında müzakereler öncelikle Avrupa Konseyi tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha sonra ise bu görevi Avrupa Komisyonu devralmıştır. 10 Kasım 2015 tarihinde BK'de dönemin başbakanı Cameron Avrupa Komisyonu Başkan'ına bir mektup yazarak ekonomik ve egemenlik alanlarında yeni bir uzlaşa ile destek istemektedir.¹⁴ BK 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyine kurucu

¹³ Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO), Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezayı Önleme Komitesi (CPT), İnsan Ticaretine Karşı Eylem Uzmanları Grubu (GRETA), Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Sözleşme Taraflar Komitesi (Lanzarote Komitesi), Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ), Kara Para Aklama Önlemlerinin ve Terörün Finansmanının Önlenmesine İlişkin Uzmanlar Komitesi (MONEYVAL), Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), Avrupa Sosyal Haklar Komitesi (ASHK), Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme Danışma Komitesi, Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı Uzmanlar Komitesi

¹⁴ David Cameron'un Avrupa Komisyonu Başkanına mektubu, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/475679/Donald_Tusk_letter.pdf

üye olarak katılmaktadır. Avrupa komisyonunun BK'deki destekledikleri eylemleri işkencenin önlenmesi, ırkçılığa karşı mücadele, sosyal hakların korunması, azınlıkların korunması, yolsuzlukla mücadele (GRECO), suç gelirlerin aklanması (COP198), insan ticaretiyle mücadele (GRETA), adalet sistemi (CEPEJ), sanat ve bağışlar başlıklarında ilişkilerini yürütmektedir. Konsey kendi uzmanlarıyla BK ile ikili ilişkiler içerisinde belirli kurallar ve denetimler çerçevesinde danışma araçları ile raporlar, somut ve pratik yardımlar, tavsiyeler, belirli ziyaretler ve mücadeleler ile Brexit sonrasında da ilişkilerini devam ettirmektedir (Avrupa Konseyi, d). Avrupa konseyinin alt birimlerinden olan yerel ve yönetimler kongresi BK tarafından AB'den çıkış sonrası 15 temsilci ve 14 yedek ile hala devam etmektedir (Avrupa Konseyi, e)

2.2.3 AB Konseyi (European Council)

AB konseyi Avrupa Komisyonu tarafından getirilen tekliflere dayalı yasama işini yapmakla görevlidir. Konsey üye devletlerin; istihdam politikası, eğitim, kültür, gençlik ve spor, ekonomik ve mali politikaların koordinesinden sorumludur. Uluslararası anlaşmalar yapar ve AB bütçesini kabul etmekten sorumludur (AB Konseyi, a). AB Konseyi, uygulama esnasında tek yasa koyucudur. Avrupa Parlamentosu'nun olağan yasama prosedürü müzakere edilen çoğu AB yasal düzenlemesi ilk okumada kabul edilir, fakat diğer hallerde bir yasama önerisine onay vermesi veya bu konuda kendisine danışılması gereklidir (AB Konseyi, b).2009 yılında Lizbon Antlaşması ile Konsey başkanlığı her 6 ayda bir üye ülkeler arasında değişmektedir. Yönetim çalışmasında mevcut devlet, önceki ve sonraki 6 ayda gelecek devlet ile üçlü grup halinde yakın ilişkiler içerisinde 18 aylık ana konu belirleyip çalışmaktadır (AB Konseyi, c).

Çizelge 1.1: Brexit Öncesi ve Sonrası Avrupa Konseyi'nde Oy Kullanma Yetkileri.

	Nüfus (%)	Banzhaf güç indeksi (çifte çoğunluk sistemi)	Nüfus(%)	Banzhaf güç indeksi	Banzhaf güç indeksinde değişim (%)	Oy gücünde değişim (%)
Almanya	16,1	10,276	18,5	12,0099	1,7339	16,9
Fransa	13,1	8,4444	15	9,7969	1,5325	18,1
BK	12,8	8,2953	---	---	---	---
İtalya	11,9	7,8046	13,6	9,1136	1,309	16,8
İspanya	9,1	6,1914	10,4	7,6161	1,4247	23
Polonya	7,4	5,077	8,5	6,4894	1,4124	27,8
Romanya	3,9	3,7577	4,4	4,0094	0,2517	6,7
Hollanda	3,3	3,4709	3,8	3,6917	0,2208	6,4
Belçika	2,2	2,8969	2,5	3,0241	0,1272	4,4
Yunanistan	2,1	2,8471	2,4	2,965	0,1179	4,1

Çekya	2,1	2,8229	2,4	2,9366	0,1137	4
Portekiz	2	2,8015	2,3	2,9113	0,1098	3,9
İsveç	1,9	2,7522	2,2	2,8529	0,1007	3,7
Macaristan	1,9	2,7502	2,2	2,8504	0,1002	3,6
Avusturya	1,7	2,6366	1,9	2,7154	0,0788	3
Bulgaristan	1,4	2,4811	1,6	2,5303	0,0492	2
Danimarka	1,1	2,3353	1,3	2,3539	0,0216	0,9
Finlandiya	1,1	2,3131	1,2	2,3305	0,0174	0,7
Slovakya	1,1	2,3069	1,2	2,3231	0,0162	0,7

Kaynak: Göllner, R. T. (2018)

AB Konseyi tüm üye ülkelerin katılımıyla gerçekleşirken 29 Mart 2017 tarihinden itibaren gayri resmi olarak BK haricinde 27 ülkenin katılımıyla yapılmaya devam etmektedir. Çizelge 1.1’de oy kullanma gücü analizi için kullanılan Banzhaf güç endeksi 1946 yılında Lionel Penrose tarafından oluşturulmuş, 1965 yılında John Banzhaf tarafından geliştirilmiştir. Ağırlıklı oylama durumunu sayısal olarak sonuca ulaştıran analizdir. Hesaplama şekli oylamada en yüksek oy alan koalisyon tarafların listelenmesi, kritik oyuncuların belirlenmesi, oyuncunun kaç kez kritik olduğu, oyuncunun kritik olduğu toplam süreye bölünerek ondalık sayılar ile sonuca ulaştırılmaktadır (Lippman, 2021). Banzhaf güç endeksi ne kadar yükselirse o tarafın oylama üzerindeki etkisinin arttığının göstergesidir. AB konseyindeki oylama dengeleri de Brexit ile değişime uğramıştır. Şekilde görülen Banzhaf güç endeksi kullanılarak yapılan çalışmada Avrupa Konseyinde Almanya oy kullanma yetkisi %1,733 oranında artış göstererek AB içerisinde en fazla yükseliş gösteren ülke konumundadır. Komisyonun dağılımı nüfusa orantılı olarak paylaşıldığı için nüfus oranı yüksek ülkelerin oy kullanma yetkileri nüfus oranıyla paralel şekilde hareket etmesi gerekirken sıralama az da farklılıklar göstermektedir. Göreli değişiklikler oy kullanma yetkisinde ise Polonya’nın %27,8 oy gücü değişimiyle en fazla artış gösteren ülke olduğu sonucuna varılmıştır. Toplamda Banzhaf güç endeksi ve oy gücü yetkisi en fazla artış gösteren ülkeler sırasıyla Polonya, İspanya, Fransa sıralaması ile gerçekleşmiştir. Almanya’nın toplam oy gücü etkisinin daha kısıtlı kalmasının ana sebebi ise Avrupa anayasasında nüfus sayısı çok olan ülkelerin temsil düzeyi, temsilde adalet ilkesine zarar vereceği gerekçesiyle en fazla 96 üye ile kısıtlamalar getirilmiş orantılı dağıtım sağlanmaya çalışılmıştır. Almanya 96 üyesi ile azami orana ulaştığı için oy gücündeki değişim diğer ülkelere daha fazla yansımaktadır.

2.2.4 Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, AB'nin yürütme organıdır. Başkan dahilinde 27 komiserden oluşmaktadır. AB'nin genel çıkarlarına göre hareket ederek, Avrupa parlamentosuna karşı sorumluluk taşımaktadır. AB bütçesinin uygulanmasından ve finansman programlarının yönetiminden, AB hukukunun uygulanmasını denetlemekten Avrupa Komisyonuna sorumlu tutulmuştur. AB'yi uluslararası ticari politikalarda temsil görevi de komisyona verilmiştir. AB vatandaşları açısından da önem arz eden bir kurum niteliğindedir. AB vatandaşları, Komisyonu yasa önermeye çağırabilmektedir, Avrupa Vatandaşları Girişimi (European Citizens Initiative) aracılığıyla istenilen konuyu komisyona ileterek yasa önerip, komisyonda parlamentoya iletilmesini sağlayabilmektedir (Avrupa Komisyonu, a). Komisyon başkanı her beş senede bir AB devlet ve hükümet başkanlarından oluşan Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa Parlamentosuna başkan adayı önerilir. Parlamentodaki parti gruplarının gücüne göre aday seçilir (Avrupa Komisyonu, b). ABA 50. Maddesinin yürürlüğe konulması için ilk ikili ilişkiler Avrupa Konseyi ile yapıldıktan sonra birinci faz ilk tur müzakereleri AB adına temsilen Avrupa Komisyonu ile 19 Haziran 2017 tarihinde resmi olarak başlamıştır. İlk toplantılarda her iki taraftan temsilciler belirleyerek, ortak grup oluşturulup beş tur şeklinde tarih ve günleri belirli olmak üzere grup toplantılarının yapılması kararlaştırılmıştır. Toplantılar esnasında öncelikli konular arasında vatandaşlık hakları, gümrük müzakereleri, finansal-mali uzlaşma, İrlanda ve Kuzey İrlanda arasındaki oluşacak problemlerin çözümü gibi ana konular raporlanarak sonuçlandırılmasına karar verilmiştir (Gov.uk, 2017a).¹⁵ BK'nin AB'den ayrılmasının resmiyet kazanmasından sonra 1 Şubat 2020 tarihinden itibaren Avrupa komisyonun BK'daki temsilciliğinin faaliyetleri durdurulmuştur. AB bu tarihten sonra BK ile anlaşarak AB üyesi olmayan ülkelerde olduğu gibi Avrupa Birliği Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliğinin sorumluluğunda BK başkent Londra'da Europe House delegasyonu açılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2020). Avrupa komisyonun daha önce başkan ile 28 olan komiser üye sayısı böylece 27 kişiye düşmüştür.

¹⁵ Madde 50 TEU müzakereleri için Başvuru Şartları (Terms Of Reference For The Article 50 TEU Negotiations).12.02.2022

2.2.5 Avrupa Merkez Bankası

Avrupa Merkez Bankası'nın (European Central Bank) ilk temel taşları Avrupa'da sermaye hareketlerini düzenleme, ortak bir para otoritesi kurma isteği ve bunları tek bir para politikası ile yönetebilmek amacıyla 1988 Haziran ayında Ekonomik ve Parasal Birlik (EMU) kurma kararıyla başlamaktadır (ECB, a). Aşama aşama ortak birlik kurma çabası geliştirilmiş ve Avrupa Konseyi tarafından 1995 Aralık ayında EURO'nun Avrupa ortak para birimi olarak 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren başlayacağını doğrulamıştır. Euro para birimini kullanan ülke sayıları günümüze kadar eklenerek en son 01 Ocak 2015'te Litvanya'nın eklenmesi ile 19 Avrupa Birliği ülkesinin merkez bankaları Eurosystem'in parçası olmaktadır. Merkez bankasının temel para politikası enflasyonu kontrol altına alıp, fiyat istikrarını sağlamaktır. Orta vadede enflasyon hedefi %2'dir (ECB, b). BK AB içerisinde bulunduğu dönemde ortak para birimini kullanmayıp kendi ulusal para birimi olan pound kullanmıştır. Fakat birlik kuralları gereğince Avrupa Merkez Bankası sistemine dâhil olmuştur. AB'den ayrılması ile Avrupa Merkez Bankası sisteminden de otomatik olarak çıkmıştır. Avrupa Merkez Bankası 14 Ağustos 2019 tarihindeki yayınında (ECB, 2019) Brexit'e hazırlık aşamasında bankalara uyarıda bulunarak Ekim 2019 tarihinden itibaren ihtiyati hükümlerin farklılıklarına hazırlıklı olmalarını istemiştir. Anlaşmasız senaryonun gerçekleşmesi halinde bankaların karlılığı üzerinde olumsuz etki yaratacağını bildirmiştir. Euro bölgesindeki bazı bankaların BK'deki şubelerden AB müşterilerine hizmet vermesi için taahhütlerini ve rezervasyon modellerini değiştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Avrupa Merkez Bankası 18 Kasım 2020 bülteninde (ECB, 2020) ise ayrılık sonrası bankalara daha sert uyarılarda bulunmaya devam ederek AB ürünlerinin, AB müşterilerinin, AB dışı ürünler içeren işlemlerin dahil AB içerisinde rezerve edilmesini istemiştir. AB ürünleri risk yönetimi ve finansman işlerinin aynı şekilde olması gerektiğini de ifade etmiştir. Merkez Bankası, Avrupa komisyonu ve BK'nin bankalar için denklik kararının 18 ay gibi sınırlı süre sebebiyle finans hizmetlerinin BK'deki bağımlılıklarını azaltarak kendi risklerini AB bölgesine çekmelerini arzu etmektedir. Özet olarak açık ve net biçimde AB işinin doğrudan olarak kendi denetimi altında olduğunu ve bu denetim için sadece kendi denetim altındaki bankalar aracılığıyla işlemlerin yapılmasını istemektedir. Bankaların BK'deki var olan sermayesini ise banka riskleri göz ardı edilmeyerek süreci en iyi şekilde yönetilmesi sağlanırken bir yandan da faaliyetlerini AB ülkelerine

kaydırmaları istenilmektedir. ECB sert tedbirlerine uyum gösteren finans hizmetinin 2019 yılına kadar 440 finansal hizmet firması Londra'dan taşınmıştır. BK'nin bankacılık sisteminin yaklaşık olarak %10'u olan 900 milyar sterlinlik varlığa tekabül etmektedir. Dünyanın önde gelen finans şirketlerinden Bank of Amerika piyasa işinin bir kısmını Paris'e, bankacılık işlemlerinin bir kısmını ise İrlanda'ya taşıdığını duyurmuştur. BNP Paribas 250 çalışanını Londra'dan taşımış ve genel merkezini Paris ilan etmiştir (Butcher, 2021).

2.2.6 Adalet Divanı

Adalet Divanı genel mahkemesi 25 Aralık 2015 tarihinde 40 hâkimden, 1 Eylül 2016 tarihinde itibaren 46 hâkimden, 1 Eylül 2019 tarihinden itibaren ise üye devlet başına iki hâkim olarak 48. Maddede belirtilmiştir. Genel mahkeme tüm kurumlar, organlar, kurumlar ile diğer yandan da Avrupa Birliği Adalet Divanı'na hangi yetkinin verildiği konusundaki anlaşmazlıklarda dahil olmak üzere, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 270. maddesinde belirtilen Birlik ile hizmetkarları arasındaki uyuşmazlıklarda, ilk derece yargı yetkisini kullanmaktadır. Mahkeme kararına karşı, bildirimden itibaren iki ay içinde Adalet Divanı'na itiraz edinebilir. Adalet Divanı temyiz merkezidir ve incelemesi hukuki noktalar ile sınırlıdır. Temyiz taraflarca altı iyi doldurulmuş ise adalet divanı genel mahkemenin kararını iptal edip kesin kararını verebilir (AB İçtüzüğü).¹⁶ Gerçek ve tüzel kişilerin davalarına genel mahkemede bakılırken, AB üyesi devletlerin ve AB kurum davalarına ise üst derece mahkeme olan adalet divanı bakmaktadır. BK'nin AB'den ayrılış sürecini inceleyecek olan mahkemede adalet divanı olmaktadır.¹⁷ AB'den ayrılış süreci Avrupa Birliği Anayasası (ABA) Madde 50'ye göre çekilme kararını ülkelerin kendi anayasal gerekliliklerine uygun olarak alabilmektedir. Ancak ileriki süreçte Avrupa Birliği Adalet Divanı'na farklı ülkelerden gelebilecek ayırım düşüncelerinde AB hukukuna tabi bir alan olarak düşünülerek makul süre koşuluna tabi tutulabilecektir (Göçmen, 2021:31). Tabii ki Brexit süreci AB'den ayrılığın ilk olma özelliği taşımasıyla birlikte ilerleyen süreçlerde ayrılmayı düşünen ülkeler için hukuki referans özelliği taşımaktadır. BK ayrılış sonrasında 48. Maddede belirtilen her üye devletten iki üye

¹⁶ Adalet Divanı İçtüzüğü; http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tra-doc-en-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf

¹⁷ Avrupa Birliği Resmî Gazetesi ; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>

yargıç bulunması 31 Aralık 2020 tarihinde resmi olarak ayrılış sürecinin tamamlanması sebebiyle son bulacaktır.

2.3 Brexit Sürecindeki Senaryolar

Demokratik siyaset, ulus devlet ve küresel ekonomik entegrasyon üçünün karşılıklı olarak aynı anda yer alması uyumsuzluk ortaya çıkartarak imkânsız üçlü, küreselleşme paradoksu ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmeye devam edilmesinin tek yolu ise onu çok fazla zorlamamaktır (Rodrik, 2007, s. 32). Üçünden herhangi ikisi birleştirilebilir, ancak hiçbir zaman üçünün hepsine aynı anda ve tam olarak sahip olunamaz. Ülkeler egemenliği ve demokrasiyi seçerse küreselleşmeye tam sahip olamaz, çünkü küreselleşme uluslararası ortamlarda kararlaştırılmış bir düzenleyici ortam gerektirir (Barr, 2017, s. 6). Bu düzenlemeler esnasında da belirli taviz vermeleri gerekmektedir. Siyasi iradelerinden taviz vermek istemeyen ülkeler ticaret anlaşmalarının tamamlanması için genellikle birkaç yıllık uzun süreçlere girmektedir. BK'da küreselleşme paradoksunda AB'de var olmayı halkın iradesiyle uygun görmemiştir. Küreselleşme ve ortak ticari birliktelikte buluşma anlamında üst rol üstlenen AB'den taviz vererek demokratik siyaset ve ulus devlet anlayışından taviz vermemeyi seçmiştir. AB topluluğuna ilk adımından itibaren türlü sancılı süreçler yaşayan BK, 2016 yılı 26 Haziranda referandum ile birlikte AB'den ayrılma noktasında kesin ve son adımını atmaktadır. Yeni kuralların ne olacağı ve belirsizlikler muhtemel daha büyük siyasi, ekonomik ve idari karışıklığı getirecektir (Faguet, 2017, s. 15). AB içerisinde daha önce ayrılan bir devlet bulunmadığından nasıl yol izleneceği iki tarafın da tecrübesizliklerinden kaynaklı ayrılış süreci uzun yıllar almıştır. Resmi olarak 31 Ocak 2020'de, saat 23:00'de Avrupa Parlamentosu geri çekilme anlaşmasını onaylamış ve BK AB'den ayrılmıştır. 31 Aralık 2020'de sona erecek olan ve BK ile AB'nin ortak olarak gelecekteki ilişkilerini müzakere ederek planlayacakları geçiş dönemi de böylece başlamıştır (Bennett, 2020). 31 Ocak 2020 yılına kadar geçen 3,5 senelik süreç içerisinde BK açısından ticari anlamda zararımı nasıl minimize edip çıkarım düşüncesiyle farklı senaryolar çizilmektedir. Bu senaryoların literatürde öne en çok çıkanları incelenecek ve BK'nin hangi senaryoyu seçtiği irdelenmeye çalışılacaktır.

2.3.1 Anlaşmasız (Sert) Brexit

BK ve AB arasında herhangi bir anlaşma sağlanamaz ise iki taraf arasında kayıpları büyük olacak olan sert Brexit senaryosu devreye girecektir. Sert Brexit senaryosu ile DTÖ'nün Uluslararası ticaret kuralları devreye girecek AB ve 50 ülke ile yeni anlaşmaların yapılması gerekliliği duyulacaktır (Kokotovic & Kurecic, 2017, s. 47). Avam Kamarası Mart 2018 yılında tarife listesini yayınlarak ileride gerçekleşebilecek sert Brexit senaryosunda uygulanabilecek yollara önlem almaya çalışmıştır. BK'nin toplam ithalatının %88'ini oluşturan ürünler toplamına tarifersiz erişim hakkı getirilmiştir. Bu uygulama süresi ise bir yıl olarak belirtilmiştir. İthalattan bir yıl boyunca gümrük vergisi almayarak ülke içinde fiyat artışını engellemeye ve üretim zincirlerinin sürece uyum sağlaması kararı alınmıştır. Süt ürünleri, et, otomotiv sektörünün tamamlanmış ürünleri, belirli tekstil ürünleri sıfır vergi kapsamı dışında bırakılmıştır (Webb, 2019, s. 5). Bu önlem ve yöntemler ise olası sert Brexit'e uygulanabilecek kararların ana hatlarını çizebileceği söylenilebilmesi mümkünken 26 Aralık 2020 tarihinde AB - BK arasında serbest ticaret anlaşması yayınlanmış ve sert Brexit senaryosu nihai olarak gerçekleşmemiştir.

2.3.2 AB yanlısı en geniş kapsamlı model senaryosu (Norveç modeli)

BK'nin kurucu üye olarak kurduğu EFTA üyesi devletler ile AB ayrı ayrı serbest ticaret antlaşmaları yapmışlardır. Norveç, İzlanda, Lihtenştayn ise AB ile geniş haklara ve yükümlülüklerle sahip olunan Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) sahiptir. Geniş ortak birleşim yapısı olan Ortak Pazarın dört temel unsuru içerisinde barındırmaktadır. İnsan, sermaye, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını kabul etmişlerdir. Bu üç ülke ise tarım ve balıkçılık politikaları, gümrük birliğinin dışındadır. Yükümlülük olarak ise AB bütçesine mali destek vermekte, AB Adalet Divanı'nın yetkilerini kabul ederek AB ile mevzuat ve yönetmeliklerinde uyum içinde hareket göstermektedir (Gürsoy, 2019, s. 30). BK içerisinde yaşayan 3 milyon AB vatandaşı için özel olarak ABD Green Card'a benzer AB-BK arasında Blue Card ortaya çıkarılabilir. İnsanların tamamıyla serbest dolaşım hakkı yerine, belirli nitelikteki vatandaşların dolaşımına veya belirli sektörlerde serbest dolaşım hakkı verilebilir (Hix, 2017, s. 2). BK Beyaz Kağıt'ın 2. İlkesinde belirtildiği gibi kendi yasalarının kontrolünü ele geçirmek istemektedir. AB Adalet Divanı'nın BK'da ki yargı yetkisine son vermek istemektedir (Gov uk, 2017c, s. 14). BK açısından yıllarca yetiştirilmiş nitelikli insan gücü

böylelikle elinde kalarak Brexit'in sert etkileri azaltılmaya çalışılabilir. Mali yükümlülük anlamında Norveç'in kişi başına AB'ye ödediği ücret BK'nin kişi başına ödedi ücret ile aynıdır (BBC, 2016b). BK en geniş kapsamlı senaryoyu seçerse ortak pazarda kalmaya, AB ile serbest ticaret anlaşmasına, serbest dolaşıma devam etmek durumundadır. Mali yükümlülükten bir an önce kurtulmaya çalışan BK açısından tekrardan geniş kapsamlı ve finansal, yasal yükümlülük getiren Norveç benzeri bir anlaşma olmayacağı açıktır. Referandum sürecinde göçe karşı yapılan propaganda söylemleri sayesinde kazanılan Brexit sonuçları da serbest dolaşıma zaten sıcak bakmadıklarının göstergesidir. Nihayetinde ticari anlamda kayıp yaşamak istemeyen BK geniş kapsamlı senaryoyu; serbest dolaşım ve meşru yasal haklarına müdahalede bulunduğu gerekçesiyle AB'den ayrıldığı için tekrar aynı şartlar altında geri dönmesi söz konusu olmamıştır.

2.3.3 Gümrük birliği (Türkiye modeli)

3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye-Hırvatistan ile birlikte katılım müzakereleri başlamış ve zaman ile katılım sürecinin sonraki aşamasına geçilmektedir. Sonraki aşama esnasında AB yasalarının bütünü benimsenmesi ve 35 ana başlık altında 130.000 sayfadan oluşan üye ülkelerin AB'de uyması gereken kurallar yer almıştır. (Avrupa Birliği, 2013) Aday ülke olan Türkiye uyması gereken kurallar bütünüyle sanayiden tarıma, çevreden yargı sistemine kadar devleti oluşturan tüm ana organlarına etki edecek yaptırım ve düzenlemeler ile karşı karşıya kalacaktır. Ayrıca bu kurallar bütünü müzakere edilecek konular değil aksine AB'ye giriş için kabul edilmesi gereken zorunlu temel taşlardır.

AB ile Türkiye arasındaki gümrük birliğinin kapsamı işlenmiş tarım ürünleri ve sanayi ürünlerini içermektedir. Geleneksel yöntemler ile yapılan tarım ürünleri kapsam dışında tutulmuştur. İşlenmiş tarım ürünlerinde ise gümrük muafiyeti tamamen geçerli değildir, işlenmiş tarım ürününün sanayi payı vergiden muaf tutulurken tarım payı ise vergiye tabidir. (MFA, a) AB ve Türkiye arasındaki Gümrük Birliği modeli sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerindeki vergi muafiyeti BK açısından pozitif yönken birlik kuralları çerçevesinde dışarıdan ithal edilen ürünler için ise AB'nin uyguladığı ortak vergi oranlarının uygulanması ise BK açısından ticari özgürlüğünü kısıtlayacağı için negatif yön olmaktadır. BK açısından AB'de var olmaya çalışan Türkiye senaryosu yargı sisteminden, temel yönetim biçimine etki eden, egemenlik haklarını kısıtlayan, maddi anlamda yükler getirdiği için BK ise bu yüklerden kurtulma kararı

aldığından dolayı Brexit'e gittiği için ticari yönler haricinde uygulama alanı bulmayacak senaryo yöntemidir. Ayrıca BK açısından AB arasında hizmet ticareti Şekil 2.13'e bakıldığında 2020 yılında %39,04'ü kapsamaktadır. Hizmet ticaretinin büyük bir oranını kapsayan AB ülkeleri ile Türkiye benzeri modelleme örneğinde hizmet ticaretinin muafiyet dışı kalması BK açısından istenilecek bir sonuç değildir. BK açısından Türkiye modellemesinde gümrük birliği kuralları çerçevesinde birlik dışı ülkeler ile olan ithalat vergi oranlarına karışılması hasebiyle ve hizmet ticaretinin içinde olmaması sebebiyle, yaptırım koşulları azaltılmış ve daha gelişmiş bir anlaşmalar bütünü olan Kanada Benzeri Serbest Ticaret modeli seçilmiştir.

2.3.4 Kanada benzeri serbest ticaret anlaşması (STA) modeli

CETA, AB ile Kanada arasında geçici olarak 2017 yılında yürürlüğe girmiş ancak halen geçerliliğini koruyan aşamalı olarak AB-Kanada arasında Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret anlaşmasıdır. Tam olarak yürürlüğe girmesi için AB içinde yer alan ülkelerin ulusal parlamantalarında onaylaması gerekmektedir. CETA anlaşması ile AB-Kanada arasında gümrük vergileri %99 oranında kaldırılmış, hizmetler ve yatırım alanında ise AB'nin en kapsamlı anlaşması imzalanmıştır. AB dışında yatırım yapan AB şirketlerine fayda sağlayan ilk anlaşma özelliği taşımaktadır. AB firmalarının Kanada'ya yatırım yapması kolaylaşmış, önündeki engeller kaldırılmıştır. AB ile Kanada arasında bir ulusal hukuk tarzında temyiz mahkemesi kurulmaya karar verilmiş ve hukuksal anlamda da ortak bir bağlayıcılık sağlanmıştır. Fikri mülkiyet haklarında ortak yardımlaşma anlaşmasında sağlanmıştır. İşçi haklarında ve çevre korumasında ortak anlaşmalar yer almıştır. AB menşe kuralları gereği farklı ülkelerin mallarına ayrıcalık tanımamak amaçlı Kanalı üreticilerin mallarının orada üretildiğini kanıtlamak zorundadır (Avrupa Komisyonu, c). BK Kanada benzeri hatta daha ileriye götürerek AB ile ticaretinin %80'nini oluşturan hizmet sektörünün kapsayacak anlaşma imzalamak istemiş fakat o dönem AB'ye kabul ettirememiştir (Gürsoy, 2019, s. 29). AB'nin Kanada benzeri senaryoyu kabul etmemesi ve BK'nin ise bu zamana kadar olan hukuksal anlamda ortak bağlayıcılık kavramından çıkmak istemesi senaryonun negatif yönlerindendir. Diğer negatif yönlerden biri ise menşe kurallarına göre malların kendi ülkesinde üretimi kanıtlama maliyetidir. BK firmaları kanıtlama maliyetiyle ek maliyet durumuyla karşı karşıya kalacaktır. BK'nin ekonomisinin %80'ini oluşturan hizmetler sektörünün de anlaşma dahilinde kısıtlı olması direkt olarak bu senaryoyu seçmesini zorlaştırmaktadır. Fakat Norveç benzeri senaryoda AB

serbest ticareti ve serbest dolaşım için maddi olarak ykmllk altına giren senaryo istemeyen BK açısından Kanada senaryosu daha ön plana çıkmaktadır. BK açısından senaryonun bir diğeri pozitif yönü ise tüm yükümlülükler olmaksızın pazara tercihli erişim hakkı elde etmesidir. 2022 yılında günümüzde BK Başbakanı olan Boris Johnson 2016 yılında CETA modelinden övgüyle bahsetmektedir (BBC, 2016a). Kanada benzeri serbest ticaret anlaşması Brexit'in daha ilk aylarından olası bir yöntem olarak görülmektedir. Brexit ayrılış sürecinin son günlerinde BK Başbakanı Boris Johnson'ın destekleriyle olası yöntem yerini Kanada benzeri bir modele bırakmıştır. Jonhson açıklamasında kapsamlı Kanada Tipi serbest ticaret anlaşması yapıldığını dile getirmiştir. İngiliz hükümeti yaptığı açıklamasında yapmak istediğı ve Brexit sürecinde işlenen ana konulardan taviz vermediklerini açıkça belirtmiştir. Büyük sorun hale gelen balıkçılık sınır sularının kontrolünü geri almıştır. AB ile sıfır kotalı, sıfır tarifeli anlaşma yaptıklarını duyurarak İngiliz halkına müjdelemiştir (BBC, 2020). Artık AB kurallarına bağılı olmayan, Avrupa Adalet Divanı'nın bir rolünün yer almadığı, puana dayalı göçmenlik sistemi ile her göçmenin girmesinin sağılanmadığı, egemenlik haklarının tamamen kendisinin kullandığı tüm kırmızı çizgilerinden taviz vermeyerek istenilen sonuca ulaşmaktadır. Serbest ticaret anlaşması müzakereleri 1 Ocak'tan beş gün önce 24 Aralık 2020'de son bularak kabul edilmiş ve 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla yrrlğeri girmiştir.

3. BREXİT ÖNCESİ VE SONRASI BK'NİN EKONOMİK SÜREÇLERİ

Belirsizliklerin başlangıç noktası olarak belirtilen Brexit referandumu öncesi ve sonrası BK'nin beşer yıllık dış ticaret dengesi incelenmiştir. Öncelikle BK ile Dünya mal ticareti sonrasında AB ülkeleri ile olan ticareti kalem kalem irdelenerek sonuca ulaşılabacaktır. Aynı kalemler hizmet ticareti başlığıyla karşılaştırmalı olarak irdelenerek sonuç ortaya çıkarılmıştır. Bu dönemde tüm dünyayı etkisi altına alan Pandemi dönemi ve 1 Ocak 2021 yılında yapılan ticaret anlaşmasıyla oluşan 2021 Ocak dış ticaret ilk verileri karşılaştırılmıştır. BK'nin istihdam ve işgücü, göçmen sorunları, finansal hizmetler, Londra finans merkezi, sermaye piyasası araçları, döviz kuru konu başlıklarının daha iyi anlaşılıp sonuçlandırılması açısından ana omurgayı oluşturmaktadır. Omurga içerisinde yabancı sermaye yatırımları, işsizlik, kişi başına düşen hâsılları istatistiki veriler, çizelge ve çizelgeler ile desteklenerek sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

3.1 Brexit Sürecinde BK-AB Dış Ticareti

Araştırmanın bu bölümünde BK ve AB ülkelerinin ticaret hacminde daha detaylı ve ayrıntılı sonuçlara ulaşabilmesi için dönüm tarihi olan 2016 yılı öncesi ve sonrası beşer yıllık ticaret dengelerine bakarak somut istatistiki verilere ulaşmaya çalışılacaktır. BK'nin iki ana bölümde mal ve hizmet ticaretini önce dünya ile karşılaştırarak, sonrasında ise AB ile karşılaştırma yapılarak Brexit öncesi, sonrası ve geçiş dönemi güncel dönem ortaya konularak geleceğe yönelik tahminler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu çıkarımlar esnasında ayrıca BK'nin beşer yıllık AB dâhil dış ticaret göstergeleri irdelenerek sonuçlandırmaya çalışılacaktır.

3.1.1 BK-Dünya mal ticareti

AB ile BK arasındaki ticari ilişkilerin analiz edilmesinden önce BK'nin mal ticaretindeki başlıca ilk 20 ürününü 2011-2020 yılları arasında ayrıntılı şekiller yardımıyla 2016 öncesi ve sonrası olmak üzere karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Çizelge 2. 1: BK 2016 Yılı Öncesi İhraç Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürünler	2011 yılında ihraç edilen değer	2012 yılında ihraç edilen değer	2013 yılında ihraç edilen değer	2014 yılında ihraç edilen değer	2015 yılında ihraç edilen değer
TÜM ÜRÜNLER	517.288.693,00	481.225.754,00	548.041.853,00	511.145.443,00	466.295.683,00
Makineler, mekanik cihazlar	68.543.899,00	66.520.131,00	70.532.997,00	71.611.244,00	64.402.456,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller...	63.753.440,00	37.465.019,00	99.889.282,00	53.630.284,00	55.057.705,00
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	46.022.808,00	47.533.882,00	50.994.806,00	54.409.455,00	50.740.491,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler.	66.058.612,00	66.486.254,00	62.365.066,00	55.018.455,00	32.985.991,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları	34.474.656,00	30.753.213,00	30.928.795,00	31.900.654,00	29.127.479,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	33.157.245,00	33.101.563,00	32.094.368,00	33.567.373,00	35.973.438,00
Optik, tıbbi veya cerrah	17.826.312,00	17.312.614,00	18.569.927,00	19.473.521,00	18.411.597,00
Organik kimyasallar	17.442.890,00	17.382.642,00	12.765.620,00	10.770.074,00	13.948.039,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	15.952.456,00	16.736.449,00	17.851.668,00	16.667.281,00	18.999.600,00
Başka yerde belirtilmeyen mallar	4.461.922,00	5.273.537,00	5.512.539,00	13.568.524,00	6.055.684,00
Plastikler ve bunlardan mamul eşya	12.810.866,00	11.802.259,00	12.088.983,00	12.816.238,00	11.821.145,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	11.146.396,00	10.907.910,00	10.985.422,00	11.000.506,00	9.874.431,00
Çeşitli kimyasal ürünler	7.550.689,00	7.274.250,00	7.420.988,00	7.999.114,00	7.312.616,00
Demir ve çelik	11.383.938,00	9.771.624,00	10.133.063,00	10.280.414,00	7.270.786,00
Demir veya çelikten eşyalar	6.299.050,00	6.417.569,00	6.528.900,00	7.110.552,00	6.082.764,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	5.691.014,00	5.543.976,00	6.129.798,00	6.389.094,00	5.504.745,00
Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	3.543.906,00	3.698.593,00	4.194.220,00	4.802.296,00	4.713.198,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	2.807.105,00	2.675.838,00	3.287.939,00	3.685.645,00	3.570.594,00
Sanat eserleri, koleksiyoner parçaları ve antikalar	5.443.082,00	7.475.596,00	6.901.778,00	7.748.696,00	9.240.768,00
Tabaklama veya boyama özleri	4.089.642,00	3.449.207,00	3.607.929,00	3.853.864,00	3.370.148,00

Çizelge 2.1'deki veriler incelendiğinde,

- İhracat kalemlerinin başında mekanik cihazlar, makineler, kazanlar vb. bunların parçaları, demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları şekilde ayrıntılı olarak belirtilen yüksek teknoloji gerektiren ürünler başatı çekmektedir.
- BK'nin mal ticaretinde 2011-2015 yılları arasında ihraç ürünlerinde dalgalı bir seyir izlendiği görülmektedir. BK'nin 2011 yılında 517.288.693,00 USD ihracat rakamı aradan dört yıl geçmesinden sonra 466.295.683,00 USD ile %9,86 düşüş sergilemiştir.
- Makine ve türev kalemlerinin oluşturan ilk ihracat kalemi yıllara göre incelendiğinde 2015 yılındaki sert düşüş haricinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2011 yılı temel olmak üzere 2015 yılı 6,04% ihracat kaleminde azalış gerçekleşmiştir.
- Genel olarak tüm Şekil inceliğinde ilk 20 ihracat kalemi arasında 2011 yılı temel alınmak üzere 2015 yılı mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler %50.07 düşüş ile en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Koleksiyon parçaları, sanat eserleri ve antikalar ise 2015 yılı itibariyle 69,77% artış ile en fazla artış gerçekleştiren kalem olmuştur.

Çizelge 2. 2: BK 2016 Yılı ve Sonrası İhraç Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürünler	2016 yılında ihraç edilen değer	2017 yılında ihraç edilen değer	2018 yılında ihraç edilen değer	2019 yılında ihraç edilen değer	2020 yılında ihraç edilen değer
TÜM ÜRÜNLER	411.463.356,00	441.847.324,00	490.840.364,00	468.322.416,00	395.692.087,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	60.334.401,00	65.387.357,00	72.382.471,00	73.129.406,00	60.526.864,00
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	28.516.697,00	33.180.458,00	47.432.822,00	42.543.967,00	42.870.574,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli metaller	51.311.032,00	53.731.073,00	54.702.459,00	50.491.930,00	36.353.668,00

¹⁸ Uluslararası iş geliştirme için ticaret istatistikleri; Aylık, üç aylık ve yıllık ticaret verileri. İthalat ve ihracat değerleri, hacimler, büyüme oranları, pazar payları vb. Erişim: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler	25.744.099,00	35.362.905,00	46.430.792,00	40.885.436,00	26.344.932,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları	26.836.762,00	28.458.545,00	28.873.806,00	28.381.003,00	25.016.312,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	32.579.905,00	32.714.027,00	30.082.207,00	27.124.153,00	24.947.757,00
Optik, fotografik, sinematografik...	17.122.246,00	18.010.277,00	19.092.477,00	19.856.311,00	17.634.736,00
Organik kimyasallar	9.903.234,00	10.576.287,00	11.302.425,00	12.663.760,00	13.104.994,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	20.532.348,00	20.981.530,00	19.319.816,00	18.438.817,00	13.024.380,00
Başka yerde belirtilmeyen mallar	12.054.914,00	8.925.942,00	21.332.985,00	11.264.865,00	11.867.185,00
Plastikler ve bunlardan mamul eşya	10.947.608,00	11.892.715,00	12.385.306,00	11.876.204,00	10.799.227,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	9.484.600,00	9.797.750,00	10.506.148,00	10.252.308,00	8.388.037,00
Çeşitli kimyasal ürünler	6.301.860,00	6.376.771,00	6.912.362,00	6.984.979,00	7.885.233,00
Demir ve çelik	5.358.195,00	7.005.198,00	7.881.141,00	6.619.765,00	5.416.336,00
Demir veya çelikten eşyalar	5.289.536,00	5.335.652,00	5.697.233,00	5.783.089,00	5.336.352,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	5.501.126,00	5.853.739,00	6.013.978,00	5.747.320,00	5.325.221,00
Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	4.472.622,00	4.470.525,00	4.559.051,00	4.512.473,00	3.771.022,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	3.433.028,00	3.559.720,00	3.899.872,00	3.941.022,00	3.616.420,00
Sanat eserleri, koleksiyoner parçaları ve antikalar	7.167.176,00	6.551.025,00	7.182.779,00	12.372.712,00	3.482.789,00
Basılı kitaplar, gazeteler, resimler ve basım	3.282.844,00	3.526.120,00	3.692.538,00	3.450.783,00	3.304.635,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.2'deki veriler incelendiğinde,

- İhracat kalemleri 2016 öncesindeki gibi sırası herhangi bir değişiklik göstermeyip mekanik cihazlar, makineler, kazanlar vb. bunların parçaları, demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, elektrikli makine ve

teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları şekilde ayrıntılı olarak belirtilen yüksek teknoloji gerektiren ürünler başatı çekmektedir.

- BK'nin mal ticaretinde 2016-2020 yılları arasında ihraç ürünlerinde artış ivmesi seyir izlendiği görülmekteyken Pandeminin etkisiyle tüm dünyada durma noktasına gelen ticaret verileriyle azalma eğilimi göstermiştir. BK'nin 2011 yılında 517.288.693,00 USD ihracat rakamı aradan beş yıl geçmesinden sonra 411.463.356,00 USD ile %20,45 düşüş sergilemiştir. 2020 yılına gelindiğinde ise aradan geçen 10 yıla rağmen BK 395.692.087,00 USD toplam ihracat rakamı ile 2011 yılına göre %23,50'lik 2016 yılına göre ise %3,83 düşüş eğilimi göstermektedir.
- Makine ve türev kalemlerinin oluşturan ilk ihracat kalemi yıllara göre incelediğinde 2020 yılında Pandeminin etkisi ile 2019 yılına göre %17,23 düşüş haricinde artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2011 yılı temel alınmak üzere 2016 yılı 60.334.401,00 USD ile 11,97% düşüş gerçekleştirirken 2020 yılında ise 60.526.864,00USD %11,69 ile aradan 5 yıl geçmesine rağmen hemen hemen aynı ihracat rakamı düşüş gerçekleşmiştir.
- Genel olarak tüm Şekil incelendiğinde ilk 20 ihracat kalemi arasında 2016 yılı temel alınmak üzere 2020 yılı tramvay vagonları ve demiryolu dışındaki araçlar ve bunların aksam parçaları %50,33 artış ile en fazla artış sergileyen ihracat kalemidir. Koleksiyon parçaları, sanat eserleri ve antikalar ise 2020 yılı itibariyle 51,41% azalış ile en fazla azalış gerçekleştiren kalem olmuştur.
- 2011-2015 dönemi arasında mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler %50.07 düşüş ile en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Koleksiyon parçaları, sanat eserleri ve antikalar ise 2015 yılı itibariyle 69,77% artış ile en fazla artış gerçekleştiren kalem olmuştur. 2011-2020 yılları arasında inceleme yapıldığında ise mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler 2011-2015 dönem gibi en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Başka yerde belirtilmeyen mallar ihracat kalemi ise 4.461.922,00 USD'den %165,96 artış ile 2020 yılında 11.867.185,00 USD ile en fazla artış sergileyen kalem olarak kendisini göstermektedir.

Çizelge 2. 3: BK 2016 Yılı Öncesi İthal Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürün etiketi	2011 yılında ithal edilen değer	2012 yılında ithal edilen değer	2013 yılında ithal edilen değer	2014 yılında ithal edilen değer	2015 yılında ithal edilen değer
Tüm ürünler	717.606.233,00	689.137.011,00	657.222.528,00	694.344.323,00	630.251.058,00

Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	69.497.459,00	59.815.133,00	66.131.322,00	76.382.456,00	78.111.171,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	80.296.193,00	75.679.533,00	79.287.089,00	85.515.717,00	77.685.927,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon	64.226.268,00	55.966.317,00	58.777.172,00	61.616.514,00	60.562.037,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler, maden	91.609.952,00	95.395.963,00	88.193.719,00	81.005.575,00	50.956.567,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	26.031.638,00	26.877.231,00	27.728.498,00	33.727.712,00	33.744.349,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller	71.088.573,00	83.829.304,00	36.832.533,00	36.088.166,00	32.072.910,00
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi .	16.631.456,00	16.438.239,00	17.784.607,00	19.026.017,00	18.391.558,00
Plastikler ve bunlardan mamul eşya	19.211.281,00	17.393.343,00	18.852.526,00	20.129.584,00	17.905.439,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	10.497.009,00	13.096.964,00	15.166.667,00	16.978.232,00	15.898.654,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	13.844.268,00	11.958.431,00	12.830.510,00	14.045.357,00	13.395.654,00
Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	14.154.250,00	11.796.526,00	12.192.893,00	13.507.497,00	13.134.538,00
Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar	9.795.031,00	9.209.306,00	9.873.893,00	11.396.574,00	11.459.378,00
Organik kimyasallar	17.061.170,00	16.695.921,00	13.011.395,00	11.372.741,00	9.818.419,00
Demir veya çelikten eşyalar	9.363.577,00	8.544.554,00	9.106.665,00	10.096.508,00	9.076.876,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	9.313.676,00	8.428.236,00	8.970.946,00	9.014.696,00	8.382.398,00
Kağıt ve karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	10.256.621,00	8.618.816,00	8.737.462,00	9.201.128,00	8.212.681,00
Ayakkabı, tozluk ve benzerleri; bu tür makalelerin bölümleri	6.517.977,00	6.080.710,00	6.427.591,00	7.217.194,00	7.322.154,00
Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	5.345.384,00	4.888.318,00	5.765.455,00	6.982.921,00	6.916.853,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	5.767.617,00	5.682.693,00	6.164.369,00	6.618.062,00	6.428.265,00

Oyuncaklar, oyunlar ve spor malzemeleri; bunların parça ve aksesuarları	7.021.257,00	5.432.285,00	5.611.611,00	6.646.852,00	6.350.966,00
---	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.3'teki veriler incelendiğinde,

- 2011-2015 arasındaki dönemde BK ithalat kalemleri başında demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları kazanlar vb. bunların parçaları, mineral yakıtlar, yağlar ve türevleri, kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kaplama metaller, tabi veya kültür inciler, şekilde ayrıntılı olarak sıraladığım ürünler başatı çekmektedir.
- BK'nin mal ticaretinde 2011-2015 yılları arasında ithal ürünlerinde artarak azalış ivmesi seyir izlendiği görülmektedir. BK'nin 2011 yılında 717.606.233,00 USD ithalat rakamı aradan beş yıl geçmesinden sonra 630.251.058,00 USD ile %12,17 düşüş sergilemiştir.
- Mineral yakıtlar, yağlar ve türevleri 2011 yılında 91.609.952,00 USD ile en fazla ithalat yapılan kalemdi. Yıllara göre incelendiğinde düzensiz bir seyir izleyen mineral yakıtlar kalemi 2015 yılında 50.956.567,00 USD ithalat ile 2011 yılına göre %44,35 düşüş ile dönem içerisinde en fazla düşüş gösteren ikinci kalem olmuştur.
- Genel olarak tüm Şekil incelendiğinde ilk 20 ihracat kalemi arasında 2011 yılı temel alınmak üzere 2015 yılı uzay aracı, uçak ve parçaları ithalat kalemi %51,46 artış ile en fazla artış sergileyen ithalat kalemidir. Kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kaplama metaller, tabi veya kültür inciler ithalat kalemi ise 2015 yılı itibarıyla 54,88% azalış ile en fazla azalış gerçekleştiren kalem olmuştur.

Çizelge 2. 4: BK 2016 Yılı ve Sonrası İthal Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürün etiketi	2016 yılında ithal edilen değer	2017 yılında ithal edilen değer	2018 yılında ithal edilen değer	2019 yılında ithal edilen değer	2020 yılında ithal edilen değer
Tüm ürünler	636.367.936,00	640.907.689,00	671.694.258,00	692.494.170,00	634.174.870,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller ...	70.819.612,00	49.630.379,00	40.140.780,00	89.132.282,00	108.359.253,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	76.132.847,00	79.931.285,00	86.138.405,00	84.159.197,00	70.942.461,00
	74.176.909,00	73.446.103,00	75.082.615,00	74.840.662,00	58.138.139,00

Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları					
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon...	57.569.288,00	60.035.770,00	63.561.741,00	61.743.009,00	56.154.329,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların mineral damıtılmasından elde edilen ürünler.	39.729.084,00	51.655.154,00	67.256.741,00	56.262.381,00	33.676.254,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	32.754.073,00	33.093.224,00	30.268.870,00	27.996.208,00	26.106.399,00
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi...	17.459.962,00	17.768.742,00	18.725.169,00	19.080.175,00	19.058.080,00
Plastikler ve bunlardan mamul eşya	17.122.099,00	18.440.248,00	19.451.946,00	18.845.147,00	18.458.578,00
Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	12.081.878,00	11.730.327,00	11.959.083,00	11.887.651,00	11.863.126,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	12.434.889,00	12.504.993,00	13.048.094,00	13.018.418,00	11.092.497,00
Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar	11.110.964,00	11.585.995,00	11.779.566,00	11.867.701,00	10.547.372,00
Organik kimyasallar	8.632.995,00	9.809.030,00	10.680.976,00	10.133.470,00	9.775.666,00
Demir veya çelikten eşyalar	8.554.815,00	8.966.372,00	12.132.593,00	11.236.583,00	8.763.375,00
Başka yerde belirtilmeyen mallar	10.741.761,00	10.106.466,00	14.038.952,00	10.349.153,00	8.290.175,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	7.850.104,00	7.792.655,00	8.270.176,00	8.274.668,00	8.186.954,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	18.709.063,00	14.971.661,00	11.191.945,00	10.879.513,00	8.037.583,00
Çeşitli kimyasal ürünler	4.598.469,00	5.022.306,00	6.021.297,00	6.319.928,00	7.510.995,00
Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	6.619.549,00	6.940.900,00	7.654.427,00	7.400.064,00	7.171.037,00
Diğer hazır tekstil ürünleri; setler, yıpranmış giysiler ve yıpranmış tekstil ürünleri...	2.368.236,00	2.412.144,00	2.469.187,00	2.602.019,00	7.124.290,00
Kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan eşya	7.375.625,00	7.219.579,00	7.970.815,00	7.500.041,00	6.903.671,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.4'teki veriler incelendiğinde,

- İthalat kalemleri 2016 öncesine göre sıralamalarda az da olsa değişiklik göstermiştir. Kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kaplama metaller, tabi veya kültür inciler, makine ve mekanik cihazlar, demiryolu, tramvay ve türev

araçları dışındaki araçlar, elektrik elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları şekilde ayrıntılı olarak belirtilen ürünler yer almaktadır.

- BK'nin mal ticaretinde 2016-2020 yılları arasında ithalat ürünlerinde artış ivmesi seyir izlendiği görülmekteyken 2020 yılındayken Pandeminin etkisiyle tüm dünyada durma noktasına gelen ticaret verileriyle 2016 yılındaki seviyeye geri dönmüştür. BK'nin 2011 yılında 717.606.233,00 USD ithalat rakamı aradan beş yıl geçmesinden sonra 636.367.936,00 USD ile %11,32 düşüş sergilemiştir. 2020 yılına bakıldığında ise aradan geçen 10 yıla rağmen BK 634.174.870,00 USD toplam ithalat rakamı ile 2011 yılına göre %11,63'lük 2016 yılına göre ise %21,57 artış göstermektedir.
- Kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kaplama metaller, tabi veya kültür inciler kalemlerini oluşturan ilk ihracat kalemi yıllara göre incelendiğinde 2020 yılında Pandemiden dahi etkilenmemiş ve 2019 yılına göre %17,23 artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2011 yılı temel alınmak üzere 2016 yılı 70.819.612,00 USD ile %0,38 düşüş gerçekleştirirken 2020 yılında ise 108.359.253,00 USD %53,43 ile 10 yıl sonrasında büyük bir artış gerçekleşmiştir.
- Genel olarak tüm Şekil incelendiğinde ilk 20 ithalat kalemi arasında 2016 yılı temel alınmak üzere 2020 diğer hazır tekstil ürünleri ve bunların parçaları %200,83 artış ile en fazla artış sergileyen ithalat kalemidir. Uzay, uçak ve bunların parçalarını oluşturan kalem ise 2020 yılı itibarıyla %57,04 azalış ile en fazla azalış gerçekleştiren kalem olmuştur.

3.1.2 BK-AB (28) mal ticareti

BK ve AB arasında 2011 yılından 2020 yılına kadar ilk 20 ihraç ürünleri, hangi malların ne kadar tutarlarda ticarete konu olduğu öncelikle BK'nin ihraç ürünlerin listesi ve sonrasında ithal ürünlerinin listesi çalışmanın ana kaynağı olacaktır. Varolan şekillerin yardımıyla yıllara göre kalemler irdelenerek Brexit öncesi ve sonrasında değişimlerin neler olduklarının sonuçlarına ulaşılabacaktır. Diğer ana konu olarak ise AB ülkelerinin ülkesel bazda ticaret sıralaması ile dış ticaret dengelerine bakılarak Brexit sürecinden nasıl etkilendiğinin araştırması yapıp sonuçlandırılmaya çalışılacaktır.

Çizelge 2. 5: BK'nin 2016 Yılı Öncesi AB'ye İhraç Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürün etiketi	2011 yılındaki değer	2012 yılındaki değer	2013 yılındaki değer	2014 yılındaki değer	2015 yılındaki değer
--------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

Tüm ürünler	256.722.481,00	233.456.897,00	235.386.543,00	241.568.561,00	204.326.281,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler	27.527.726,00	22.905.386,00	23.805.740,00	25.385.080,00	22.640.419,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler	50.049.433,00	48.970.186,00	45.923.980,00	42.445.819,00	24.138.176,00
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	22.079.098,00	19.587.902,00	20.576.492,00	22.683.029,00	22.359.659,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları	18.706.193,00	15.143.249,00	15.838.807,00	16.774.634,00	14.463.615,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	16.148.612,00	16.371.970,00	16.162.436,00	17.736.739,00	15.325.402,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar	7.417.996,00	6.622.670,00	6.073.662,00	4.192.935,00	4.183.125,00
Plastikler ve bunlardan mamul eşya	8.708.194,00	7.780.547,00	8.113.310,00	8.451.889,00	7.708.090,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	6.710.965,00	7.022.678,00	7.964.120,00	7.749.210,00	9.898.426,00
Optik, fotoğrafik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi malzemeler	7.219.795,00	6.374.221,00	7.098.106,00	7.668.145,00	7.255.547,00
Organik kimyasallar	9.924.713,00	10.357.939,00	7.659.824,00	5.684.687,00	5.393.491,00
Çeşitli kimyasal ürünler	3.993.016,00	3.820.546,00	4.064.433,00	4.708.718,00	4.339.668,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	4.735.537,00	4.279.721,00	4.315.956,00	4.381.673,00	3.833.317,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	3.775.876,00	3.508.280,00	3.799.818,00	3.920.080,00	3.496.546,00
Demir veya çelikten eşyalar	3.078.175,00	2.635.587,00	2.999.682,00	3.303.566,00	2.715.683,00
Demir ve çelik	6.471.684,00	4.770.669,00	4.993.906,00	4.998.672,00	3.709.872,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	2.143.150,00	2.047.327,00	2.505.779,00	2.819.293,00	2.679.024,00
Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	2.627.272,00	2.485.750,00	2.835.125,00	3.321.706,00	3.258.803,00
Tabaklama veya boyama özleri, renklendiriciler	2.774.624,00	2.201.514,00	2.425.979,00	2.598.982,00	2.279.207,00
Kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan eşya	2.842.999,00	2.313.114,00	2.451.913,00	2.519.642,00	2.089.061,00
Çeşitli yenilebilir müstahzarlar	1.488.189,00	1.458.911,00	1.609.363,00	1.905.283,00	1.830.008,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.5'teki veriler incelendiğinde,

- İhracat kalemlerinin başında mineral yakıtlar, yağlar ve türevleri, demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları kazanlar vb. bunların parçaları şekilde ayrıntılı olarak belirtilen yüksek teknoloji gerektiren ürünler AB'ne ihracatında başatı çekmektedir.
- BK'nin mal ticaretinde 2011-2015 yılları arasında ihraç ürünlerinde dalgalı bir seyir izlendiği görülmektedir. BK'nin 2011 yılında 256.722.481,00 USD ihracat rakamı aradan dört yıl geçmesinden sonra 204.326.281,00 USD ile %20,41 düşüş sergilemiştir.
- 2015 yılı en yüksek ihracat kalemini oluşturan mineral yakıtlar, yağlar ve türevleri kalemi yıllara göre incelediğinde 2015 yılına kadar sert düşüş eğiliminde seyir izlemektedir. 2011 yılı temel olmak üzere 2015 yılı itibariyle %51,77 azalış gerçekleşmiştir.
- Genel olarak tüm Şekil incelendiğinde ilk 20 ihracat kalemi arasında 2011 yılı temel alınmak üzere 2015 yılı mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler %51,77 düşüş ile en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Uzay aracı, uçak ve parçaları ihracat kalemi ise 2015 yılı itibariyle %47,50 artış ile en fazla artış gerçekleştiren kalem olmuştur.

Çizelge 2. 6: BK'nin 2016 Yılı ve Sonrası AB'ye İhraç Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürün Etiketi	2016 yılındaki değer	2017 yılındaki değer	2018 yılındaki değer	2019 yılındaki değer	2020 yılındaki değer
Tüm ürünler	193.562.604,00	209.520.683,00	227.747.134,00	215.356.490,00	187.185.248,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	21.906.396,00	24.303.760,00	27.349.394,00	26.664.052,00	22.945.581,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler	17.766.481,00	22.854.647,00	30.943.951,00	28.322.704,00	19.939.889,00
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	23.934.961,00	24.446.805,00	23.926.180,00	22.978.600,00	16.467.467,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları	13.570.576,00	14.218.597,00	15.094.179,00	14.630.819,00	12.886.905,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	15.615.166,00	15.926.838,00	14.053.630,00	11.249.401,00	11.851.277,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller	3.715.924,00	5.435.997,00	5.684.949,00	6.487.175,00	8.328.429,00

Plastikler ve bunlardan mamul eşya	7.381.161,00	8.036.411,00	8.457.964,00	8.094.938,00	7.296.177,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	9.788.750,00	10.849.097,00	11.072.138,00	11.065.017,00	7.214.305,00
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi	6.841.775,00	7.184.890,00	7.798.136,00	7.909.365,00	6.985.360,00
Organik kimyasallar	4.624.996,00	5.899.024,00	5.185.253,00	5.648.179,00	6.117.611,00
Çeşitli kimyasal ürünler	3.537.830,00	3.486.534,00	3.842.374,00	3.642.729,00	4.252.956,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	3.725.124,00	3.986.312,00	4.128.954,00	3.949.847,00	3.462.965,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	3.585.709,00	3.863.463,00	3.862.894,00	3.557.512,00	3.422.888,00
Demir veya çelikten eşyalar	2.659.697,00	2.731.815,00	3.113.188,00	2.982.542,00	2.926.087,00
Demir ve çelik	2.790.437,00	3.543.208,00	4.151.716,00	3.516.801,00	2.848.428,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	2.753.077,00	2.989.176,00	3.245.053,00	3.079.373,00	2.761.503,00
Örme veya tığ işi olmayan giyim eşyası ve giyim aksesuarları	3.325.842,00	3.419.640,00	3.521.038,00	3.278.262,00	2.608.096,00
Tabaklama veya boyama özleri	2.232.520,00	2.407.249,00	2.484.350,00	2.284.975,00	2.253.530,00
Kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan eşya	2.024.835,00	2.052.760,00	2.244.916,00	2.132.422,00	1.941.436,00
Çeşitli yenilebilir müstahzarlar	1.829.520,00	1.926.127,00	2.088.600,00	1.928.475,00	1.922.747,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.6'daki veriler incelendiğinde,

- AB'ne yapılan ihracat kalemleri 2016 öncesine göre ilk sırada yer alan mineral yakıtlar, yağlar ve türevleri ikinci sıraya gerilemiş ve yerini makineler, mekanik cihazlara bırakmıştır. Demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları kazanlar vb. bunların parçaları ise aynı şekilde sıralamada yerini korumaktadır.
- BK'nin mal ticaretinde 2016-2020 yılları arasında AB'ne yapılan ihracat ürünlerinde artış ivmesi seyir izlendiği görülmektedirken Pandeminin etkisiyle tüm dünyada durma noktasına gelen ticaret verileriyle 2019 yılından itibaren azalma eğilimi göstermiştir. BK'nin 2011 yılında 256.722.481,00 USD ihracat rakamı aradan beş yıl geçmesinden sonra 193.562.604,00 USD ile %24,60 düşüş sergilemiştir. 2020 yılına gelindiğinde aradan geçen 10 yıla rağmen BK

187.185.248,00 USD toplam ihracat rakamı ile 2011 yılına göre %27,59'luk 2016 yılına göre ise %3,29 düşüş eğilimi göstermektedir.

- Makine, mekanik cihazlar ve türev kalemlerinin oluşturan ilk ihracat kalemi yıllara göre incelendiğinde 2020 yılında Pandeminin etkisi ile 2019 yılına göre %13,95 düşüş haricinde artış eğiliminde olduğunu görmekteyiz. 2011 yılı temel alınmak üzere 2016 yılı 21.906.396,00 USD ile %20,42 düşüş gerçekleştirirken 2020 yılında ise 22.945.581,00 USD %16,65 ile aradan 5 yıl geçmesine rağmen hemen hemen aynı ihracat rakamını yakalamaktadır.
- Genel olarak tüm şekil incelendiğinde ilk 20 ihracat kalemi arasında 2016 yılı temel alınmak üzere 2020 yılı Kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kaplama metaller, %124,13 artış ile en fazla artış sergileyen ihracat kalemidir. Tramvay vagonları, demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar ise 2020 yılı itibariyle %31,20 azalış ile en fazla azalış gerçekleştiren kalem olmuştur.
- 2011-2015 dönemi arasında mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler %51,77 düşüş ile en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Uzay aracı, uçak ve parçaları ihracat kalemi ise 2015 yılı itibariyle 47,50% artış ile en fazla artış gerçekleştiren kalem olmuştur. 2011-2020 yılları arasında inceleme yapıldığında ise mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler 2011-2015 dönem gibi %60,16 ile en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Başka yerde çeşitli yenilebilir yiyecekler ihracat kalemi ise 1.488.189,00 USD'den %29,20 artış ile 2020 yılında 1.922.747,00 USD ihracat rakamı %29,20 en fazla artış ile sergileyen kalem olarak kendisini göstermektedir.

Çizelge 2. 7: BK'nin 2016 Yılı Öncesi AB'den İthal Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürün etiketi	2011 yılındaki değer	2012 yılındaki değer	2013 yılındaki değer	2014 yılındaki değer	2015 yılındaki değer
Tüm ürünler	343.431.793,00	326.638.507,00	349.268.244,00	379.268.578,00	347.485.519,00
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	55.988.658,00	50.140.444,00	56.239.162,00	64.780.818,00	66.087.903,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	41.976.736,00	39.793.400,00	42.675.477,00	47.521.573,00	42.036.760,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon	30.892.365,00	28.987.801,00	31.399.680,00	32.206.237,00	31.028.852,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	17.348.044,00	18.642.610,00	21.499.188,00	27.424.829,00	25.819.104,00
	13.332.839,00	11.834.573,00	13.210.926,00	14.226.749,00	12.436.471,00

Plastikler ve bunlardan mamul eşya					
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller	9.956.849,00	10.127.472,00	7.484.498,00	9.838.664,00	8.124.108,00
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi	8.961.664,00	9.011.737,00	10.171.240,00	11.209.847,00	10.942.060,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler	20.310.969,00	23.045.679,00	23.265.451,00	18.282.233,00	11.780.681,00
Organik kimyasallar	10.841.198,00	10.692.248,00	9.066.030,00	8.069.968,00	6.269.151,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	6.734.235,00	6.454.639,00	6.992.179,00	6.937.809,00	6.379.066,00
Çeşitli kimyasal ürünler	4.542.332,00	4.131.096,00	4.302.448,00	4.628.237,00	3.795.395,00
Demir veya çelikten eşyalar	5.060.493,00	4.601.103,00	5.069.458,00	5.514.070,00	5.041.130,00
Kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan eşya	7.982.587,00	6.550.915,00	6.738.155,00	6.998.063,00	6.097.455,00
Et ve yenilebilir sakatat	5.210.460,00	4.782.990,00	5.068.688,00	5.351.271,00	4.845.167,00
Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları; pastacı ürünleri	3.262.183,00	3.408.503,00	3.773.106,00	4.045.303,00	3.911.722,00
Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri, minderler ve benzeri pelüş mobilyalar	4.287.399,00	3.879.205,00	4.513.233,00	5.181.127,00	5.016.012,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	4.181.783,00	4.117.990,00	4.460.225,00	4.786.175,00	4.568.024,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	3.474.946,00	5.136.470,00	5.216.543,00	6.286.575,00	5.735.867,00
Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	3.219.387,00	2.808.638,00	3.338.849,00	4.150.358,00	3.902.073,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	2.701.918,00	2.498.435,00	2.789.315,00	3.123.168,00	2.996.699,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.7’deki veriler incelendiğinde,

- 2011-2015 arasındaki dönemde BK ithalat kalemleri başında demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları, eczacılık ile ilgili ürünler ve şekilde ayrıntılı olarak sıralanan ürünler bulunmaktadır.
- BK’nin mal ticaretinde 2011 yılı temel alınmak üzere toplam ithal ürünlerinde 2012 yılında %4,89 düşüş 2013 yılında %1,70 artış 2014 %10,43 artış izlendiği görülmektedir. BK’nin 2011 yılında 343.431.793,00 USD ithalat rakamı

aradan beş yıl geçmesinden sonra 347.485.519,00 USD ile %1,18 artış sergilemiştir.

- Demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar 2011 yılında 55.988.658,00 USD ile en fazla ithalat yapılan kalemdir. 2011 yılı baz alınmak üzere yıllara göre incelendiğinde 2012 yılında %10,45 düşüş, 2013 yılında %0,45 artış, 2014 yılında %15,70 artış yaparak düzensiz bir seyir izleyen kalem 2015 yılında 66.087.903,00 USD ithalat ile %18,04 artış gösteren kalem olmuştur.
- Genel olarak tüm Şekil incelendiğinde ilk 20 ithalat kalemi arasında 2011 yılı temel alınmak üzere 2015 yılı uzay aracı, uçak ve parçaları ithalat kalemi %65,06 artış ile en fazla artış sergileyen ithalat kalemidir. Mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler ithalat kalemi ise 2015 yılı itibariyle %42,0 azalış ile en fazla azalış gerçekleştiren ithalat kalemi olmuştur.

Çizelge 2. 8: BK'nin 2016 Yılı ve Sonrası AB'den İthal Edilen Ürünlerin Listesi (Bin \$)

Ürün etiketi	2016 yılındaki değer	2017 yılındaki değer	2018 yılındaki değer	2019 yılındaki değer	2020 yılındaki değer
Tüm ürünler	330.606.073,00	340.260.923,00	361.311.824,00	348.093.230,00	297.576.409,00
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları	62.528.343,00	61.203.279,00	62.479.679,00	62.980.769,00	48.516.680,00
Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçaları	40.273.281,00	41.522.322,00	44.749.928,00	43.151.657,00	33.397.837,00
Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların aksam ve parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyon...	29.073.457,00	29.619.916,00	30.334.130,00	27.498.609,00	24.335.071,00
Eczacılıkla ilgili ürünler	25.428.554,00	26.198.195,00	23.763.787,00	23.508.814,00	21.122.502,00
Plastikler ve bunlardan mamul eşya	11.965.950,00	12.867.460,00	13.592.157,00	12.686.054,00	11.400.693,00
Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplama metaller...	6.678.138,00	7.092.700,00	7.297.248,00	9.832.089,00	10.105.041,00
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi...	10.167.452,00	10.530.731,00	11.114.975,00	11.215.046,00	9.399.022,00
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler	10.305.133,00	11.399.804,00	14.972.399,00	10.697.566,00	6.280.135,00
Organik kimyasallar	5.944.821,00	6.399.932,00	7.047.343,00	6.598.716,00	6.250.121,00
İçecekler, alkollü içkiler ve sirke	6.050.498,00	5.849.771,00	6.146.457,00	6.213.954,00	6.026.931,00

Çeşitli kimyasal ürünler	3.442.216,00	3.842.913,00	4.674.001,00	4.895.732,00	5.080.669,00
Demir veya çelikten eşyalar	4.905.366,00	5.253.729,00	7.942.361,00	6.951.633,00	5.022.809,00
Kâğıt ve karton; kâğıt hamurundan, kâğıttan veya kartondan eşya	5.326.157,00	5.182.090,00	5.741.876,00	5.341.132,00	4.780.242,00
Et ve yenilebilir sakatat	4.670.446,00	4.815.117,00	5.101.522,00	4.797.410,00	4.463.091,00
Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları; pastacı ürünleri	3.629.096,00	3.649.832,00	3.931.778,00	4.168.792,00	4.333.371,00
Mobilya; yatak takımları, şilteler, şilte destekleri	4.881.414,00	5.095.236,00	5.415.236,00	5.096.253,00	4.257.714,00
Uçucu yağlar ve reçineler; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	4.452.740,00	4.622.462,00	4.878.122,00	4.649.803,00	4.214.678,00
Uçak, uzay aracı ve bunların parçaları	7.027.562,00	5.537.087,00	5.428.147,00	6.105.816,00	3.973.160,00
Ahşap ve ahşap eşyalar; odun kömürü	3.687.646,00	3.983.992,00	4.399.068,00	4.094.799,00	3.928.989,00
Örme veya tığ işi giyim eşyası ve giyim aksesuarları	3.065.448,00	3.429.440,00	3.908.989,00	4.090.664,00	3.903.227,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.8'deki veriler incelendiğinde,

- AB'ne yapılan ithalat kalemleri 2016 öncesine göre ilk dört sırada yer alan demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar, makineler, mekanik cihazlar, elektrikli makine ve teçhizatları ve bunların aksam ve parçaları, eczacılık ile ilgili ürünler aynı şekilde sıralamada yerini korumaktadır.
- BK'nin mal ticaretinde 2016-2020 yılları arasında AB'ne yapılan ithalat ürünlerinde 2016 yılı temel alınmak üzere 2017 yılında %2,92 artış 2018 yılında %9,29 artış 2019 yılında %5,29 artış izlendiği görülmektedir. BK'nin 2011 yılında 343.431.793,00 USD ithalat rakamı aradan beş yıl geçmesinden sonra 347.485.519,00 USD ile %1,18 artış sergilemiştir. 2020 yılına gelindiğinde aradan geçen 10 yıla rağmen BK 297.576.409,00 USD toplam ithalat rakamı ile 2011 yılına göre %13,35 2016 yılına göre ise %9,99 düşüş eğilimi göstermektedir.
- En büyük ithalat kalemini oluşturan demiryolu, tramvay ve türev araçları dışındaki araçlar 2016 yılı baz alınmak üzere yıllara göre incelendiğinde 2017 yılında %2,12 düşüş, 2018 yılında %0,08 düşüş, 2019 yılında %0,72 artış yaparak düzensiz bir seyir izleyen kalem 2020 yılında 48.516.680,00 USD ithalat ile %22,41 azalış gösteren kalem olmuştur.

- Genel olarak tüm Şekil 1.9 incelendiğinde ilk 20 ithalat kalemi arasında 2016 yılı temel alınmak üzere 2020 yılı kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, kaplama metaller %51,32 artış ile en fazla artış sergileyen ithalat kalemidir. Uzay aracı, uçak ve parçaları ise 2020 yılı itibariyle %43,46 azalış ile en fazla azalış gerçekleştiren ithalat kalemi olmuştur
- 2011-2015 dönemi arasında mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler %42 azalış ile en fazla düşüş sergileyen ithalat kalemidir. Uzay aracı, uçak ve parçaları ihracat kalemi ise 2015 yılı itibariyle % 65,06 artış ile en fazla artış gerçekleştiren kalem olmuştur. 2011-2020 yılları arasında inceleme yapıldığında ise mineral yakıtlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler 2011-2015 dönem gibi %60,16 ile en fazla düşüş sergileyen ihracat kalemidir. Başka yerde çeşitli yenilebilir yiyecekler ihracat kalemi ise 1.488.189,00 USD'den 1.922.747,00 USD çıkarak %29,20 artış oranı ile 2020 yılında en fazla artış sergileyen kalem olarak kendisini göstermektedir.

Çizelge 2. 9: BK'nin AB Ülkelerine Mal Ticareti Dengesi (2011-2016) (Bin \$)

AB (28) Ülkeleri	2011 yılındaki değer	2012 yılındaki değer	2013 yılındaki değer	2014 yılındaki değer	2015 yılındaki değer	2016 yılındaki değer
Dünya	-200.317.540,0	-207.911.257,0	-109.180.675,0	-183.198.880,0	-163.955.375,0	-224.904.580,0
AB (28)	-86.709.312,00	-93.181.610,00	-113.881.701,0	-137.700.017,0	-143.159.238,0	-137.043.469,0
İrlanda	6.750.511,00	6.039.687,00	9.830.765,00	9.902.198,00	6.320.114,00	4.742.636,00
Malta	454.043,00	395.897,00	508.199,00	459.949,00	296.969,00	260.855,00
Kıbrıs	909.238,00	490.429,00	436.847,00	505.919,00	327.568,00	197.499,00
Hırvatistan	78.377,00	104.848,00	23.008,00	104.674,00	66.512,00	88.089,00
Estonya	101.781,00	95.713,00	216.240,00	151.882,00	46.074,00	-8.935,00
Yunanistan	842.119,00	337.438,00	307.593,00	461.197,00	260.153,00	162.525,00
Bulgaristan	59.132,00	40.018,00	29.954,00	144.809,00	-32.971,00	111.076,00
Slovenya	-200.396,00	-164.446,00	-184.451,00	-116.830,00	-188.462,00	-207.484,00
Lüksemburg	-1.601.698,00	-853.622,00	-200.140,00	-505.893,00	-406.860,00	-293.812,00
Letonya	-319.747,00	-162.128,00	-228.658,00	-111.558,00	-407.853,00	-590.766,00
Romania	-629.844,00	-548.838,00	-804.962,00	-959.165,00	-864.839,00	-936.227,00
Litvanya	-470.240,00	-712.167,00	-936.731,00	-1.100.462,00	-775.191,00	-610.781,00
Finlandiya	-1.362.998,00	-1.023.572,00	-1.580.208,00	-1.256.277,00	-1.081.184,00	-1.150.273,00
Portekiz	-101.236,00	-554.807,00	-953.524,00	-1.509.648,00	-1.682.494,00	-1.672.218,00
Avusturya	-2.572.523,00	-1.644.658,00	-2.010.837,00	-2.531.874,00	-2.238.090,00	-1.968.709,00
Macaristan	-3.128.028,00	-2.452.169,00	-2.175.649,00	-2.018.557,00	-1.908.865,00	-1.804.001,00
Slovakya	-1.553.541,00	-1.644.181,00	-2.103.425,00	-2.397.346,00	-2.384.216,00	-2.686.521,00
İsveç	-2.557.676,00	-5.288.690,00	-2.911.951,00	-3.525.633,00	-3.698.268,00	-2.282.496,00
Danimarka	-5.077.199,00	-4.940.013,00	-3.739.197,00	-2.761.367,00	-1.774.249,00	-1.968.927,00
Çekya	-3.828.252,00	-4.116.700,00	-4.236.802,00	-4.351.734,00	-4.446.307,00	-4.367.726,00
Fransa	-1.803.141,00	-3.268.947,00	-5.795.044,00	-11.019.108,00	-11.428.200,00	-9.488.029,00

İspanya	-3.434.354,00	-4.520.563,00	-6.440.504,00	-7.525.888,00	-8.069.304,00	-8.221.511,00
Polanya	-4.981.302,00	-6.323.185,00	-6.599.734,00	-6.372.464,00	-6.897.087,00	-6.828.422,00
İtalya	-7.991.859,00	-9.964.963,00	-11.563.754,00	-14.030.583,00	-12.183.490,00	-11.032.199,00
Belçika	-6.194.288,00	-6.626.655,00	-10.247.827,00	-13.243.681,00	-13.687.138,00	-15.806.984,00
Hollanda	-9.851.884,00	-9.881.113,00	-16.443.677,00	-16.814.490,00	-21.091.480,00	-21.897.421,00
Almanya	-33.614.249,00	-31.041.063,00	-40.808.600,00	-48.280.968,00	-47.716.546,00	-44.280.107,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.9'daki veriler incelendiğinde,

- 2011-2016 dönemleri arasında AB ülkelerine yapılan toplam dış ticaret dengesi 2011 yılında -86.709.312,00 dolardan 2016 yılında -137.043.469,00 dolara yükselerek %58,05 artış oranı gerçekleşmiş ve BK aleyhinde dış ticaret dengesi söz konusu olmuştur. 2016-2020 yıllarına bakıldığında 2016 yılında -137.043.469,00 dolardan 2020 yılında -110.391.161,00 dolara düşerek %19,45 oranında BK lehine dış ticaret dengesi söz konusudur. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için 2.9 ve 2.10 çizelgeleri toplu şekilde yorumlanacaktır.

Çizelge 2. 10: BK'nin AB Ülkelerine Mal Ticareti Dengesi (2017-2020) (Bin \$)

AB (28) Ülkeleri	2017 yılındaki değer	2018 yılındaki değer	2019 yılındaki değer	2020 yılındaki değer	2020 Yılında İhraç Edilen Değer	2020 Yılında İthal Edilen Değer
Dünya	-199.060.365,0	-180.853.894,0	-224.171.754,0	-238.482.783,0	395.692.087,0	634.174.870,0
AB (28)	- 130.740.240,	-133.564.690,	-132.736.740,	-110.391.161,	187.185.248,0	297.576.409,0
İrlanda	6.394.279,00	9.956.449,00	10.176.568,00	10.443.165,00	27.824.241,00	17.381.076,00
Malta	478.060,00	714.302,00	1.648.419,00	561.801,00	637.941,00	76.140,00
Kıbrıs	296.115,00	308.729,00	254.662,00	357.223,00	610.380,00	253.157,00
Hırvatistan	92.708,00	131.589,00	63.542,00	11.373,00	267.239,00	255.866,00
Estonya	29.127,00	67.048,00	11.753,00	8.397,00	286.798,00	278.401,00
Yunanistan	165.376,00	365.700,00	99.811,00	-130.167,00	1.114.400,00	1.244.567,00
Bulgaristan	4.987,00	-95.631,00	-269.838,00	-150.804,00	457.432,00	608.236,00
Slovenya	-184.763,00	-128.169,00	-196.744,00	-166.110,00	336.223,00	502.333,00
Lüksemburg	-168.889,00	-230.659,00	-456.032,00	-203.700,00	302.526,00	506.226,00
Letonya	-329.818,00	-508.213,00	-473.660,00	-406.976,00	534.661,00	941.637,00
Romanya	-972.261,00	-1.476.975,00	-944.850,00	-533.406,00	1.393.045,00	1.926.451,00
Litvanya	-236.765,00	-497.443,00	-397.126,00	-641.077,00	535.772,00	1.176.849,00
Finlandiya	-1.427.343,00	-1.350.566,00	-1.469.339,00	-1.162.566,00	1.576.898,00	2.739.464,00
Portekiz	-1.874.685,00	-2.056.639,00	-2.055.799,00	-1.278.596,00	1.917.614,00	3.196.210,00
Avusturya	-1.923.654,00	-2.492.348,00	-2.625.582,00	-1.796.485,00	2.782.214,00	4.578.699,00
Macaristan	-1.707.689,00	-1.805.110,00	-2.140.376,00	-1.851.323,00	1.559.760,00	3.411.083,00
Slovakya	-2.449.288,00	-2.329.926,00	-1.918.915,00	-1.890.026,00	1.192.986,00	3.083.012,00
İsveç	-2.200.687,00	-2.173.509,00	-1.892.972,00	-1.973.663,00	5.602.966,00	7.576.629,00
Danimarka	-2.910.555,00	-5.237.749,00	-4.970.208,00	-3.163.610,00	3.028.456,00	6.192.066,00
Çekya	-4.527.464,00	-4.907.092,00	-4.873.168,00	-3.266.124,00	2.627.990,00	5.894.114,00
Fransa	-6.077.552,00	-5.772.591,00	-7.554.319,00	-6.230.455,00	23.871.685,00	30.102.140,00
İspanya	-6.710.911,00	-7.142.727,00	-7.533.898,00	-7.428.792,00	11.138.439,00	18.567.231,00
Polanya	-7.192.711,00	-7.390.753,00	-7.485.185,00	-7.980.212,00	5.946.582,00	13.926.794,00
İtalya	-11.678.511,00	-12.753.628,00	-13.530.987,00	-12.669.514,00	11.031.476,00	23.700.990,00

Belçika	-14.362.659,00	-15.752.427,00	-15.746.273,00	-15.156.070,00	13.654.208,00	28.810.278,00
Hollanda	-23.791.509,00	-21.360.020,00	-23.549.817,00	-20.922.281,00	25.321.319,00	46.243.600,00
Almanya	-42.976.321,00	-44.590.684,00	-39.327.064,00	-32.771.163,00	41.631.997,00	74.403.160,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.9 ve 2.10'daki veriler ortak incelendiğinde,

- BK'nin 2011-2020 Yılı AB (28) ülkelerine göre ticaret dengesine bakıldığında AB'deki ülkelere karşı toplam 2020 yılında 187.185.248,00 USD ihracat edilen ürün bulunurken 297.576.409,00 USD ithalat ürünü bulunmaktadır. 2020 yılında ticaret dengesi BK aleyhinde 110.391.161,00 USD olarak gerçekleşmiştir.
- 2016 yılı Brexit için dönüm tarihi olarak temel alındığında senelere göre 2017 yılında %4,60, 2018 yılında %2,54, 2019 yılında %3,14, 2020 yılında ise yukarıda belirtildiği gibi %19,45 ile rekor düzeyde BK lehine dış ticaret dengesinde pozitif bir artış gerçekleşmiştir.
- Dış ticaret dengesinde AB ülkelerine göre sıralamalara bakılacak olunursa; sırasıyla 2011 yılında İrlanda, Malta, Kıbrıs, Hırvatistan, Estonya, Yunanistan, Bulgaristan oluşan yedi ülke ticaretinde BK lehine pozitif bir durum söz konusudur. 2016 yılı dış ticaret dengesinde ise sıralamada pozitif dengeden çıkan Estonya haricinde herhangi bir farklılık söz konusu bulunmamaktadır. 2020 yılına bakıldığında ise Estonya tekrar dış ticaret dengesinde pozitif dış ticaret dengesi söz konusu olurken Yunanistan ve Bulgaristan 2011 yılındaki 7 ülke arasından negatif yönlü dış ticaret dengesine geçerek pozitif ülke sayısını beş ülkeyle sınırlandırmıştır.
- AB ülkeleri içerisinde dış ticaret dengesinde 2011-2020 yılları arasında rakamsal olarak en büyük ticaret fazlası verilen BK adasına en yakın ada parçası olan İrlanda'yı yıllara göre incelendiğinde 2011 yılında BK'nin 6.750.511,00 dolar olduğu görülmektedir. Pozitif dış ticaret dengesi 2016 yılında 4.742.636,00 dolar ile %29,74 düşüş sergilemektedir. 2016 yılı baz alınarak 2017 yılında 6.394.279,00 dolar ile %34,83 artış ivmesine girmiştir. 2018 yılında %109,83, 2019 yılında %114,58 ve 2020 yılında %120,20 artış ile ticaret dengesi 10.443.165,00 dolar artış göstererek ilerleme devam etmektedir. 2016 yılında Brexit referandumuyla başlayan sürecin İrlanda akabinde her geçen yıl BK lehine pozitif yönde artış ile sonuçlandığına ulaşılmaktadır.

- AB ülkeleri içerisinde dış ticaret dengesi rakamsal olarak negatif olan ilk ülke ise bin km'den fazla uzaklıktaki Almanya oluşturmaktadır. 2011 yılında - 33.614.249,00 en fazla dış ticaret açığı verilen ülke kararlılıkla ilk sırasını kaybetmemektedir. 2016 yılına gelindiğinde 2011 yılına göre %31,73 artış ile açık BK aleyhinde artmaya devam etmektedir. Brexit referandumu sonrasında 2016 yılı baz alınmak üzere 2017 yılında %2,94 azalış 2018 yılında %0,70 artış 2019 yılında %11,19 azalış 2020 yılında ise -32.771.163,00 dolar ile %25,99 azalış göstererek BK lehine dış ticaret açığı ciddi bir oranda azalma göstermeye başlamıştır.
- AB ülkeleri dış ticaret dengesinde fazla verilen ilk beş ülkenin toplam dış ticaret hacmine bakıldığında 47.871.239 dolar olduğunu görmekteyiz. AB ülkeleri ile toplam ithalat ve ihracat toplamı ise 484.761.657 dolar olduğu göz önüne alındığında ticaret fazlası verilen ilk 5 ülke AB içerisinde ticaret haminin %9,88'ini oluşturmaktadır.
- AB ülkeleri içerisinde 116.035.157,00 dolar ile en büyük ticari hacmi Almanya oluşturmaktadır. AB ülkeleri ile var olan toplam ticaret hacminin ise %23,94 ü karşılamaktadır. AB içerisinde neredeyse dörtte bir ticaret hacmini oluşturan Almanya 2020 yılında Brexit sonrası ticari göstergeler ışığında dış ticaret açığı yukarıda açıklandığı şekilde BK lehine ve istenilen sonuca doğru evrilmektedir.
- AB ülkeleri içerisinde 2011-2016 yılları arasında Lüksemburg ile 2011 yılında 1.601.698,00 dolar olan dış ticaret açığı 2016 yılında -293.812,00 dolara düşerek %81,66 düşüş ile AB ülkeleri arasında BK lehine en fazla başarı sergileyen ülke konumundadır. 2011 yılında Portekiz'e bakılacak olunursa - 101.236,00 dolar dış ticaret açığı 2016 yılına gelindiğinde -1.672.218,00 dolara çıkarak dış ticaret açığı %1551,80 yükseliş göstermiş ve negatif anlamda dış ticaret açığı en fazla yükseliş gösteren ülke konumuna geçmektedir.
- 2011-2020 yılları arasında AB ülkeleri içerisinde 2011 yılında -1.601.698,00 dolar dış ticaret açığı ile Lüksemburg 2020 yılında açığı -203.700,00 dolara düşürerek %87,28 oranında BK lehine dış ticaret açığını azaltarak en büyük başarı elde ettiği ülke konumundadır. Dönem içerisinde BK'nin dış ticaret anlamında oransal anlamda açığın en fazla arttığı ülke 2011-2016 dönemindeki gibi Portekiz olarak kalmaya devam etmektedir. 2011 yılında -101.236,00

dolar ticaret açığı 2020 yılında -1.278.596,00 dolar ile %1162,99 artarak dış ticaret açığı oransal olarak en fazla artan ülke olmaktadır.

- 2016-2020 yıllarına bakıldığında AB ülkeleri içerisinde 2016 yılında 4.742.636,00 dolar dış ticaret fazlası veren ülke konumunda olan İrlanda 2020 yılında 10.443.165,00 dolar ile %120,20 artış ile dönem içerisinde en fazla BK lehine en fazla artış oranı gösteren ülke konumunda bulunmaktadır. Dönem içerisinde oransal anlamda negatif yönlü olarak performans sergileyen ülke ise 2016 yılında 111.076,00 dolar ticaret fazlası vermesine rağmen 2020 yılına gelindiğinde ise -150.804,00 dış ticaret açığı vererek %235,77 oranında BK aleyhinde en fazla dış ticaret dengesi sergileyen Bulgaristan olmaktadır.

3.1.3 BK-Dünya hizmet ticareti

BK-Dünya mal ticaret kalemleri incelenmesinden sonra hizmet ticaretinin de irdelenmesi faydalı olacaktır. Aşağıda şekillerden yararlanarak BK'nin 2011'den 2020 yılına kadar 2011-2016 ve 2016-2020 yılı olarak Brexit referandumu öncesi ve sonrası şeklinde tüm dünyaya hizmet ticaret kalemleri ayrıntılı olarak yorumlanmaya çalışılacaktır. BK'nin 14 adet hizmet ticaret dengesine bakılarak sonrasında AB ile olan ticaret dengesi irdelenerek sonuçlandırılacaktır.

Çizelge 2. 11: BK-Tüm Dünya Ticarileştirilen Hizmetler Dengesi (2011-2016) (Bin \$)

Hizmet Etiketleri	2011 yılındaki değer	2012 yılındaki değer	2013 yılındaki değer	2014 yılındaki değer	2015 yılındaki değer	2016 yılındaki değer
Ticaret Dengesi	115.214.336,00	110.427.824,00	146.937.302,00	151.414.372,00	134.215.273,00	130.589.386,00
Ticari hizmetler	118.067.872,00	113.146.416,00	148.843.001,00	152.916.685,00	134.691.939,00	131.252.331,00
Finansal hizmetler	50.107.265,00	48.427.684,00	68.617.642,00	64.439.841,00	60.690.970,00	58.115.038,00
Diğer iş hizmetleri	43.498.184,00	40.197.648,00	42.336.516,00	47.861.744,00	44.956.387,00	44.104.078,00
Sigorta ve emeklilik hizmetleri	20.718.076,00	18.284.582,00	27.241.009,00	29.947.528,00	20.096.388,00	21.859.636,00
Telekomünikasyon, bilgisayar ve bilgi hizmetleri	588.009,00	1.935.085,00	11.753.108,00	12.077.739,00	13.261.111,00	13.322.361,00
Fikri mülkiyet kullanımı için ücretler	3.555.286,00	4.217.697,00	7.002.151,00	7.709.021,00	7.816.111,00	7.301.848,00
Bakım ve onarım hizmetleri	-	-	2.784.289,00	3.075.380,00	2.522.361,00	2.420.897,00
Başkalarına ait fiziksel girdiler üzerinde imalat hizmetleri	-	-	2.007.315,00	2.489.594,00	2.450.556,00	2.327.734,00
Devlet mal ve hizmetleri	- 2.853.521,00	- 2.718.598,00	- 1.905.698,00	- 1.502.313,00	- 476.667,00	- 662.946,00

Yapı	536.737,00	78.983,00	963.011,00	1.296.629,00	1.029.722,00	1.169.268,00
Ulaşım	2.661.256,00	1.619.152,00	162.586,00	- 1.293.338,00	- 2.012.083,00	- 1.161.167,00
Kişisel, kültürel ve eğlence hizmetleri	4.257.053,00	4.666.319,00	- 75.039,00	- 319.221,00	235.278,00	21.603,00
Yolculuk	- 15.929.092,0	- 14.859.876,0	- 13.949.585,0	- 14.368.232,0	- 16.354.861,0	- 18.228.966,0
İletişim hizmetleri	1.089.498,00	2.410.563,00	-	-	-	-

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.11'deki veriler incelendiğinde,

- Dönem içerisinde 2016 yılı baz alınmak üzere dış ticaret fazlasından dış ticaret açığına doğru sıralanmak üzere hizmet türleri belirtilmektedir. İlk sırayı büyük bir farkla ticari hizmetler oluşturmakta ve sırasıyla finansal hizmetler, diğer iş hizmetleri, sigorta ve emeklilik hizmetleri, telekomünikasyon hizmetleri görülmektedir.
- 2011-2016 dönemi hizmetler ticaret dengesine bakıldığında BK lehine pozitif bir seyir izlendiği görülmektedir. 2011 temel yıl olarak alındığında 2012 yılında %4,15 azalış, 2013 %27,53 artış, 2014 %31,42 artış, 2015 %16,49 artış, 2016 %13,34 artış ile artış ivmesi 2014 yılında pik noktasına ulaşırken sonrasında artış ivmesi azalma eğilimine girmiştir.

Çizelge 2. 12: BK-Tüm Dünya Ticarileştirilen Hizmetler Dengesi (2017-2020) (Bin \$)

Hizmet Etiketleri	2017 yılındaki değer	2018 yılındaki değer	2019 yılındaki değer	2020 yılındaki değer	2020 Yılında İhraç Edilen Değer	2020 Yılında İthal Edilen Değer
Ticaret Dengesi	135.777.563,0 0	148.567.464,0 0	128.123.846,0 0	137.691.100,0 0	342.438.647,0 0	204.747.547,0 0
Ticari hizmetler	137.379.927,0	149.917.641,0	128.712.272,0	137.641.100,0	338.804.030,0	201.162.930,0
Finansal hizmetler	58.257.862,00	61.178.212,00	52.509.103,00	57.196.185,00	78.548.761,00	21.352.576,00
Diğer iş hizmetleri	46.509.761,00	55.546.695,00	46.806.087,00	38.069.251,00	128.468.018,0	90.398.767,00
Sigorta ve emeklilik hizmetleri	20.288.897,00	21.536.118,00	22.199.386,00	23.420.526,00	26.588.476,00	3.167.950,00
Telekomünikasyon, bilgisayar ve bilgi hizmetleri	16.676.176,00	19.963.136,00	13.208.328,00	14.794.880,00	27.898.733,00	13.103.853,00
Fikri mülkiyet kullanımı için ücretler	8.755.733,00	9.072.333,00	5.295.840,00	5.560.259,00	22.401.294,00	16.841.035,00
Bakım ve onarım hizmetleri	2.791.589,00	3.144.631,00	2.531.128,00	2.726.925,00	4.021.797,00	1.294.872,00

Başkalarına ait fiziksel girdiler üzerinde imalat hizmetleri	1.826.309,00	1.474.254,00	1.964.400,00	1.170.513,00	2.715.386,00	1.544.873,00
Devlet mal ve hizmetleri	- 1.602.365,0	- 1.350.177,0	- 588.426,00	50.000,00	3.634.617,00	3.584.617,00
Yapı	920.233,00	817.844,00	1.617.216,00	- 276.923,00	3.665.387,00	3.942.310,00
Ulaşım	- 445.316,00	- 2.437.522,0	370.160,00	- 1.112.821,	20.421.806,00	21.534.627,00
Kişisel, kültürel ve eğlence hizmetleri	226.519,00	450.948,00	1.369.592,00	- 1.189.745,0	5.141.028,00	6.330.773,00
Yolculuk	- 18.427.837,	- 20.829.010,	- 19.158.968,	- 2.717.950,0	18.933.344,00	21.651.294,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.12'deki veriler incelendiğinde,

- Dönem içerisinde 2020 yılı baz alınmak üzere dış ticaret fazlasından dış ticaret açığına doğru sıralanmak üzere hizmet türleri belirtilmektedir. İlk sırayı büyük bir farkla ticari hizmetler oluşturmakta ve sırasıyla finansal hizmetler, diğer iş hizmetleri, sigorta ve emeklilik hizmetleri, telekomünikasyon hizmetleri görülmektedir.
- 2016-2020 yılı hizmetler ticaret dengesine bakıldığında dönem içerisinde de BK lehine dış ticaret fazlası görülmektedir. 2016 yılı temel alınmak üzere hizmetler dış ticaret fazlasında 2017 yılı %3,97 artış, 2018 %13,77 artış, 2019 %1,89 azalış 2020 yılında ise %5,44 artış sergilenmiştir. 2018 yılına kadar artış ivmesi yerini 2019 yılında sert düşüşe yer vermişken 2020 yılında gelen toparlamayla 137.691.100,00 dolar hizmetler dış ticaret fazlasıyla kapanmıştır.
- En fazla dış ticaret fazlası verilen hizmet türü 137.641.100,00 dolar ile ticari hizmetler oluşturmaktadır. BK'nin tüm dış ticaret fazlası düşünüldüğünde %99,54' ünü sadece ticari hizmetlerin karşıladığı görülmektedir. 2011-2016 yılı karşılaştırıldığında %11,17 artış söz konusu olmaktadır. 2016-2020 yılı arasındaki bu oran ise %4,87 ye düşmektedir. İki dönem de karşılaştırılacak olunursa pozitif seyir devam etmekle birlikte beş senelik dönemde Brexit referandumu öncesinde %11,17 artmışken sonraki beş senelik dönemde bu oran %4,87'ye düşerek BK aleyhinde gelişme göstermektedir.

3.1.4 BK-AB (28) hizmet ticareti

BK- Dünya hizmet ticaret kalemlerinin incelenmesinden sonra AB ile var olan hizmet ticareti inceleme konumuz olacaktır. Aşağıda şekillerden yararlanarak BK'nin

2011’den 2020 yılına kadar Brexit referandumu öncesi ve sonrası şeklinde AB ülkeleri ile olan hizmet ticaret kalemleri ayrıntılı olarak yorumlanmaya çalışılacaktır. Ticaret dengeleri arasında AB’de bulunan tüm ülkelerin BK’ye karşı tek tek hizmetler dış ticaret açığı ve dış ticaret fazlası miktarlarına bakarak, Brexit öncesinde ve sonrasındaki durumları süzülerek sonuçlandırmaya çalışılacaktır.

Çizelge 2. 13: BK-AB Hizmet Ticareti Dengesi (2011-2016) (Bin \$)

AB (28) Ülkeleri	2011 yılındaki değer	2012 yılındaki değer	2013 yılındaki değer	2014 yılındaki değer	2015 yılındaki değer	2016 yılındaki değer
Dünya	130.456.133,00	134.642.454,00	146.937.302,00	151.414.372,00	134.215.273,00	130.589.386,00
Avrupa Birliği	29.618.204,00	25.236.680,00	24.126.870,00	39.571.837,00	27.293.790,00	28.482.336,00
Hollanda	13.525.722,00	10.706.917,00	8.596.814,00	16.056.485,00	11.355.918,00	9.103.006,00
Almanya	2.265.573,00	2.695.014,00	6.767.680,00	8.959.606,00	6.764.980,00	7.511.128,00
İrlanda	11.189.789,00	10.474.817,00	6.528.433,00	7.016.232,00	5.755.084,00	807.416,00
İtalya	1.224.074,00	1.390.033,00	3.042.230,00	4.846.034,00	5.003.456,00	5.028.122,00
Fransa	1.866.638,00	- 546.561,00	- 426.847,00	5.244.101,00	2.994,00	4.247.710,00
Belçika	2.324.670,00	2.303.186,00	1.017.661,00	1.234.124,00	1.535.413,00	2.211.617,00
Danimarka	2.433.826,00	2.309.463,00	2.526.296,00	2.994.715,00	3.003.626,00	2.678.785,00
Finlandiya	1.284.979,00	1.333.161,00	1.069.308,00	1.283.468,00	1.144.297,00	843.871,00
Lüksemburg	2.706.229,00	2.181.502,00	2.754.655,00	1.994.310,00	1.700.421,00	2.288.578,00
Macaristan	75.366,00	366.465,00	- 220.394,00	- 24.805,00	123.756,00	- 1.062.602,00
Malta	- 246.678,00	- 279.621,00	595.594,00	39.528,00	- 265.808,00	- 148.521,00
Kıbrıs	- 483.901,00	- 489.689,00	- 554.967,00	- 699.302,00	- 554.572,00	306.494,00
Avusturya	104.150,00	33.176,00	- 639.407,00	- 760.186,00	- 337.667,00	- 216.031,00
Estonya	- 76.896,00	7.942,00	- 37.440,00	- 78.923,00	- 77.846,00	35.105,00
Slovenya	- 30.452,00	20.622,00	21.774,00	13.131,00	6.099,00	49.957,00
Çekya	- 142.668,00	47.265,00	636.354,00	345.539,00	261.262,00	278.140,00
İsveç	2.251.112,00	2.157.805,00	4.649.245,00	3.496.642,00	2.643.005,00	3.175.655,00
Letonya	- 49.641,00	74.292,00	- 34.386,00	1.592,00	-	- 31.055,00
Hırvatistan	- 251.545,00	- 251.185,00	- 151.620,00	- 291.287,00	- 334.562,00	- 392.906,00
Portekiz	- 1.560.580,00	- 1.358.522,00	- 1.655.608,00	- 1.591.203,00	- 1.558.257,00	- 1.184.120,00
Litvanya	- 19.328,00	- 50.595,00	-	- 4.907,00	- 18.408,00	- 301.093,00
Bulgaristan	- 248.347,00	- 47.393,00	- 81.253,00	57.567,00	106.900,00	- 305.144,00
Yunanistan	- 1.882.624,00	- 1.431.150,00	- 1.274.035,00	- 1.655.403,00	- 1.573.671,00	- 1.070.703,00

Slovakya	483.762,00	224.285,00	45.273,00	3.316,00	21.402,00	78.311,00
Romanya	269.204,00	109.004,00	182.954,00	179.335,00	278.007,00	- 533.326,00
Polanya	- 913.293,00	- 470.731,00	- 236.061,00	- 31.304,00	349.865,00	- 542.778,00
İspanya	- 6.307.814,00	- 6.247.462,00	- 8.986.088,00	- 9.041.846,00	- 8.072.732,00	- 4.432.686,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.13'deki veriler incelendiğinde,

- BK ve AB (28) ülkeleri hizmetler ticaret dengesini 2011-2016 arasına bakıldığında 2011 yılı baz alınmak üzere 2012 yılında %14,79 azalış, 2013 yılında %18,54 azalış, 2014 yılında %33,61 artış, 2015 yılında ise %7,85 azalış, 2016 yılında %3,84 azalış görülmektedir. 2013 yılına kadar var olan azalış ivmesi 2014 yılında Brexit referandum çalışmalarının ayak seslerine rağmen çok sert yükseliş ivmesi yaşayarak 39.571.837,00 dolara yükselmiştir.
- 2011-2016 dönemi arasında ülkelere göre BK'nin başarı ve başarısızlıklarına bakıldığında İtalya ile dış ticaret fazlası %310,77 artış oranına ulaşarak en başarılı ticaret yapılan ülke konumundadır. Başarısız olduğu bölümde ise Macaristan ile %1509,92 oranında BK aleyhinde dış ticaret açığının artmasıyla en büyük orana sahip olduğunu görmekteyiz.

Çizelge 2. 14: BK-AB Hizmet Ticareti Dengesi (2017-2020) (Bin \$)

AB (28) Ülkeleri	2017 yılındaki değer	2018 yılındaki değer	2019 yılındaki değer	2020 yılındaki değer	2020 Yılında İhrac Edilen Değer	2020 Yılında İthal Edilen Değer
Dünya	135.777.563,00	148.567.464,00	128.123.846,00	137.691.100,00	342.438.647,00	204.747.547,00
AB	32.807.934,00	33.757.085,00	22.817.169,00	38.971.816,00	126.294.940,00	87.323.124,00
Hollanda	11.324.664,00	12.790.656,00	9.894.758,00	10.635.903,00	18.374.369,00	7.738.466,00
Almanya	8.542.084,00	9.129.703,00	8.014.601,00	9.789.749,00	21.557.704,00	11.767.955,00
İrlanda	3.284.525,00	3.100.603,00	- 330.591,00	7.224.363,00	17.123.086,00	9.898.723,00
İtalya	4.574.140,00	5.240.607,00	4.818.461,00	3.439.745,00	7.484.619,00	4.044.874,00
Fransa	4.583.149,00	3.863.747,00	3.497.373,00	3.302.566,00	16.732.060,00	13.429.494,00
Belçika	3.124.933,00	3.008.546,00	2.554.103,00	2.957.694,00	5.743.593,00	2.785.899,00
Danimarka	2.670.608,00	3.121.950,00	2.675.363,00	2.341.026,00	4.376.925,00	2.035.899,00
Finlandiya	1.033.493,00	1.078.006,00	1.465.323,00	1.302.564,00	1.664.103,00	361.539,00
Lüksemburg	2.348.848,00	3.327.411,00	4.062.824,00	1.237.180,00	6.928.209,00	5.691.029,00
Macaristan	- 1.324.364,00	- 1.382.197,00	- 2.306.479,00	951.283,00	1.743.591,00	792.308,00
Malta	185.334,00	72.045,00	111.048,00	364.103,00	643.590,00	279.487,00
Kıbrıs	102.963,00	229.476,00	122.535,00	332.052,00	1.176.924,00	844.872,00
Avusturya	324.334,00	202.794,00	151.893,00	178.205,00	1.364.103,00	1.185.898,00

Estonya	7.722,00	38.691,00	163.381,00	143.590,00	198.718,00	55.128,00
Slovenya	69.500,00	122.743,00	25.529,00	69.231,00	128.205,00	58.974,00
Çekya	202.066,00	52.033,00	- 169.763,00	16.667,00	889.744,00	873.077,00
İsveç	2.266.477,00	2.038.607,00	- 181.250,00	- 21.795,00	5.408.977,00	5.430.772,00
Letonya	2.575,00	- 69.377,00	- 208.055,00	- 76.923,00	143.590,00	220.513,00
Hırvatistan	- 568.872,00	- 556.348,00	- 477.378,00	- 153.847,00	155.128,00	308.975,00
Portekiz	- 1.064.382,00	- 1.114.029,00	- 568.004,00	- 161.538,00	1.202.565,00	1.364.103,00
Litvanya	- 342.353,00	- 373.567,00	- 376.542,00	- 282.051,00	244.872,00	526.923,00
Bulgaristan	- 369.381,00	- 501.646,00	- 68.926,00	- 324.359,00	501.282,00	825.641,00
Yunanistan	- 859.742,00	- 1.028.643,00	205.502,00	- 352.565,00	1.392.308,00	1.744.873,00
Slovakya	- 46.333,0	- 200.125,00	- 156.999,00	-382.051,	517.949,00	900.000,00
Romanya	- 989.734,00	- 905.899,00	- 588.427,00	- 530.770,00	1.019.231,00	1.550.001,00
Polonya	- 1.413.169,00	- 1.603.668,00	- 1.684.866,00	- 1.332.052,00	2.385.899,00	3.717.951,00
İspanya	- 5.034.900,00	- 5.950.383,00	- 7.989.073,00	- 1.698.718,00	7.191.030,00	8.889.748,00

Kaynak: Trade Statistics for International Business Development

Çizelge 2.14'deki veriler incelendiğinde,

- BK'nin AB ülkeleri hizmet ticaretinde 2011 yılından 2020 yılına kadar olan veriler incelendiğinde BK lehine her yıl dış ticaret fazlası olduğu görülmektedir. 2020 yılında 87.323.124,00 dolar hizmet ithalatına rağmen 126.294.940,00 dolar ihracat rakamı ile dış ticaret fazlası verilmektedir.
- 2016-2020 dönemi BK-AB ülkeleri hizmetler ticaret dengesine bakıldığında Brexit referandumunu ile 2016 yılı temel alınmak üzere 2017 yılında %15,19 artış, 2018 %18,52 artış 2019 yılı %19,89 azalış, 2020 yılı %36,83 artış seyrettiği görülmektedir. 2014 yılındaki sert yükseliş ardından 2017 sonrası tekrar yükselişe geçen dış ticaret fazlası 2019 yılında negatif seyir izleyip 2020 de çok sert yükselişle pozitive dönmektedir. 2011-2020 ticaret dengesine bakıldığında %31,58'lik bir artış söz konusu olmaktadır. Genel olarak ticaret dengesinin pozitif olması BK açısından önemli bir sonuçtur. 2011 yılından 2020 yılına kadar geçen 10 yıllık süreç içerisinde BK adına sadece 9.353.612,00 dolarlık bir artış olduğu görülebilir. Bu sonuca ulaşırken 2015 yılında referandum süreci için yapılan propagandaların etkisi ve AB'den çıkarken yaşanacak belirsizlik süreçlerinin 2018 yılında düzelme çalışmalarına rağmen sonuç olarak 2020 yılına gelindiğinde BK lehine gelişme olarak değil

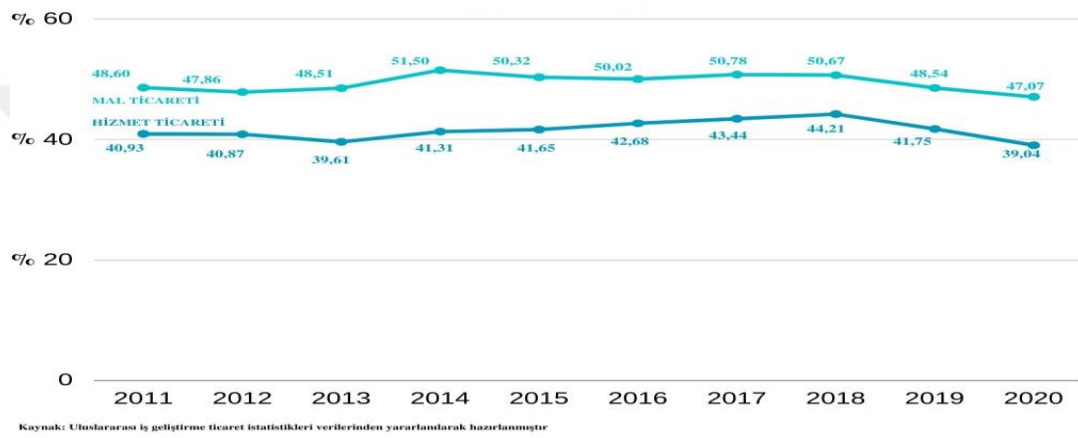
neredeyse 2014 yılındaki dış ticaret fazlasını yakalayamayan bir başarı olarak değerlendirilebilir.

- 2020 yılı başat olmak üzere AB ülkeleri tek tek incelemeye kalkıldığında ticaret dengesi 27 ülkeden 16'sının dış ticaret fazlası olduğuna ulaşılmaktadır. Sıralamaya bakılacak olunursa Hollanda, Almanya ve İrlanda ülkeleri en fazla dış ticaret fazlası verilen ilk üç ülkeyken, 2020 yılında dış ticaret açığı en fazla verilen ilk 3 ülke İspanya, Polonya ve Romanya'dır.
- 2011-2020 yıllarının tüm şekli bütün olarak incelendiğinde 2011 yılından itibaren 10 yıl boyunca 270 adet¹⁹ yıllık dış ticaret verisi arasında AB ülkelerine karşı 114 defa dış ticaret açığı vermiştir. Oransal olarak on yıl boyunca tüm Avrupa ülkelerine karşı %57,78 dış ticaret fazlası vermektedir. Dış ticaret açığı verilen ülkeler 2011 yılından 2020 yılına kadar 27 ülke arasından sadece Almanya, İtalya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Lüksemburg'dan oluşan altı ülke haricinde diğer 21 ülke en az bir defaya mahsus dış açık verilen ülkeler arasındadır.
- 2016-2020 döneminde ise İrlanda ile yapılan ticarete %794,75 oranında artış ile dış ticaret fazlası büyük bir artış göstermekteyken, Slovakya ile yapılan ticaret göstergelerinde %587,86 oranında bir düşüş ile dış ticaret fazlası dış ticaret açığına dönüşmektedir. 2011-2020 yıllarına bütün olarak bakıldığında en büyük artış oranını ilginç bir şekilde 11-16 dönemindeki en kötü ticari performans sergilenen Macaristan %1162,22 büyük bir artış oranı ile dış ticaret fazlası verilmiştir. 2011 yılında dış ticaret fazlası verilen Romanya ise 2020 yılına gelindiğinde %297,16 oranında azalıp dış ticaret açığına dönüşerek dönem içerisinde en başarısız ülke konumundadır.
- Son olarak ve BK en büyük başarısı olarak gösterilebilecek mal ticaretinde en fazla dış ticaret açığı verilen Almanya ile 2011 yılında 2.265.573,00 dolar hizmetler dış ticaret fazlası verilmiştir. Brexit ve sonrasında 2020 yılına gelindiğinde %332,11 oranında artış ile BK lehine 9.789.749,00 dolar dış ticaret fazlası verilerek büyük başarı elde ettiği söylenebilir.

¹⁹ 10 yıllık veri ve 27 ülke karşılaştırması.

3.1.5 BK-AB ticari ilişkilerine genel bakış

AB ülkeleri ile Brexit referandum öncesi ve sonrası karşılaştırmalı olarak toplam mal ticaretinin AB ile yüzdesel anlamda ne kadar ticaret yapıldığına bakılması gerekir. BK'nin AB ülkeleri başta olmak üzere 2011 yılından 2020 yılına kadar dünya mal ve hizmet ticaret kalemleri irdelenerek incelenmiş olup son olarak anlam kolaylığı kazandırmak amacıyla AB ile olan mal ve hizmet ticareti yıllara göre grafiksel olarak oranları hesaplanıp hazırlanmıştır. Aşağıda yer alan Şekil 2.1. ile BK'nin ticaret hacmi sonuç olarak yorumlanacaktır.

Şekil 2. 1: BK - AB Toplam Mal ve Hizmet Ticaretinin Yüzdesel Payı (2011-2020).

BK mal ve hizmet ticareti yukarıda ayrıntılı olarak bahsedilen veriler ışığında oluşturulan Şekil 2.1 değerlendirildiğinde, 2020 yılında BK toplam mal ticaretinin %47,07'sini AB ülkeleri oluşturmaktadır. Hizmet ticaretinde ise bu oran %39,04 olmuştur. 2015 yılına kadar ortalama toplam mal ticaretinin %49,35 AB ülkeleri ile yapılmaktadır. Referandum sonrasında beş yıllık ortalama oran %49,42 ile herhangi bir değişiklik göstermemiştir. Mal ticaretinde milyonlarca dolar ticaretin yapıldığı AB'de bulunan 27 ülke ve dünyada bulunan onlarca ülke ticareti göz önüne alındığında yüzlerce değişken varken çıkan yüzdesel dilim hemen hemen aynı oranda kalmaktadır. 2016 sonrasında ticari ilişkiler söz konusu olduğunda yaklaşık beş yıllık geçiş sürecinde AB ülkelerinin BK ile ilişkilerinin sektöre uğradığı söylenilemez. Tabii ki dönem içerisinde AB içerisindeki ülkeler arası ticari dengelerde yukarıda detaylıca anlatıldığı üzere fazlaca oynamalar söz konusu olmaktadır. Fakat BK Brexit ile ticari anlamda çok fazla kısıtlamaya tabi olacak olsa dahi çıkan sonuçta toplam AB ülkeleri mal ticaretindeki yüzdesel orandan herhangi bir düşüş söz konusu olmadığı açıktır.

Referandum süreci ile on binlerce insan, işyeri, büyük finans şirketleri ne olacak düşüncesi ve belirsizliklerinden hayli etkilenmektedir. Bu belirsizlikten hareketle BK ile ticari ilişkilerde sorunlar ile karşılaşacağı senaryoları çizilirken işin içinde ekonomi olunca çok hızlı bir şekilde adaptasyon sürecine girildiği ve hem AB ülkeleri bir bütün olarak hem de BK bir bütün olarak kendi ticari paylarından iki tarafta taviz vermeyerek ilişkilerini sürdürdüğü görülmektedir. Tabii ki bu süreç içerisinde 31 Aralık 2020 yılına kadar ticari kısıtlamayla ve tam ayrılık süreciyle karşı karşıya kalmayan BK verileri yanıltıcı olacağı söylenebilir. Fakat bu beş senelik süreç içerisindeki ortalamalar ışığında BK'ye karşı gösterilen tepkiler ve yalnızlaştırma politikaları gibi söylemlerin realize olmadığını ve tüm ülkelerin Brexit sonrasında sanki hiç ayrılmayacak düşüncesiyle hareket edip sadece hukuki, ticari, işlevsel, mekânsal ve benzer yönlerden kendilerini adapte edip yol alacakları sonucuna ulaşmak kaçınılmaz olacaktır. Var olan pasta büyüklükleri düşünüldüğünde her ülke kendi çıkarlarından taviz vermeyerek her ne kadar AB dışında dahi olsa pastalarını yemeye devam etmektedirler.

Mal ticaretinde olduğu şekilde referandum öncesi ve sonrası hizmet ticaretine bakılacak olunursa 2011-2015 yılları BK hizmet ticaretinin ortalama olarak %40,87'sini BK ülkeleri ile yapmaktadır. Referandum sonrası yıllara bakıldığında 2016-2020 yılları arasında beş yıllık ortalama %42,22 olarak ortaya çıkmaktadır. Referandum öncesi ve sonrasında hizmet ticaretinde bireylerin ön planda olması ve korona kısıtlamalarının daha hızlı ön plana çıkabilecek sektör olan hizmet sektöründe sonuçlar beklenilenin aksine tersi yönünde hareket etmiştir. Mal ticaretinde Brexit öncesi ve sonrasında neredeyse aynı oranda AB ile ticaret söz konusuysa hizmet ticaretinde ise %1,35 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Brexit ve sonrası AB ile ticari ilişkiler türlü senaryolar ve türlü ticari olumsuz örneklemelere rağmen geçiş dönemi içerisinde AB ile ticari oranlarında herhangi bir azalma oranı gözükmemektedir.

3.1.6 Pandemi ve geçiş dönemi sonrası ticaret

Geçişin sürecinin tamamlanıp ayrılığın sonlanmasıyla açığa çıkan ilk veriler ışığında ticari ilişkilerde BK adına sert bir şekilde negatif sonuçlar söz konusu olmuştur. Brexit sürecinin tamamlandığı 2021 yılından itibaren BK'nin neredeyse ticaretinin yarısını oluşturan AB ile ticaretin önündeki engellerinde artış göstermesiyle girdi maliyetleri daha da fazla artış gösterecektir (Lyon ve Dhingra, 2021, s. 5). Pandeminin etkisiyle ülkelerin birçok sanayi kolu tamamen durmuş ve herhangi bir üretim yapılamamıştır.

Pandeminin etkilerini azaltmak amacıyla ülkeler tarafından karşılıksız yapılan yardımlar ile karşılığı olmayan paraların çoğalması tüm dünyada enflasyonist etkileri beraberinde getirmektedir. AB’de ayrılık sonrası Avrupa Enerji Birliği üyeliğinden de çıkmak zorunda kalmıştır. Ülkesinde enerji üretim kaynaklarının kısıtlı olması sebebiyle enerjide dışa bağımlı durumundaki BK, AEB’den sağlamış olduğu doğalgaz ve elektrik arz güvencesini kaybetmiştir (Soytürk, 2020, s. 33-34). Enflasyonist etkiler, enerji arzındaki ücret değişimleri, gümrük kontrolleri gibi problemlerin artmasıyla firmaların girdi maliyetleri daha fazla artış göstermiştir. BK’da hammadde, yarı mamul malların büyük kısmını ithal etmektedir. İthal malların fiyat artışının Brexit sonrası AB ile ticaret anlaşması yapılsa da navlun maliyet artışları ve belirli hukuki süreçlerinde eklenmesiyle hammadde, yarı işlenmiş malların fiyatların daha fazla artışına sebebiyet vermektedir.

Çizelge 2. 15: BK-AB ve AB Dışı Mal İthalatı ve İhracatı (Kıymetli Metaller Hariç).

Mal Ticareti		İhracat	İthalat	Denge
Değer (£bn)		22.2	32.3	- 10.1
Ocak 2021 ile Aralık 2020 karşılaştırması	Değişim (milyar TL)	- 5,3	- 8,9	3.6
	% Değişim	- 19,3%	- 21,6%	
AB: Ocak 2021 ile Aralık 2020 karşılaştırması	Değer (£bn)	8.1	16.2	- 8.1
	Değişim (milyar TL)	- 5.6	- 6.6	1.0
	% Değişim	-40,7%	- 28,8%	
AB dışı: Ocak 2021 ile Aralık 2020 karşılaştırması	Değer (£bn)	14.1	16.1	- 2.0
	Değişim (milyar TL)	0.2	- 2.4	2.6
	% Değişim	1,7%	- 12,7%	

Kaynak: Ulusal İstatistik Ofisi - BK Ticaret İstatistikleri (Office for National Statistics, 2021a)

1 Ocak 2021 tarihinden itibaren yeni bir dönemin başlaması ile birlikte BK ile AB ticareti arasında Brexit sürecinin aksine sert bir düşüş görülmektedir. Çizelge 2.15’de görüldüğü üzere 2020 Aralık ve 2021 Ocak ayları arasında 2 döneminde aynı Pandemi koşulları altında dünya mal ticaretinde ihracatı %19,3 azalmakta ithalatı ise %21,6 azalış göstermektedir. Dünya ticaretindeki bu düşüşün ana kaynağını ise AB ile ticaretten kaynaklanmaktadır. AB ticaretinde ihracat oranı %40,7 azalmakta, ithalat

oranı ise %28,8 azalış göstermektedir. AB dışında bu oran ise %1,7 ihracat oranında artış, ithalatında ise %12,7 azalış söz konusudur. Anlaşılabacağı üzere 1 Ocaktan itibaren yeni serbest ticaretin gerçekleşmesi ile birlikte AB ile ticaret keskin bir biçimde azalış göstermektedir. Mal ticaretin bu denli sert düşmesinde en büyük etkenlerden biride yapılan serbest ticaret anlaşmasının çok geç duyurulmasıdır. Serbest ticaret anlaşması müzakereleri yürürlüğe girmesine beş gün kala 24 aralık 2020’de son bularak kabul edilmiştir. Sözleşme içerikleri 26 Aralık’ta yayımlanmış ve firmaların sözleşme hükümlerini anlamlandırıp ona uyum sağlaması için herhangi bir süreçleri kalmamıştır. Firmalara yardım için AB-BK sınırının nasıl çalışacağı hakkındaki menş kuralları kılavuzu ise 1 Ocak’tan sadece 5 saat önce yayımlanabilmiştir (Jack, Marshall ve Jones, 2021, s. 11). Yeni kuralların son iki gün içinde açıklanması ile farklı tedarik zincirleri kullanan büyük firmaların nasıl yol izleyeceğini çözümleyemediği bir hal ortaya çıkmaktadır.

Finansal hizmetler konusunda bölgenin kilit oyuncusu konumundaki BK, Brexit sonrası AB ile ticari ilişkilerinde boşalacak boşluğu finansal hizmetlerdeki yatırım başarısını Asya lideri Çin ile ticari birliktelik ile çok güçlü bir kombinasyon oluşturabilecektir (Cash, 2022, s. 63). BK, Çin ile yaptığı mal ithalatında 2018 yılı 1. Çeyreğine göre, 2021 yılı 1. Çeyrekte % 65,6 oranında artış gerçekleştirirken ithalat yaptığı diğer ilk dört ülke ise azalış göstermektedir (ONS, 2021b). Brexit sürecinde ve STA imzası sonrasında, ithalatının çok büyük oranını kapsayan AB ülkelerinden diğer ülkelere kaydırmaya başladığını göstermektedir.

Hizmet ticaretinde ise Pandemi etkisi Brexit sürecinin etkilerini geciktirmektedir. Pandemi sonrası birçok iş dalında evden çalışma planları ön plana çıkartılarak farklı ülkelere dahi işlerini gerçekleştirebilmektedir. Finans sektöründe en ağır yarayı alacak olan BK’da firmaların çalışma planlarını evden çalışma teşvikleriyle daha az yara alarak süreci atlatabilir. BK’nin hizmet ticareti 2019 yılı 2. çeyrek verilerine göre 2021 yılı 2. çeyrek toplam ihracatı %14,2 oranında, ithalatı ise %29,3 oranında azalış göstermiştir. Dönemler arasında ise AB ülkelerine göre hizmet ihracatı, AB ülkesi olmayan ülkelere göre %10,5 daha düşük kalmaktadır. Aynı dönemde hizmet ithalatı AB ülkelerinden %43,7 oranında azalış gösterirken, AB üyesi olmayan ülkelere %16 azalış göstermektedir. Dönem içerisinde AB ülkelerinden diğer ülkelere %61,9 olan oran %64,6’a yükselerek kayma yaşanmaktadır. Aynı durum ithalat oranında da geçerlidir. AB dışı ülkelere %52 olan oran %61,8’e çıkarak hem ithalat hem ihracatda hizmet ticareti AB dışı ülkelere kaymaktadır (ONS, 2021c). BK’nin STA’yı

imzalamasıyla AB ülkeleri ile ticaretinde gümrük vergisi kaldırılmış olmasına rağmen bürokratik işlemlerin artış göstermesinden kaynaklı olarak dolaylı yoldan ürünler üzerinde maliyetler eklenecektir (Keskin, 2022, s. 79). Gümrüklerde tırlar için denetim ve evrak işlemleri yığılmaya sebebiyet vererek ticaretin gecikmesiyle paranın zaman karşılığı maliyetlere eklenmek durumunda kalacaktır. Sınır maliyetlerinin artmasını sadece ekonomik politikalardan oluşan tarifeler, kontroller, yönetmelikler ile sınırlandırılmaz. AB ile iletişim etkinliğinin azalması sonrasında tüketicilerin yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin tercih etmesinde kültürel ve sosyal farklılıklar ön plana çıkarılarak milliyetçilik duygusu ile birlikte talep dengesinin azalması da etkilenmektedir (Huang, Sampson ve Schneider, 2021, s. 9). Maliyet artışları ve belirsizliklerin süreç içerisinde gelişmeye devam edecek olması, bürokratik koşullar gibi sebepler ile BK, hem hizmet hem mal ticaretinde yukarıda verilen Çin örneğindeki gibi AB dışı ülkeler ile ticaretini geliştirmeye açık olacaktır. 2021 yılının ilk yılları da bunun göstergelerinden biridir.

3.2 Brexit ve sonrası BK-AB Siyasi ve Ekonomik Politikalar

Bu başlıkta BK'nin ayrılış sürecinin tamamlanmasıyla birlikte gelecek beş yıl boyunca istihdam, işgücü, kişi başına düşen GSYİH büyümesi, yatırım, işsizlik verileri irdelenecektir. Tüm dünyayı saran Pandeminin etkisiyle ekonomik ve siyasi anlamda yaşlı nüfus barındırması ile ağır yara alan BK bu süreç içinde AB ile yeni ilişkiler kurarak ekonomik çıkarlarını optimum seviyesine çıkarmaya çalışmaktadır. Brexit sürecine girme noktasında ana konulardan biri olan göç sorunsalı AB ile olan ilişkileriyle birlikte incelenecektir. Brexit süreci ile finansal anlamda yatırım şirketleri ve bankalarının AB'nin baskısıyla Londra'dan ayrılması ile oluşan ekonomik zararlar finansal hizmetler başlığında detaylıca incelenecektir. BK AB'nin ortak para birimini kullanmayı, içinde bulunduğu sürece reddetmiştir. Borsa ve döviz kuru başlığında ise BK'nin para birimi olan poundun dolara karşı yıllara göre olan gelişimi ve sonuçları yansıtılacaktır.

3.2.1 İstihdam ve işgücü

BK Bütçe sorumluluğu ofisinin hazırlamış olduğu Ekim 2021 Bütçe raporundan derlenen aşağıdaki gelecek yedi yılı kapsayan beklenti raporundaki Çizelge 2.16'ya göre GSYİH 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan korona virüsün etkisiyle %-

9,8 oranında küçülmeyle karşı karşıya kaldığını belirtmektedir. Bu oran 2021 yılında işyerlerinin ve halkın faaliyet gücünün korona öncesi dönemdeki gibi tam kapasite çalışmasıyla birlikte 2021 yılında %6,5 2022 yılında %6 büyüme öngörülmektedir. 2023 yılıyla birlikte korona virüsün etkisi sona ererek 2019 öncesindeki büyüme seviyelerine döneleceği belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2021).

Çizelge 2. 16: OBR Ekonomik Tahmin Raporu (2020-2026).

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
GSYİH Büyümesi	-9.8	6.5	6.0	2.1	1.3	1.6	1.7
Kişi başına GSYİH Büyümesi	-10.2	6.3	5.6	1.7	1.0	1.3	1.4
GSYİH'nin Ana Bileşenleri							
Hanehalkı Tüketimi	-10.9	4.7	9.8	1.3	1.7	1.3	1.0
Genel Devlet Tüketimi	-6.5	14.7	2.0	1.5	1.2	1.7	2.1
Sabit Yatırım	-8.8	5.7	8.9	3.3	-0.7	3.2	3.9
İş Yatırım	-10.2	-2.4	15.7	4.7	-0.8	4.8	5.8
Genel Hükümet Yatırım	3.5	14.7	-2.1	6.5	-1.0	1.1	1.8
Özel Konutlar Yatırım	-13.1	16.3	4.6	-1.4	-0.5	1.4	1.5
Stoklardaki Değişim	-0.5	0.1	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
Net Ticaret	0.8	-0.8	-2.5	0.3	0.1	-0.1	-0.2
TÜFE Enflasyonu	0.9	2.3	4.0	2.6	2.1	2.0	2.0
İstihdam (Milyon)	32.5	32.2	32.6	33.0	33.2	33.3	33.4
İşsizlik (%Oranı)	4.6	4.9	4.8	4.3	4.2	4.2	4.2
Saatte verimlilik	0.6	0.5	0.9	1.3	1.3	1.3	1.4

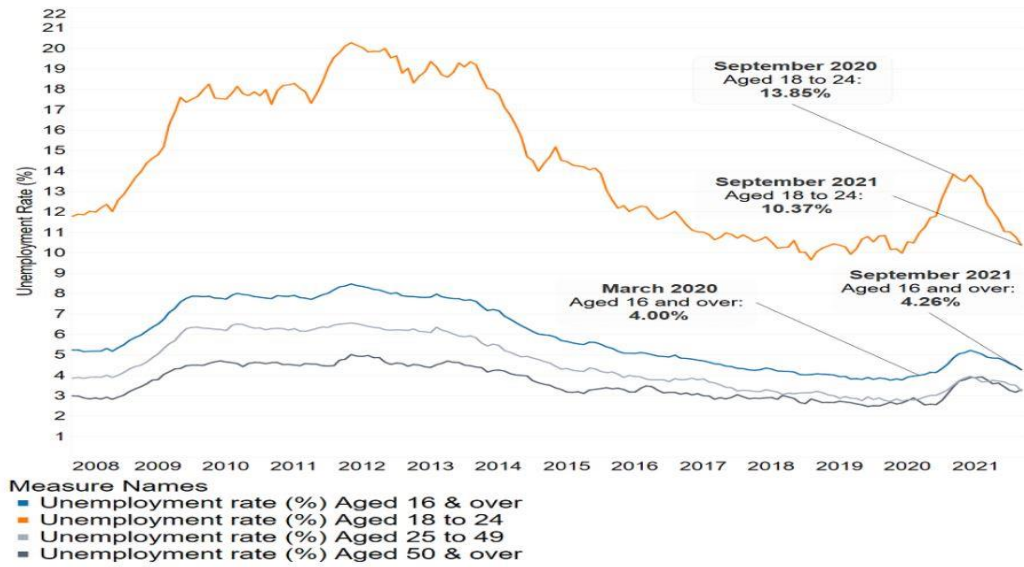
Kaynak: Bütçe Sorumluluğu Ofisi (Office for Budget Responsibility, 2021)

Çizelge 2.16'daki öngörülen enflasyon hedeflerine bakıldığında 2020 yılını 0,9 enflasyon oranıyla dünya standartlarında iyi bir oran ile kapatılırken 2021 ve 2022 yıllarında GSYİH genişlemesiyle enflasyon yönünde %4'lere varan bir yükseliş trendi beklenilmektedir. OBR Bütçe raporunda Kamu sektörü net borçlanmasının ikinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek seviye olan 2020-21'de 319,9 milyar sterline ulaştığını bildirmiştir (BK Bütçe Sorumluluğu Ofisi, 2021, s. 21)²⁰. Oysaki geçen

²⁰ (Office for Budget Responsibility, 2021:21)

dönemki raporda borçlanmanın bu yıl 183,0 milyar sterlin seviyesinde kalması beklenilmektedir.

Kamu sektörü net borcunun 2019-2020 yılları arasında GSYH'nin %84,2'sine tekabül ederken 2020-21'de GSYH'nin %96,6'sına yükseldiğini ve önümüzdeki 2022 yılında GSYH'nin %98,2'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir. İstihdam seviyesi incelendiğinde ise BK hükümeti salgın boyunca işletmeleri desteklemek, kamu hizmetlerini daha sağlıklı yürütmek için benzeri görülmemiş bir destekte bulunmuştur. 2019-2020 yılları arasında hükümet tarafından ekonomiye, toplamda 11,7 milyon işi destekleyen Koronavirüs İş Tutma Planını ortaya koyulmuştur. Bu plan dâhilinde toplamda 378 milyar sterlin doğrudan destek sağlanmıştır (HM Revenue & Customs, 2021).

Şekil 2. 2: Yaş Aralıklarına Göre 2008-2021 Yıllık İşsizlik Verileri.

Kaynak: BK Hazine bakanlığı verileri (Gov.uk, 2021c) ²¹

BK bünyesinde işsizlik tanımı genel olarak 16 yaş ve üstü, işsiz ve aktif olarak iş arayan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Gov.uk, 2021c). Şekil 2.2 incelendiğinde tüm yaş gruplarında 2014 yılına kadar yüksek oranlarda işsizlik görülürken Brexit arifesindeki 2015 yıllarından itibaren koronavirüs dönemi olan 2019 yılları sonuna

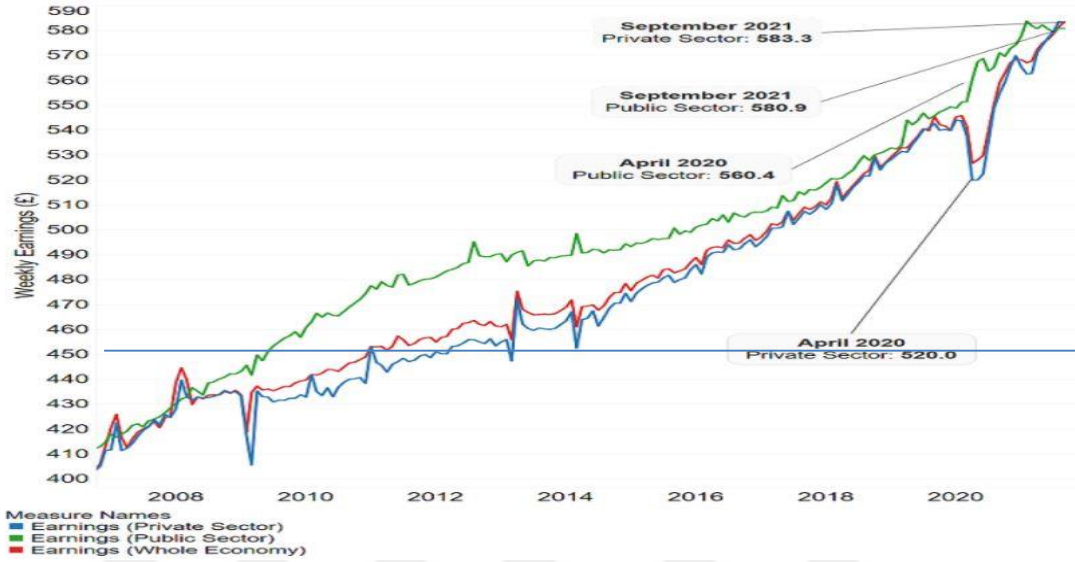
²¹ Unemployment rate aged 16&over: 16 yaş ve üzeri işsizlik oranı
Unemployment rate aged 18-24; 18-24 yaş arası işsizlik oranı
Unemployment rate aged 25-49; 25-49 yaş arası işsizlik oranı
Unemployment rate aged 50&over: 50 ve üzeri yaş arası işsizlik oranı

kadar ortalama %50'ye yakın oranlarda işsizlik oranlarının düştüğünü görülmektedir. İstihdam anlamında birçok firma Brexit sonrası kısıtlamalar ve hukuki sonuçlar sebebiyle BK'den çekilmek zorunda kalmıştır. Bu çekilmelerin sonucunda işveren oranında düşme görülmesi gerekirken tersi bir şekilde işsizlik oranlarında düşme söz konusudur. Brexit ve sonrasında istihdam anlamında birçok sorunla karşılaşacağı söylenen BK'nin bu sınavından da kötü bir puan aldığını söylemek grafikteki işsizlik oranlarına göre doğru olamayacaktır. Hatta ve hatta Brexit ve sonrasında işsizlik oranları azalma göstererek 2019 yılında korona dönemi haricinde 13 yıllık süreç içerisinde minimum seviyelerinde hareket etmiştir. Churchill'in 2019 yılındaki anketine yaklaşık 500 üst düzey iş uzmanı katılmış ve bunlardan %56'sı şu ana kadar Avrupalı çalışanlarını elde tutmakta Brexit oylamasından öncekinden daha büyük bir zorlukla karşılaşmadıklarını söylemişlerdir. Ancak işe alım firması Reed tarafından yürütülen ankette ise işletmelerin referandumun neden olduğu belirsizlikten hala etkilenildiğini dile getirirken büyük endişe duyanların oranının ise %32 gibi bir düzeyde kalarak çokta küçümsenmeyecek bir oranda olmaktadır (Churchill, 2019). Brexit sonrasında AB vatandaşı vasıfsız işçilerin Londra'dan göçü %75 düzeylerine kadar ulaşmıştır (Amar, 2021).

Sonuç olarak BK'nin işsizlik oranlarındaki yarılsamanın AB ülke vatandaşlarının BK'den kendi ülkelerine dönmeye başlayıp BK halkı açısından boşalan alanlarda istihdam yaratılması ile işsizlik oranlarının düştüğü kanısına varılmaktadır. Ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda halkı için var olma içgüdüleriyle kuruldukları düşüncesiyle Brexit'in sonuçları açısından istihdam anlamında pozitif yönde ilerleme kaydettiği sonucuna ulaşılmaktadır. 1994'ten itibaren etkin şekilde ilerleyen işgücü ve ortak Pazar anlayışı Brexit ile AB ve BK vatandaşlarının durumunu derinden etkileyecektir. Ortak Pazar ile serbest dolaşım hakkı kapsamında Brexit ile AB ülkelerinde çalışan yaklaşık bir milyon İngiliz vatandaşı dolaşım hakkını kaybedecektir.

BK'de ise çalışan yaklaşık 3,5 milyon AB vatandaşının dolaşım hakkını kaybetmesi ile hem AB hem de BK ekonomisine sundukları kazanımlar negatif yönde etkilenecektir (Yıldız, 2021, s. 88). 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla serbest dolaşımın sona ermesiyle iki tarafın da gıda, sağlık, ekonomik, kültürel problemlerle karşılaşmaktadır. STA anlaşmasına göre BK'da sınırlı alanlarda AB vatandaşlarına kısa süreli vizesiz iş seyahati hakkı verilmektedir. BK vatandaşlarına ise 180 günlük Schengen vizesi 90 güne düşürülmüştür. Böylece firmalar açısından çalışanları için

seyahat planları yapmaları gereği duyulmaktadır (Jack, Marshall ve Jones, 2021, s. 13). Eylül 2021 yılı itibariyle BK’de korona etkisiyle yaşanan dönemsel petrol krizi sebebiyle tedarik zinciri çökmüş ve hükümet tarafından nakliye yapabilecek tır şoförü bulanamadığı dile getirilmiştir (Küçük, 2021). Tedarik zincirinin çökmesiyle birlikte zincir marketlerin rafları boş kalmış ve tüm bu durum BK halkı tarafından tepkilere neden olmuştur.

Şekil 2. 3: BK Kamu ve Özel Sektör Haftalık Ortalama Kazançları (2005-2020).

Kaynak: BK Hazine bakanlığı verileri (Gov.uk, 2021c)²²

Şekil 2.3’deki BK’nin Brexit öncesinde kamu ve özel sektörü kapsayan haftalık ortalama kazançları 400 pound düzeyinde seyir izlerken 2016 yılına gelindiğinde ortalama kazançları 490 pound seviyelerinde görülerek ortalama %22,5 oranında bir artış görülmüştür. Brexit sonrası 2016-2021 dönemleri arasında haftalık ortalama kazanç seviyelerine bakıldığında 2020 Nisan ayında üç sektör ortalaması 545 pound seviyeleri ile yaklaşık %11,23 lük bir artış söz konusudur. Özel sektör Pandemi etkisiyle Nisan 2020 yılında 520 pound ile 2016 yılına göre yaklaşık %7 artış ile daha kısıtlı büyüme göstermektedir. Kamu kazançlarında ise herhangi bir düşüş olmayıp tersine artış ivmesine devam etmektedir. 2021 yılında işyerlerinin açılması ile üç sektör ortalama kazanç 580 pound seviyelerine dönerek 2016 yılına göre %18 artış ile artış ivmesine devam etmektedir.

²² Earnings (Private Sector):Kazanç (Özel sektör)
Earnings (Public Sector):Kazanç (Kamu sektör)
Earnings (Whole Economy):Kazanç (Tüm Ekonomi)

2022 yılında özel sektör Şubat 2008'den bu yana ilk defa kamu sektörünü geride bırakmıştır. Bu durum kaynağını Nisan 2021'de yürürlüğe giren kamu sektörü maaşlarının dondurulmasına bağlanabilir (Gov.uk, 2021a). Ancak Sonbahar Bütçesi ve Harcama İncelemesi 2021 maaş dondurmasını Nisan ayında sona erdirmeyi taahhüt etmesiyle kamu sektörü ortalama haftalık kazançlarını tekrardan artırması gerektiğinin belirtilmesinde fayda bulunmaktadır (Gov.uk, 2021b).

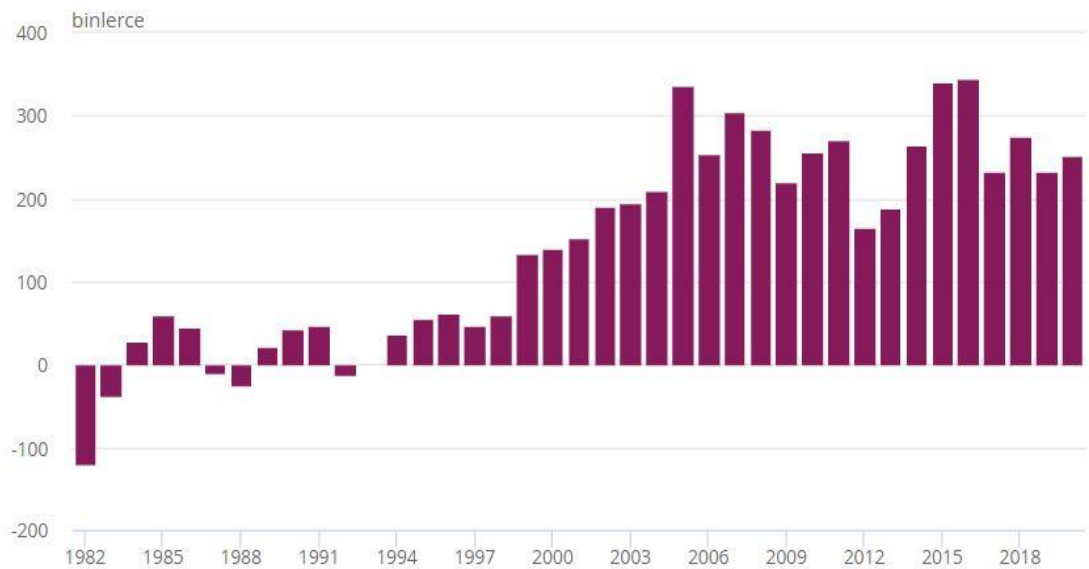
3.2.2 BK ve AB göç sorunsalı

2008 yılında başlayan dünya ekonomik krizi ve 15 Mart 2011 tarihinde başlayan Suriye iç savaşı, 2015 yılından itibaren Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya düzensiz göçlere sebebiyet vermiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük göç dalgası olarak 1.2 milyon insan Avrupa'ya göç etmiştir. Ekonomik krizin etkilerini atmaya çalışan Avrupa için bu durum halk tarafından huzursuzluk yaratmaya başlamıştır. Üye devletler arasında yapılan görüşmeler neticesinde Avrupa içindeki serbest dolaşımın geleceği hakkında dayanışma ve sorumluluk alma noktasında eleştiriler yaklaşımlar yer almıştır. Nüfusun, gerilimlerin, iklim değişikliklerinin her geçen gün artması göçü tetikleyen unsurları daha da arttıracak ve dünyanın farklı bölgelerinden akışlar artarak devam edecektir. AB içinde günde 1.7 milyon insanın yer değiştirmesi her sene turizm, iş, aile gibi sebeplerle milyonlarca insanın Avrupa içerisinde dolaşması yerel halklar tarafından önemli sorgulamalara ve eleştirel yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Ortadoğu'dan ve Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlere karşı üye ülkelerin mülteci kabul etmek istememeleri yönündeki kararları AB zirvelerinde tartışmalara yol açmıştır. En son Berlin duvarının yıkılması sonrasında Şengen anlaşması ile sınır kontrollerini kaldıran AB, yıllar sonrasında belirli sınırlarda tekrar sınır kontrollerini getirmiştir. Kaçak göçmenlerin artış göstermesi ise dayanak varlıklarını ana konusunu teşkil etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2017, s. 9-15). Oluşan bu göçmen hareketleri ülkelerin popülist söylemleri gittikçe artış göstermiştir. Dünyada ve Avrupa'da artış gösteren milliyetçilik hareketleri ile AB kurumlarına ve politikalarına karşı güvensizlik ortamını arttırmaktadır. Ülkelerde var olan partiler arasında milliyetçi partilerin oy oranlarının artış göstermesindeki etkenlerden biri de göçmenlerin Avrupa'da artış göstermesidir.

BK'nin Brexit sürecine girmesinde de en büyük etkenlerden birini göçmen sorunları oluşturmuştur. 2010 yılında muhafazakâr partiyle hükümeti kazanan Cameron, o

zamana kadar var olan BK'nin AB'nin genişlemeci politikasını desteklemeyi bırakmıştır. Seçim öncesinde de AB'ye çok sıcak bakmamaktadır. Seçim öncesinde partisinin kazanması halinde AB üyeliğini referanduma götüreceğini vaat etmiştir (Emsen, 2018, s. 54). 2014 yılında göçün mali yüküne vurgu yaparak, serbest dolaşımın kısıtlanması konusunda AB ile yeni müzakere çalışmaları yapmaya çalışsa da o yıllarda çok başarılı olamamıştır (Welfens P. & Hanrahan, 2017, s. 303). Sırbistan ve Arnavutluk'un o dönem AB'ye giriş aşamalarında kendi halkından güven ve destek almadıkça destek vermeyeceğini açıklamaktadır (Milevska, 2013). Yoksul Doğu Avrupa ülkelerinden yoğun işçi göçünün kitlesel boyuta ulaşmasından korkarak serbest dolaşımın engellenmesi veya kısıtlanması gerektiği görüşüyle sert tavır takınmaktadır.

BK 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın o dönemde AB'ye giriş yapabilmesi için şerh koydurmuştur. Balkan ülkelerinden Romanya ve Bulgaristan vatandaşlarının BK'de serbestçe dolaşmasını ve oradan gelecek iş göçüne karşı kendince tavır alarak 7 yıl boyunca işçilerin serbest dolaşımının engellenmesini istemektedir. Nitekim istediğini almış ve Romanya ve Bulgaristan yedi yıl boyunca AB'nin dört büyük özgürlüklerinden halk için en önemlisi olan serbest dolaşım hakkını kısıtlayarak AB'ye girmesini onaylamıştır. BK bu tavrı ise diğer AB ülkeleri tarafından AB'nin genişlemeci yapısıyla ana argümanlarının yok sayıldığı düşüncesiyle eleştiri konusu olmuştur (Kutlu, 2019, s. 193).

Şekil 2. 4: 1982-2020 BK Net Uluslararası Göç.

Kaynak: Ulusal İstatistik Ofisi, İskoçya Ulusal Kayıtları, Kuzey İrlanda İstatistik ve Araştırma Ajansı (Gov.uk, 2020b)

Şekil 2.4’de görüldüğü üzere 1982-2020 yılları arasında inişli çıkışlı hareket izleyen net uluslararası göç miktarı 2000’li yıllardan sonra artarak devam etmektedir. 1982 yılından 2020 yılına kadar olan süreç içerisinde en fazla net göç miktarı artışı referandum tarihi olan 2016 yılında 345.200 kişi ile gerçekleşmiştir. Referandum tarihi olan 2016 yılını baz alıp ilk 5 ve son 5 yılı karşılaştırılacak olunursa 2011 yılında 270.300 olan net göç miktarı 2016 yılında maksimum seviyesine ulaşarak 345.200 net göç almış ve %27,71 oranında artış göstermektedir. Referandum sonrasında 345.200 olan net göç miktarı 2020 yılına gelindiğinde ise 252.900 kişiye düşerek %26,74 oranında düşüş sergilemiştir. 2016 yılı dâhil olmak üzere ilk 5 yıl ortalama net göç miktarı 261.100 kişi olurken 2016 yılı dâhil son 5 yıl ortalaması ise 267.560 kişi olarak referandum sonrasında %2,47 oranında artış sergilemektedir. Toplam göçmen sayısına bakıldığında 2019 yılında BK’da bulunan toplam göçmen sayısı 9.465.021 kişi ile Avrupa’da ki toplam göçmen sayısının %11,5’ünü oluşturmaktadır. AB vatandaşları arasında göçmen sayısı en fazla olan ülke ise 914.022 kişi %28 oranıyla Polonyalılarından oluşmaktadır (İşcan, 2021, s. 492-493). Sonuç olarak BK’nin AB’den çıkma noktasında halk ve siyasetçiler tarafından en önemli argüman olarak gösterilen göçmenlik sorunu, AB için uluslar üstü en önemli maddelerinden biri olan serbest dolaşım hakkı sebebiyle oluşan tartışmalar, referandum sonrasındaki 5 yıl ortalamasında dahil göçmenlik konusunda istedikleri sonuca ulaşamamış ve artış sergilemiştir.

3.2.3 Finansal hizmetler

BK için finans sektörü yaklaşık bir milyon çalışanıyla ana kilit sektörlerden birisidir. Bir milyon kişiden 60.000’i AB vatandaşını oluşturmakta 100.000’i ise diğer ülke vatanları kalan kişiler ise BK vatandaşlarından oluşur. 2016 yılında BK ekonomisine 132 milyar sterlinlik katkısıyla toplam ekonomik üretimin yaklaşık %6,9 oluşturmaktadır (House of Commons, 2017, s. 5). GSYİH’nın yüzdesi olarak katma değer açısından BK finans sektörü, Almanya ve Fransa’ya yaklaşık %6 katkıda bulunmaktadır. Almanya ve Fransa’nın BK’daki finans sektöründeki oranı ise %3,5 oranındadır. BK’nin finansal faaliyetlerin 2018 yılında AB genelindeki payı faiz oranı ve OTC türevlerinin %82’sini, forex ticaretinin %78’ini, hedge fon varlıklarının %49’unu, fon yönetiminin %50 oranını kapsamaktadır. Sermaye Piyasası Birliği projesinde daha fazla sermaye piyasası odaklı olmak ve AB’nin bir bileşeni olarak,

Londra'nın AB banka kredilerindeki payı %26 civarındadır (Mullineux, 2019, s. 22). AB'nin var olan finansal araçların 28 ülke bulunmasına rağmen işlemlerin yarısından fazlası BK bünyesinde gerçekleşmektedir.

Finansal hizmetler türev faaliyetler, tahvil, hisse senedi ticaretleri, çok çeşitli döviz işlemleri, emtia piyasaları vadeli işlemler, Londra'nın yüksek likidite özgürlüğü ve bu hizmetlerin tek bir yerde toplanmasıyla AB ülkelerine kıyasla önemli avantaja sokmaktadır. Anthony Browne²³ 2016 yılında avam kamerası soru önergesinde finansman ile ilgili profesyonel hizmetler dahil yılda yaklaşık 60 milyar sterlinlik vergi ödemesi yapıldığını bu vergi ödemelerinin ise 31 milyar sterlinin ülkedeki yabancı bankalarının karşıladığını, bu katkının ise BK'nin AB'ye yaptığı net katkıdan daha büyük olduğunu dile getirmiştir (House of Commons, 2017, s. 5).

BK, AB içerisindeyken AB dünya sermaye piyasası araçlarının toplamının %21'ini oluşturarak dünya sıralamasında ikinci piyasadır. Panagiotis Asimakopoulos sermaye piyasasında 26 farklı sektörde BK'yi analiz etmiş ve analiz sonucunda AB'deki tüm sermaye piyasasının yaklaşık %31'inin BK tarafından gerçekleştiğini bildirmiştir. Böylelikle Brexit sonrasında %30 yakın oranda AB'de düşüş olacağını öngörmektedir. Fransa AB içerisinde %24 oranında toplam faaliyet oranıyla BK sonrasında ikinci sıradan Brexit sonrasında tahtını alarak birinci sıraya yükselecektir (Asimakopoulos, 2019:3).

Financial Times'da²⁴ İskoçya Kraliyet Bankası'nın (RBS) Brexit ve diğer (dünya ticaretiyle ilgili) belirsizliklerden kaynaklanan kayıplara karşı ileriye dönük bir karşılık olarak yeni (IFRS9) muhasebe standardı kapsamında 100 milyon sterlin değer düşüklüğü öngördüğü bildirilmiştir. Brexit referandum tarihi olan 2016 yılında finansal hizmetler sektöründe yıllık finansal gelir yaklaşık 200 milyar sterlindir. 200 milyar sterlinin yaklaşık 90-95 milyar sterlinini ise yerli işler yer alırken 40-50 milyar sterlinini ise AB ülkeleri ile ilgili ilişkilerden kaynaklıdır. Geriye kalan 55-65 milyar sterlin ise diğer dünya ülkeleri ile alakalıdır (Wyman, 2016, s. 6). BK AB'nin finansal hizmetlerinin yatırım bankacısı olarak tanımlanabilir. AB'de yatırım bankacılığı ve sermaye piyasalarının yaklaşık %80'ini BK'de işlem görmektedir (House of Commons, 2017, s. 3-4).

²³ İngiliz Bankacılar Genel Müdürü

²⁴ Financial Times Sayfa 17 ,Yayın Tarihi: 27-28 Ekim 2018

AB’de finansal hizmetlere belirli denetlemeler getirme ve serbestlikler sağlamakta olan bir anlamda yol göstericisi 9 adet pasaport bulunmaktadır. CRD, AB’de bulunan bankacılık hizmetleri Sermaye Yeterliliği direktifi için, CRR sermaye yeterliliği regülasyonu için kullanılmaktadır. Kredi kuruluşlarına getirdikleri belirli kurallar ile AB pasaportu sunarlar (Ersoy, 2021, s. 250). Brexit sonuçlanmasıyla pasaportların iptali sonrasında yeni anlaşmalar sağlanmaktadır. Avrupa Birliği finans sisteminin temel yapı taşlarını oluşturan MIFID AB’ye üye ülkeler arasındaki sermaye piyasası araçlarındaki temel düzenlemeleri içermektedir. Türev araçların nasıl şekilleneceği, müşteri emirlerinin nasıl yerine getirileceği, portföy yönetimi vb. düzenlemelerini içermektedir. MIFID’in bankacılık uygulama alanında ise Tek pasaport kavramı uygulanmaktadır. Bu kavram üye ülkelerin bankalarının herhangi bir ülkede yeni bir iştirak veya firma kurmasına gerek olmaksızın kendi ülkesindeki gibi şube açabilmesi olarak açıklanabilir. (Küçükbakırcı, 2019, s. 64) Bu noktada AB açısından Londra’nın finans merkezi olduğunu düşünürsek diğer ülkelerin de koşulsuz kendi ticari unvanı altında şube açması söz konusu olamayacaktır. Aynı durum BK’deki bankalar için de geçerlidir.

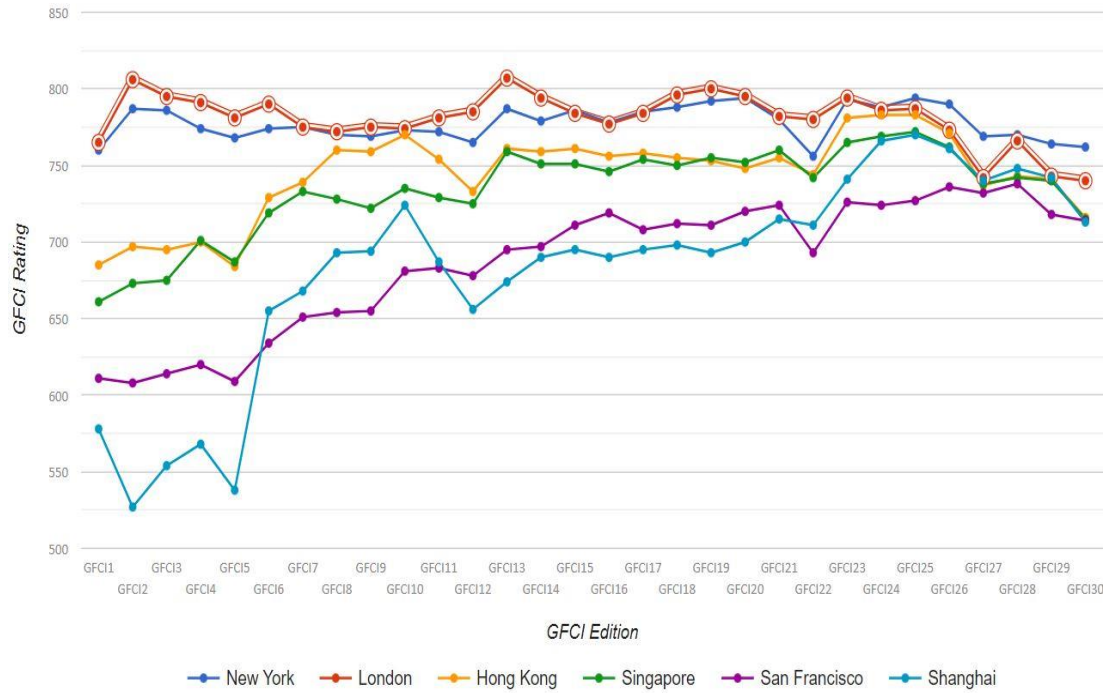
BK’nin 5.500 İngiliz şirketi finansal hizmetler ve ürünler için AB ülkelerinde 335.000 adet pasaport kullanmaktadır. AB ülkelerinin 8.000 finans şirketi ise BK’deki faaliyetleri için 23.500 adet pasaport kullanmaktadır (Hohlmeier ve Fahrholz, 2018, s. 5-6). Brexit sonrası pasaportlarını kullanamayacak olan BK’de bulunan birçok şube ya kapanmak zorunda kalacak ya da ülkeden çıkmak durumunda kalacaktır. İlk göstergelerde BK’dan çıkışa göre Frankfurt’un bankalar için en cazip olduğu, Dublin’in ise sigortacılar için en cazip hale geldiği; Paris’in ise güçlü ve görünüşte başarılı bir adım atarak AB sermaye piyasaları varlık yönetimi için atağa geçtiği; Amsterdam ve Madrid de harekete geçerek ve Brexit’ten sonra sermaye piyasalarındaki parçalanmadan kendilerine pay çıkarmaya çalışan ülke ve bölgesel başkentlerdir (Mullineux, 2019, s. 22).

BK içerisinde bu süreçten en çok etkilenecek olan sektörler bir milyondan fazla kişinin çalıştığı finansal hizmetler, varlık yönetimi, bankacılık, sigortacılıktan oluşacaktır (Türko, ve Gökçenoğlu 2020, s. 578). Bu sektörlerin diğer Avrupa ülkelerine kaymasıyla birlikte nitelikli çalışanların kaybıyla BK finans sektöründe iş kabiliyetinde gerileme gözlemlenecek ve bu da finansal hizmetlerin gelişmesinde yavaşlamaya sebebiyet verecektir.

3.2.3.1 Londra finans merkezi

Finans merkezi, ulusal ve uluslararası finans hizmet sağlayıcılarının, bankaların, yatırım şirketlerinin ve üst düzey yönetim merkezlerinin, borsaların karar verme organları başrol oynamak üzere oluşan merkezdir, şeklinde tanımlanabilir (Cassis, 2005, s. 4). BK içerisinde bulunan ve dünyanın en eski finans merkezi özelliğini taşıyan Londra finans merkezi, dünya ekonomisinin mihenk taşlarından olup dünyanın en büyük finans merkezlerinden birisidir.

GFCI²⁵ endeksine göre Londra Finans Merkezi 2021 eylül ayında yayınlanan GFCI 30 Raporunda 740 değerlendirme puanı ile dünya sıralamasında ikinci sıradadır. (The Global Financial Centres Index 30) Aşağıda, Londra Finans Merkezinin 2021 baz alınmak üzere dünya sıralamasına bakılarak 2007 (GFCI 1-2) yılından 2021 yılına kadar ilk 5 ülke sıralamasına göre Brexit öncesi ve sonrası incelenmeye çalışılacaktır.

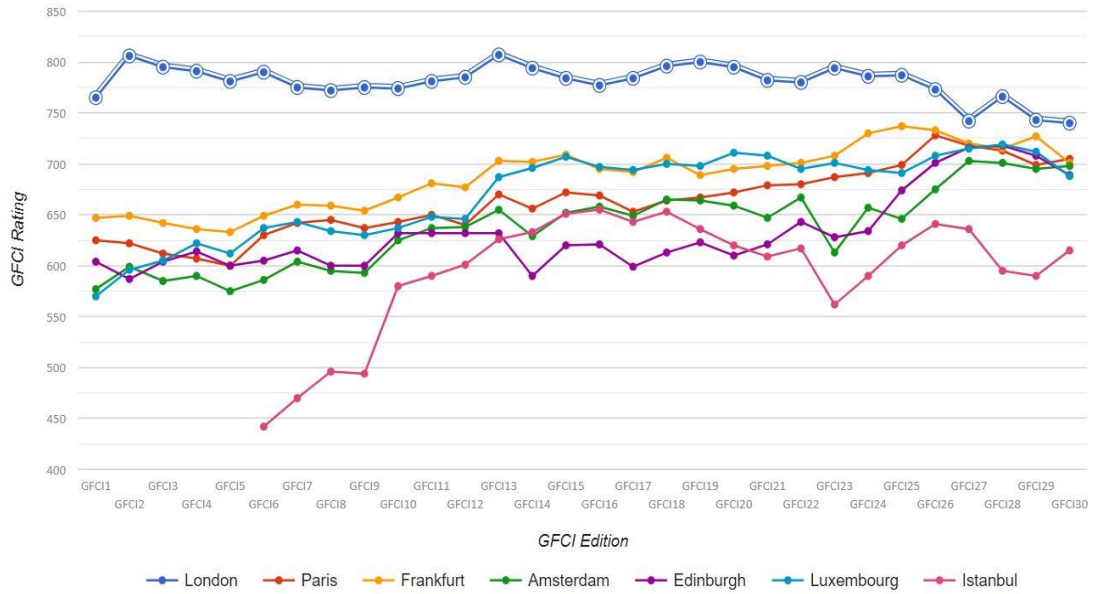

Şekil 2. 5: GFCI 30 Londra Finans Merkezi ve İlk 5 Ülke (2007-2021).

Kaynak: GFCI 30 yıllara göre veri (The Global Financial Centres Index GFCI 30)

²⁵ GFCI: Küresel finans merkezi endeksi, Çin Kalkınma Enstitüsü ile iş birliği içinde Z/Yen Partners tarafından yayınlanmaktadır. Son 15 yılda GFCI, dünyanın önde gelen finans merkezlerinin ilerlemesini gösteren 126 finans merkezinin(Her dönem güncellenebilmektedir) yer aldığı Mart ve Eylül aylarında yılda iki defa rapor yayınlamaktadır.

Şekil 2.5'deki grafik incelendiğinde 2007 yılında Londra Finans Merkezi ilk sırada yer alırken 2019 yılının ikinci yarısından itibaren 12 yıl sonrasında ikinci sıraya gerilemiştir. 2016 yılı referandum öncesinde Londra Finans Merkezi 2015 yılından itibaren artış ivmesiyle yükselişe geçmiş 2017 yılı 2. Dönem sonrası azalma eğilimine girmiştir. Referandum sonrası Brexit ayrılığının kesinleşmesinde finans merkezinin puanını azaltmamış dünya finans merkezinde birinci sıradaki yerini korumaya devam etmiştir. Ayrılığın kesin olarak gerçekleşecek döneme yakın az bir farkla 2018 ikinci yarısında yerini New York Finans Merkezine kaptırmaktadır. Finans merkezlerinin 2007 yılındaki değerlendirme puanları arasında beşinci sıradaki Şangay Finans Merkezi ile bant aralığı %32,35 oranındayken 2021 yılında Şangay baş rol olmak üzere finans merkezleri sıçramalar yaparak aradaki bant aralığını %6,72 düzeyine kadar düşmüştür. 2007-2021 yılları arasında Londra ve New York iki finans merkezi pasta paylarını büyük bir oranda kaybetmiştir. 2016 ikinci yarısında Londra 796 puan ile ilk sırada yer alırken aradan beş yıl geçmesinden sonra 740 puan ile %7,56 oranında bir düşüş ile ikinci sıraya gerilemektedir.

Şekil 2. 6: GFCI 30 Londra Finans Merkezi-AB İlk 5 Ülke ve Türkiye (2007-2021).

Kaynak: GFCI 30 yıllara göre veri (The Global Financial Centres Index GFCI 30)

Şekil 2.6'daki GFCI 30'un verileri incelendiğinde BK ile AB arasındaki grafiksel devamlılık farklı yön seyretmektedir. BK değerlendirme puanında 2007-2021 yılları arasında 765 puan ile dünyanın en büyük finans merkezi olma özelliği ile başlayıp 2021 yılında 740 puan ile 2. sıraya gerilemiştir. Grafik çizgileri takip edildiğinde hemen hemen aynı seviyeler arasında dar bir alanda mekik dokuyup düşüş trendiyle

sonlandırırken rakip olarak yer alan diğer ülkeler ise artış ivmesini kaybetmeden BK puanına çok yakın seyir izlemeye başlamaktadır. Bu ivmenin devam etmesi ve Brexit sonrası daralan finansal hizmet ağıyla birlikte önümüzdeki yıllarda sıralamalarda daha büyük değişikliklere gebe olacağı aşikardır.

New Financial'ın raporunda BK'deki bankalar referandumdan sonra 2019 Mart ayına kadar yaklaşık 900 milyar pound değerinde varlığı BK'den AB ülkelerine taşımıştır. 275 finansal hizmet şirketi de operasyonlarının bir bölümünü BK dışına taşımıştır (Kurtaran, 2021). Danışmanlık şirketi Duff & Phelps üst düzey finans yöneticilerinin katıldığı 2019 yılı anket sonuçlarına göre %56'sı New York Finans Merkezini %34'ü ise Londra Finans Merkezini öncelikli finans merkez olarak seçmişlerdir. 2018'de ise bu oran tersi yönünde %53 Londra, %42 ise New York şeklindedir (Duff ve Phelps, 2020). Aradan geçen bir sene içerisinde AB'den ayrımın sonuçlanma tarihinin yaklaşmasıyla ile şirketlerin finans sektöründeki düşüncelerinde farklı alternatif ülkelere yol aldığı görülmektedir.

Avrupa Merkez Bankası Euro işlemlerinin Londra Finans Merkezinde kullanılmasından çok kendi tarafına çekmeye çalışmaktadır. Avrupa Merkez Bankası'nın bankacılık sektöründeki denetleme çalışmaları ise her geçen Brexit sürecinde daha fazla artarak devam etmektedir. Bu denetimler ise Londra Finans Merkezi ve BK menşeli büyük bankaların karşı koymaya çalıştığı başatlardır. AB'nin dayatmak istediği finansal sektördeki danışmanlık yaptırımları, muhasebesel ve hukuksal kısıtlamalar türev araç piyasalarının merkezi konumundaki Londra Finans Merkezinin cazibesini kaybetmek istemediği diğer bir olgudur (Balkır, 2021, s. 234).

3.2.3.2 Borsa ve döviz kuru etkileri

BK AB içerisinde ticari ve ekonomik büyüklük anlamında ilk sıralarda yer almasına rağmen ortak para birimi olan Euro para birimini kullanmayı reddetmiştir. Brexit süreci içerisinde 2010 yılından günümüze kadar GBP/USD para birimi üzerindeki etkilerine bakarak Brexit öncesi ve sonrasını inceleyerek sonuçlandırmaya çalışılacaktır. BK Brexit referandum gününde hukuki, ticari, yapısal belirsizlikler bütünüyle ABD para birimi dolar karşısında daha savunmasız olarak ekonomik anlamda büyük yara alması değer kaybetmesi beklenirken 2016 yılında en iyi performansını sergilemiştir.

Şekil 2. 7: Pound/Dolar Döviz Kuru (2010-2022).

Kaynak: Pound Dollar Exchange Rate (GBP USD) - Historical Chart

Şekil 2.7'deki grafik incelendiğinde 2010 yılından günümüze kadar olan süreç içerisinde £/\$ kuru 30 Haziran 2014 yılında 1.72 parite oranıyla en yüksek seviye görülürken, 19 Eylül 2022 tarihinde 1.0859 parite oranı ile en düşük kur oranını sergilemektedir. Brexit referandum günü olan 23 Haziran 2016 tarihinde 1.4877 oran ile 2016 yılı içerisinde en yüksek parite oranına sahiptir. Seçim ardından geçen 15 günlük süre sonrasında 07 Temmuz 2016 tarihinde pound dolar karşısında %13,23 değer kaybı ile 1.2908 parite oranına ulaşmaktadır. Brexit öncesinde referandum gününü baz alıp 5 yıllık karşılaştırmaya bakılacak olunursa 03 Ocak 2011 tarihinde 1.55 olan parite oranı dolar karşısında %4,01 oranında değer kazanmıştır. Brexit sürecinin tamamen sonlanıp ayrılma miladı olan 31 Aralık 2020 tarihine bakıldığında 1.3673 parite oranıyla %8.09 değer kaybetmiştir. 16 Mart 2020 yılında £/\$ paritesinin sert düşmesinin sebebi yeni koronavirüs varyantının ortaya çıkmasıyla birlikte BK'nin tedbirleri arttırmasından kaynaklanmaktadır (Gov.uk, 2020a). Var olan Korona sürecindeki kapanmalar yeni varyantın ortaya çıkmasıyla birlikte belirsizlik ortamı yaratacağından dolayı birçok para birimi değer kaybı göstermektedir. Bu değer kaybı arasında ise £/\$ paritesi 1985 (1.08 parite) yılından sonra en ağır kaybını yaşamıştır. 12 Aralık 2022 tarihi itibarıyla 1.2144 parite seviyesinde hareket etmektedir.

Erdem'in olay çalışması yöntemi ile referandum günü AB üyesi ülkelerin ve S&P500 (ABD halka açık ilk 500 şirket)'ün borsa endekslerine ve

kurlarına etkileri incelendiğinde Brexit günü E/\$ ve £/E paritelerinin CAR (Kümülatif Anormal Getiriler) değerlerinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. CAR değerleri ile S&P500 endeksi arasında %5 düzeyinde istatistiksel bakımdan ise anlamlı farklılıklar olduğunu tespit edilmektedir. Brexit gününde sadece S&P500 endeksini etkilendiği ortaya çıkarmaktadır (Erdem ve Yalçın, 2019, s. 354). Sonuç olarak referandum öncesi ve sonrası incelendiğinde Euro dolar pound paritelerinin ve AB borsalarının etkilenmesi söz konusuysen olay günü incelendiğinde ise sadece ABD borsaları etkilenmektedir. Referandum öncesinde istatistiki hesaplar ile para birimleri arasında en yüksek getirinin EUR/TRY’de sağlanmıştır. Brexit sonrasında en yüksek getiri de aynı şekilde devam ederek EUR/TRY para birimi olmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 62). Endeksler açısından sonuçlarına bakıldığında ise öncesinde en yüksek getiri DAX endeksindeyken referandum sonrasında ise ISEX endeksinde sağlanmıştır. Brexit referandumunun hemen ardından POUND/EURO döviz kurundaki büyük dalgalanmalar oluşmuş ve bu dalgalanmaların kısa dönem içerisinde finansal şoklar yaratarak tasarruf sahiplerinin yatırım ve harcama kararlarının etkileyerek kararlarını tekrar gözden geçirmesine yol açmaktadır (Atmaca, 2021, s. 155). Sonuç itibariyle; BK finansal hizmet sektörünün de bunlardan payını alarak tüm olumsuzlukların birleşmesiyle ilerleyen süreçte GSYH’nin küçülmesine yol açabileceği aşikârdır.

4. EKONOMETRİK ANALİZ

Analiz bölümünde, Brexit sürecinin BK'nin uluslararası ticareti üzerindeki etkileri test edilecektir. Bu kapsamda öncelikle konuya ilişkin literatür araştırması sunulacak daha sonra ise Brexit sürecinin BK'nin uluslararası ticareti üzerindeki etkileri, oluşturulan araştırma modelleri doğrultusunda ekonometrik olarak analiz edilecektir.

4.1 Literatür Araştırması

2016-2021 yılları arasında Brexit'i inceleyen çalışmalar gözden geçirilmeye çalışılmış ve birbirleri arasındaki farklı yönlere vurgu yapılarak literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. Brexit sadece 23 Haziran 2016 yılında yapılan referandum ile kısıtlanması mümkün olan bir konu değildir. Ekonomik entegrasyonlar çerçevesinde ileri düzeyde birleşmeyle sonuçlanan AB entegrasyonu tarihinde ilk defa bir ülke ayrılma kararı almıştır. Günümüzdeki sanayinin, ticaretin, genel kapsamıyla dünya ekonomisinin temellerinin atıldığı bu birleşim coğrafyasındaki değişim sadece bulunduğu coğrafyayla kısıtlı kalmayarak dünya ticaretini etkileyecek düzeye ulaşmaktadır. Böylesi dünya ekonomisini etkileyecek bir olay çerçevesinde konunun hemen hemen her yönden çokça çalışması yapılmaktadır. Çalışmalar içerisinde BK'yi Brexit'e sürükleyen konular içerisinde AB dahilinde göç sorunlarına, iş ve eğitim olanaklarına, serbest dolaşıma, gıda, sağlık, kültürel ilişkilerin yarattığı problemlere önem addederek Avrupa ve tüm dünyada etkisini giderek arttıran milliyetçilik akımlarının desteğiyle sadece %1,9 oy farkıyla BK'nin AB'den çıkma kararı aldığı ortak düşüncesiyle belirtilmiştir. Brexit sonrasındaki ana konular çerçevesinde ise AB ticari ilişkilerinin ne olacağına, dünya borsalarına, itibari paralara etkilerine, AB'nin kurumsal yapısındaki değişimlere, finans sektöründeki var olan kaymalara, AB'den gelen desteklemelerin fayda ve zararlarına, bankacılık sektörünün değişimine, NATO'ya ikame olarak AB bünyesinde kurulduğu düşünülen PESCO'nun son haline, birlikten ilk çıkış ile birlikte domino etkisi düşünülmesine rağmen birlikten bugüne kadar herhangi bir değişim olmadığına değinilecektir. Brexit süreci öncesinde BK'nin Türkiye'nin birliğe girme noktasında önemli destekçisi olduğu vurgulanırken referandum sürecinde siyasi propaganda yapılarak seçim kampanyasında aleyhinde karalama kampanyaları yapıldığından bahsedilmiştir.

Zengin (2016) makalesinde, BK ve AB arasındaki ilişkiler ve bunun geri planında kalan olaylar hakkında bilgi verirken kişiler ve kurumların reform istekleri bildirilmekte ve bunların sonucu olarak BK'nin üyelikte kalma veya üyelikten çıkmanın iki tarafa yükleyeceği yarar ve zararlar değerlendirmektedir. Her iki tarafa da büyük sorumluluklar yükleneceği bu dönemde AB ülkelerinin birlik içerisinde kalması yönünde tavır belirttiğini söylemiştir. Ortak pazara ve serbest piyasalara erişim sayesinde AB'nin BK'ye olan ihtiyacı BK'nin AB'ye ihtiyacından daha az olduğu sonucuna varmıştır.

Çalışmasında referandum sonucunu analiz ederek Brexit'in Avrupa bütünleşmesini nasıl etkilediğini tartışmayı amaçlamış olan Kutlay (2017), pandoranın kutusunun açılması ile Avrupa için şok edici etki bıraktığını söylemiştir. BK'nin Avrupa birliğinden izole davranışını Fransa eski devlet başkanı Charles De Gaulle'nin, İngiltere izoledir; her yaptığı şey de oldukça karakteristik ve orijinal huy ve geleneklere sahiptir, düşüncesiyle vurgulamaya çalışmıştır. Seçmen kitlelerinin oy verme analizi sonucunda küreselleşme ve bütünleşme yanlısı kesimlerin şehir sakinlerinin, genç nüfusun, sanayi sonrasında ortaya çıkan meslek gruplarının evet yönünde oy kullanırken eğitim düzeyi düşük, yaşlı nüfusun, küreselleşmeden uzak, daha çok kırsal kesimde yer alan, geleneksel sektörlerde çalışan insanların hayır oyu verdiği sonucuna varmıştır.

Mercan (2017), çalışmasında AB'nin sınama sürecinden geçtiğini belirtmiştir. Bu sınama sürecinin ise oluşumundan bugüne kadar var olan süreç içerisinde bütünleşmesine ve derinleşmesine daha fazla katkı sağlayarak ilerlediğini, kurumsallaştığını müzakereler ile gelişme gösterdiğini bildirerek olaylara farklı bakış açısı getirmiştir. AB'nin yabancılar için cazibe merkezi olma özeliği, AB içerisindeki ülkeler için cazibesini yitirmeye başlamasıyla yabancı ülkeler için etkisini azaltmaya başladığı sonucuna varmıştır. Bu sonuçlar ile birlikte AB bütünleşmesinin hala tamamlanamadığı ve süreç içerisinde kendini yenileyerek oluşumun devam edeceği kanısına varmıştır.

Kılıcı (2018), makalesinde referandum sürecinden sonraki iki yıl içerisindeki müzakerelerin Londra merkezli finansal ve ticari sektörlerin ekonomik sonuçlarına odaklanmıştır. Brexit sürecinden sonra İngiltere'de var olan büyük şirketlerin kaynaklarını ve yatırımlarını AB içerisindeki ülkelere diğer ülkelere doğru kaydırmasını ve bunun sonucunda İngiltere ve AB'nin karşılıklı olarak ekonomik açıdan zarar göreceği sonucuna varmıştır. BK'nin ortak pazara erişimini

kaybetmesiyle birlikte teknolojik yenilikler, rekabet, maliyet avantajlarını kaybederek Avrupa'nın en büyük finans merkezi olan Londra finans merkezinin statüsünü kaybetmeyle karşı karşıya kalacağı belirtmiştir. AB ülkelerinde var olan kendi halkını korumak amaçlı olarak göç sorunlarıyla ilgili ileri ki dönemlerde politik bağımsızlık konusunda sorunlarla karşı karşıya kalacağı hakkında bildirimde bulunmuştur. Ekonomik ve politik avantaj ve dezavantajlar incelendiğinde AB birliğinin gelecek döneminde ülkelerin daha korumacı politikalar sürdüreceği ve içine kapanacağı bunun etkisiyle birlikte Avrupa Birliği'nin dağılma süreciyle baş başa kalabileceğini bildirmiştir.

Konuralp ve Adaş (2018) makalenin "Ya Brexit Sonrası?" başlığıyla Brexit sonrasında var olacak muhtemel senaryolar üzerinde sonuçlara ulaşmayı amaçlamıştır. Bu senaryolar arasında 5 senaryoyu ön plana koymuştur. Senaryolar arasında Norveç modeli Avrupa Birliği üyesi olmayan fakat pazarın avantajlarından yararlanan ayrıcalıklı modeldir. Gümrüksüz ürün satabilmek için birlik standartlarını yerine getirmeleri gerekeceği için modele sıcak bakmamaktadır. Daha az entegrasyon sağlayan İsviçre modelinde mevzuatları yaparken hak sahibi olamayacak olan BK'nin Brexit öncesine göre hem ekonomik hem de egemenlik anlamında karlı bir senaryo olmayacağı için sıcak bakmadığı sonucuna varmıştır. Diğer bir model olan Kanada Modeli kapsamlı ekonomik ve ticari anlaşma sağlarken İrlanda adasında sert sınır söz konusu olacağı için bu anlaşmaya yanaşmadığı sonucuna varmıştır. Dünya ticaret örgütü kurallarına göre senaryoda ise Sert Brexit diye tabir edilen birlikten ani çıkışın ekonomik ve finans sektöründeki etkisinin daha fazla olacağını bildirerek senaryoyu uygulayacağını öngörmemiştir. Türkiye'nin uyguladığı gümrük birliği modelinde BK dış ticaret tarifelerinde AB'ne bağımlı ve kendi ticaret tarifelerini uygulayamayacağı için ticari egemenlik haklarının sınırlandırılacağını düşünerek bu modelinde tercih edilenler arasında yerini alamayacağı sonucuna varmaktadır. Son olarak hangi senaryoyu seçerse seçsin pazar içindeki eski fırsatlarını yakalaması pek mümkün görünmemektedir. İlerleyen süreçlerde yeni bir referandumla Brexit'in durdurulabilirliğinden bahsetse de günümüzde Brexit uygulamaya konulmuş ve çıkış gerçekleştirmiştir. Var olan senaryolardan ise herhangi birisi ile çözüme şu an için ulaşamamıştır. BK yakın zamanda bazı ülkeler ile tek tek serbest ticaret antlaşmaları imzalamaya başlamış 2020 yılı sonuna kadar gümrük vergisinde bazı ürünlerden hiç almayarak bazı ürünlere ise %90'lara varan indirimler uygulayarak yeni pazar ve yeni yöntemler geliştirmek için çalışmalarına devam etmektedir.

BK'nin ekonomik riskler ve fırsatlarını inceleyen Gürsoy (2019) hükümetin kendi alternatif senaryoları ve modellemesine göre Brexit'in 15 yıl içinde GSYH'sine minimum %0,9 oranında maksimum ise %10,7 ile negatif etki yapacağından bahsetmiştir. İkisi arasındaki makas dünyanın en büyük beşinci ekonomisine sahip bir ülke için yüzdesel olarak 11,6 ile çok büyük paya sahip olmaktadır. Bu pay dünyadaki birçok ülkenin GSYH'nin katlarını oluşturmaktadır. BK'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımların %43'ü AB ülkelerinden geliyorken %57'si AB dışı ülkelere kaynaklandığı belirtilir. Brexit sonrası %43 lük oranı koruması ne yazık ki zor görünmektedir. Sermaye dolaşım serbestliği ortak pazardan çıkılmasıyla sona erecektir. Birçok şirket AB pazarına ulaşabilmek için Birleşik Krallık tercih etmektedir. Ülkeler yatırımlarını azaltmasına sebebiyet vererek rekabet üstünlüğünü kaybedeceği sonucuna varılabilir. Londra finans merkezi senede 120 milyar poundluk varlık üretirken, dünyadaki döviz ticaretinin %37'sini oluşturmaktadır. Sınırlar ötesi ödünç vermenin %18'ini oluşturarak dünya para piyasasını New York ile yöneten finans merkezi olduğunu söyleyen Gürsoy AB ülkelerinin cezbedici avantajlar sağlayarak finans piyasasının bir bölümünü kendilerine kaydırılacağı sonucuna varmıştır. Londra Finansal merkezinden Türkiye açısından bu avantaj kullanılarak pay alınmaya çalışılmalı ve İstanbul finans merkezi olma özelliği ön plana çıkartılmalıdır. Gürsoy BK'nin Norveç gibi ekonomik alan içerisindeki senaryosunda senede 3.5 Milyar Euro en sert Brexit sürecinde ise yıllık 4.5 Milyar Euro ödeme yapması gerektiğinden bahseder. Bu rakamlar ise BK'nin toplam bütçesinin %2,5 una denk gelmektedir. AB ülkeleri için bu kayıp oranının ise GSYH'nin %0,52 sini oluşturarak çok aşırı bir kayıplarının olacağı söylenemez. Bir sonuca varılması gerekirse Brexit sürecinden en karlı çıkacağını zannedenler daha fazla kayıplarla karşılaşacak, bu fırsatları doğru okuyanlar ise beklediklerinden çok daha büyük kazançlar elde etmeyi sağlayacaklardır.

Türko ve Gökçenoğlu (2020), BK içerisinde bu süreçten en çok etkilenecek olan sektörlerin finansal hizmetler, varlık yönetimi, bankacılık, sigortacılıktan oluşacağını bildirmiştir. 1,1 milyon kişi bu sektörlerde çalışmaktadır. Bu sektörlerin diğer Avrupa ülkelerine kaymasıyla birlikte işsizlik oranında artış gözlemlenebilecektir. Referandum sonucunun açıklanması ile beraber bir ay içinde 6.000 nefret suçu rapor edildiğinden bahsetmişlerdir. Brexit sürecine girilirken yürütülen kampanyalardaki muhafazakâr ve milliyetçilik vurgusu bundan sonraki süreçte de artarak devam edeceği yukarıda belirtilen raporun sonucu olarak belirtilebilir. Türkiye'deki turizm açısından

Türko ve Gökçenoğlu 2016 yılında Türkiye Otelciler Birliği'nden alınan rapora göre 81.699 kişi erken rezervasyon yaptırdığını 2017 yılında ise %79 artış göstererek 145.846 kişiye yükseldiğini belirtmişlerdir. Bu yükseliş oranındaki etkenlere bakılacak olunursa sterlinin Euro karşısında değer kaybetmesi ve AB'den ayrılış ile milliyetçilik duygularının artmasıyla insanlarda Avrupa dışında tatil yapma isteğinin uyanması olduğu söylenebilir.

Kaynak olarak BBC'yi kullanan Aras ve Günar (2018), Brexit Referandum Sonuçlarına göre İngiltere'nin %53,4'ü Galler'in %52,5'u Kuzey İrlanda'nın %44,2'si İskoçya'nın %38'i AB'den ayrılma yönünde karar verdiğini belirtmiştir. Rakamlara bakıldığında ise büyük farklılıklar olduğu söylenerek BK içerisinde dahi ortak bir birliktelik kararının olduğu söylenemez. Bu sonuçların etkileri arasında ise var olan ülkelerin içerisindeki sosyal, geleneksel yapılar, genç-yaşlı nüfus oranları, birbiri arasında var olan çıkar ilişkilerinin avantaj ve dezavantajlarına göre farklılıklardan kaynaklı olduğu söylenebilir. BK içerisinde genç nüfusun büyük bir bölümü AB içerisinde kalma taraftarı olurken yaşlı nüfus ise Brexit sürecini destekleyerek çıkma eğilimi içerisinde hareket etmiştir. Yaşlı nüfusun çıkma isteği içerisinde 2. Dünya savaşında var olan yardımlaşmanın yeteri kadar dengeli ve düzenli olmaması AB ülkelerinin birbirine karşı siyasi güvensizlik temeline dayalı politikalar ile kurulması ve eski güçlü büyük imparatorluk dönemine duyulan özlem ile kendini AB ülkelerinden ayrı görme istekleri olduğu belirtilebilir. 24 Haziran 2016 yılında Cameron 'un istifa etmesiyle pound son 30 yılın en düşük seviyesine geldiğini belirten Aras ve Günar (2018) Brexit sonrasında ekonomik boyutun öne çıktığını vurgulamıştır. BK'nin AB'den ayrılmasıyla var olan ticari anlaşmaları tekrar yeniden kurmaya çalışmak kısa ve orta vade ekonomik beklentileri düşük olarak yorumlamasına sebep verirken, belirsizlikten kaynaklanan kısa vadeli olumsuzlukların ilerleyen süreçlerde toparlanma eğilimine gireceği sonucuna varmaktadır. Brexit'in BK siyasetini de paramparça ettiğinden bahseder. Brexit'i başlatan Muhafazakâr parti, sonrasında ayrılmama yönünde kampanyalar yürütmüştür. Referandumdan ayrılma kararı alınması ile parti başkanı Cameron istifa etmiş, olaylar dışarısında kalan yeni Başkan Therase May ise süreci üstlenmek durumunda kalmıştır. Kendi içerisinde dahi tutarlı siyasi bir zemine oturtulamayan Brexit süreci ileri ki dönemlerde çok farklı yeniliklere gebe olacağı sonucuna varmıştır.

AB vatandaşlarının BK'ye göç etmesini inceleyen Çolak ve Bozkaya (2018) 1995 yılında Birleşik Krallığa göçün 1 milyon iken, 2017 yılında 2,4 milyona yükseldiğini

belirtmiştir. Göç hareketlerinin en önemli sebepleri ise BK'daki iş ve eğitim olanaklarının bulundukları ülkelere göre gelişmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Göç hareketleri ise referandum öncesinde ayrılık taraftarlarının ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda yük oluşturdıkları gerekçesiyle en ön plana koyularak referandumu kazanmasında önemli bir yer tutmasına sebebiyet vermiştir.

BK'da çalışan AB yurttaşlarının %75'i Oxford Üniversitesinin yaptığı Hekimler 'in (2017) belirtmesine göre ülkede ikamet için gerekli koşulları barındırmadığını söylemiştir. Hekimler (2017) araştırmasında AB doğu genişlemesi sonucunda günümüzde yaklaşık 1 milyona yakın sadece Polonya vatandaşının BK'da çalışmakta ve yaşamakta olduğunu belirtir. Bu kadar yüksek sayıda doğu Avrupa ülkelerinden gelen göç ile; Vişegard ülkeleri İngiltere'nin göç karşıtlığı sebebiyle Brexit sonrasında çıkar çatışmalarına sebebiyet vermiştir. Vişegard ülkeleri Polonya öncülüğünde kendi yurttaşlarının çıkarlarını korumak amacıyla AB ile müzakerelerde BK'nin ortak pazardan yararlanmaması görüşünü savunmuştur. Vişegard grubu Slovakya, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti aralarındaki ilişkileri artırarak AB içerisinde güç dengesi elde etmeye çalışmaktadır.

Erdem (2019) olay çalışması yöntemi ile referandum günü AB üyesi ülkelerin ve S&P500 (ABD halka açık ilk 500 şirket)'ün borsa endekslerine ve kurlarına etkilerini incelemiştir. Olay günü E/\$ ve £/E paritelerinin CAR (Kümülatif Anormal Getiriler) değerlerinin negatif olduğu sonucuna ulaşmıştır. CAR değerleri ile S&P500 endeksi arasında %5 düzeyinde istatistiksel bakımdan ise anlamlı farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Olay gününde sadece S&P500 endeksini etkilediği ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak referandum öncesi ve sonrası incelendiğinde Euro dolar pound paritelerinin ve AB borsalarının etkilenmesi söz konusuysen olay günü incelendiğinde ise sadece ABD borsalarını etkilendiği sonucuna varmıştır.

Brexit sürecinin borsa endekslerine ve para birimlerine etkisini inceleyen Erdoğan (2019), referandum öncesinde istatistiki hesaplar ile para birimleri arasında en yüksek getirinin EUR/TRY'nin sağladığı sonucuna ulaşmış Brexit sonrasında en yüksek getirinin de aynı şekilde devam ederek EUR/TRY para birimi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Endeksler açısından sonuçlarına bakılacak olursa öncesinde en yüksek getiri DAX endeksindeyken referandum sonrasında ise İSEX endeksinin sağladığını saptamıştır.

Atmaca (2021), çok sayıda farklı kuruluşların verilerini karşılaştırmış ve hemen hemen tüm kuruluşların ortak bir kanıya vardıklarını dile getirmektedir. Raporlar ve

beklentileri hem BK'yı hem de AB'yi ekonomik olarak kötü etkileyeceği yönündedir. Brexit'in sonuçları ise kendi isteği ile ayrılan taraf olarak BK'nin daha fazla etkilenen taraf olması kaçınılmazdır. Brexit referandumunun hemen ardından POUND/EURO döviz kurundaki büyük dalgalanmalardan bahsetmiş ve bu dalgalanmaların kısa dönem içerisinde finansal şoklar yaratarak tasarruf sahiplerinin yatırım ve harcama kararlarının etkileyerek kararlarını tekrar gözden geçirmesine yol açtığı olumsuzluğunu dile getirmiştir. Sonuç itibariyle BK finansal hizmet sektörünün de bunlardan payını alarak tüm olumsuzlukların birleşmesiyle ilerleyen süreçte GSYH'nin küçülmesine yol açabileceği aşikârdır.

Göç sorunları ve Brexit sonrası bütünleşmeyi inceleyen Yıldız (2021), Brexit'in 1994'ten itibaren etkin şekilde ilerleyen işgücü ve ortak Pazar anlayışının AB ve BK vatandaşlarının durumunu derinden etkileeneceği sonucuna varmıştır. Ortak Pazar ile serbest dolaşım hakkı kapsamında Brexit ile AB ülkelerinde çalışan yaklaşık bir milyon İngiliz vatandaşını, BK'de ise çalışan 3,5 milyon AB vatandaşının hem AB hem de BK ekonomisine kazançlarının yadsınamaz olduğunu belirtmiştir. 31 Aralık 2020 tarihi itibariyle serbest dolaşımın sona ermesiyle iki tarafın da gıda, sağlık, ekonomik, kültürel problemlerle karşılaşacağı işgücü arz talebinde de sıkıntılarının yaşanacağı sonucuna ulaşmaktadır. Günümüzde ise ulaşılan bu sonuçların reel olarak da ortaya konulabilmesi mümkündür. Eylül 2021 yılı itibariyle BK'de tedarik zinciri çökmüş ve hükümet tarafından nakliye yapabilecek tır şoförü bulanamadığı dile getirilmiştir. Tedarik zincirinin çökmesiyle birlikte zincir marketlerin rafları boş kalmış ve tüm bu durum BK halkı tarafından tepkilere neden olmuştur.

Ersoy (2021) Wyman (2016)'ın araştırma sonuçlarına göre sert Brexit senaryosunda sterlin cinsinden aşağı yukarı 18-20 milyar gelir, 34-35 bin iş ile yıllık 4-5 milyar seviyesinde vergi gelir kaybı yaşanabileceğini hesaplamıştır. Bu hesaplamalar ile maliyetlerin yükselmesi iş kolları gibi kayıplarda eklendiğinde 39-40 bin iş ve takriben 5 milyar vergi gelirinin risk altında olacağını 14-18 milyar sterlin gelirden de mahrum kalınacağı sonucuna ulaşmıştır. Ersoy ise bu etkilenmeler arasında mali hizmetleri ön plana koyarak sırayla piyasalar, bankacılık sektörü, aktif yönetimler, sigortacılık ve reasürans uygulamalarında ciddi anlamda kayıplar oluşacağını dile getirmiştir. Küresel finans merkezi Londra finans merkezinin de bu süreçten etkilenerek dünya parasının kalbi olma özelliğini yitirebilme riski ile göz göze geldiği unutulmamalıdır.

Brexit sonrasına değil de öncesinde Brexit'e nasıl sürüklenildiği noktasında önemli yerlere vurgu yapan Balkır (2021), Avrupa Merkez Bankası'nın Euro işlemlerinin

Londra finans merkezinde kullanılmasından çok kendi tarafına çekme çalışmalarını dile getirmiştir. Avrupa Merkez Bankası'nın bankacılık sektöründeki denetleme çalışmalarının her geçen süreçte daha fazla arttırmasını belirtmiştir. Bu denetimler ise Londra finans merkezi ve BK menşeli büyük bankaların karşı koymaya çalıştığı başatlardır. AB'nin dayatmak istediği finansal sektördeki danışmanlık yaptırımları, muhasebesel ve hukuksal kısıtlamalar türev araç piyasalarının merkezi konumundaki Londra finans merkezinin cazibesini kaybetmek istemediği diğer bir olgudur.

Nas (2021), BK'nin Brexit sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği ilişkilerinde kendi kendine çeliştiğini ifade etmiştir. BK Türkiye'nin AB giriş müzakerelerinde Türkiye'yi retorik düzeyde desteklediğini ifade ederken Brexit sürecinde ise durum tersine dönmüş ve Türkiye'nin AB'ye girme girişimleri BK açısından AB'den ayrılması için seçim kampanyasına dönüşmektedir.

BK'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmasını hukuki boyutuyla inceleyen Göçmen (2021), Avrupa Birliği Anayasası (ABA) Madde 50'ye göre çekilme kararını ülkelerin kendi anayasal gerekliliklerine uygun olarak alabildiğini, herhangi bir sorun oluşturmadığını ifade etmiştir. İlerleyen zamanlarda uygulamada tümüyle üye devlete ait bir alanmış gibi gözükse de ileride Avrupa Birliği Adalet Divanına gelecek ayırım düşüncelerinde AB hukukuna tabi bir alan olarak düşünülerek makul süre koşuluna tabi tutulabilecektir. Tabii ki Brexit süreci AB'den ayrılığın ilk olma özelliği taşımasıyla ile birlikte ilerleyen süreçlerde ayrılmayı düşünen ülkeler için hukuki referans özelliği taşımaktadır.

Karaman (2019) Brexit sürecinde enerji politikaları alanına değinmiştir. Dünya üzerinde enerji kaynakları tüketiminde %33 ile tükenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığından bahsetmektedir. Her geçen zamanda AB'de bulunan 28 ülkenin enerji üretimi azalmakta, tüketim ise artış göstermektedir. 1995 yılında 967 milyon ton olan enerji üretimi 2016 yılında ise 759 milyon tona gerilediğinden bahsetmiştir. BK'nin de 2016 yılında enerji tüketiminde ithalat bağımlılığının %35,3 olduğunu dile getirmektedir. Ana enerji ithalat kaynaklarını da bağımlı bağımsız şekilde AB ülkelerinden temin etmektedir. Brexit sürecinden sonra ise enerji arzında yaşanabilecek sıkıntıları belirtmiştir. Günümüzde Ekim 2021 yılında ulaşım sektöründe yaşanan tedarik zinciri problemleri sebebiyle ülkede birçok petrol ve türev ürünlerinde taleplere yetişilememiştir. Arz tarafından gelen büyük zamlar ile enerji firmaları taahhütleri sebebiyle maliyetlerinin aşağısında satış yapmak zorunda kalmış ve 11 tane enerji sektöründeki firma iflasını açıklamıştır.

Atay (2019) Brexit sürecinde Avrupa’da gittikçe artan sağ popülist söylemlerin etkilerini araştırmıştır. Aşırı sağ kavramı 20. YY’dan itibaren Faşizm ve Nazizm ile pik yaptığını İkinci Dünya Savaşı sonrası ve 1980 sonrası gittikçe evrimleşerek hareket ettiğinden bahsetmektedir. BK’da artan göç sorunları ve dünyada artış gösteren terör saldırıları ile halkın milliyetçilik duygularını daha da fazla arttırarak ötekileştirme düşüncesi yerini almıştır. Atay, AB’de serbest dolaşımın yürürlüğe girmesiyle aşırı sağ parti UKIP’in 2014 yılındaki seçimlerde %27,5 oy oranıyla BK tarihinde en yüksek oy oranına ulaştığını belirtmektedir. 2019 seçimlerine gelindiğinde ise UKIP’ten ortaya çıkan aşırı sağ Brexit partisi %30,79 oy oranıyla başarısını arttırarak seçimleri kazanmıştır. Popülist sağ söylemlerin sadece BK’de değil Avrupa’nın her bölgesinde artarak devam ettiğini dile getirmiştir. İlerleyen zamanlarda söylemlerin artış göstermesi ile dağılmaların pusuda beklediğini ifade etmiştir.

Brexit sürecinde BK’daki bankacılık başta olmak üzere finansal yapısı ve geleceği üzerinde duran Küçükbakırcı (2019) 1 Kasım 2007 tarihinde yürürlüğe giren MIFID’e (Markets in Financial Instruments Directive, Finansal Araçlar Piyasalar Direktifi) önem vermiştir. Avrupa Birliği finans sisteminin temel yapı taşlarını oluşturan MIFID AB’ye üye ülkeler arasındaki sermaye piyasası araçlarındaki temel düzenlemeleri içermektedir. Türev araçların nasıl şekilleneceği, müşteri emirlerinin nasıl yerine getirileceği, portföy yönetimi vb. bankacılık düzenlemelerini içermektedir. MIFID’in bankacılık uygulama alanında ise Tek pasaport kavramına değinen Küçükbakırcı (2019) kavramı üye ülkelerin bankalarının herhangi bir ülkede yeni bir iştirak veya firma kurmasına gerek olmaksızın kendi ülkesindeki gibi şube açabilmesi olarak açıklar. Bu noktada AB açısından Londra’nın finans merkezi olduğunu düşünürsek diğer ülkelerin de koşulsuz kendi ticari unvanı altında şube açması söz konusu olamayacaktır. Aynı durum BK’daki bankalar için de geçerlidir.

Brexit ve ekonomik etkilerini inceleyen Erdem (2019) ortak tarım politikası (CAP) ile BK’ye senede yaklaşık 4 milyar pound destek ve pazarlama rahatlığı sağladığını belirtmiştir. Bu destek BK’daki bir çiftçinin gelirinin yaklaşık %80’ini oluşturduğunu da ifade etmektedir. BK’nin AB bütçesine yıllık katkısı 17 milyar poundken yaklaşık 7 milyar poundu CAP sayesinde olduğunu ifade etmektedir. Brexit referandumundan sonra BK, AB’den ek ödeme almamasına rağmen hayvan ve hayvansal gıda fiyatlarında artış olmamışsa da meyve ve sebze ürünlerinde bir artış olduğunu belirtmiştir. Birlikten gelmeyen tarımsal sübvansiyonlar BK hükümeti tarafından ikame edilmiştir.

Karakuş (2019) 2016 yılında BK vatandaşlığından Alman vatandaşlığına geçen sayısının 110.400 kişi olduğunu ifade etmektedir. Bu sayı bir önceki yıla göre %361 artış göstererek gerçekleşmiştir. Almanya Federal İstatistik Dairesi'nin raporuna göre bu oran içerisinde 110.400 BK vatandaşından 2865'i sadece İngiliz kökenlidir. İngiliz vatandaşı olup Türk kökenli olan ve Alman vatandaşlığına geçen kişi sayısı 16.290 kişi olmuştur (Hürriyet, 2017). Oranlar ve sayılar yorumlanacak olursa; Brexit geçiş sürecinde yüksek bir oranda tek Almanya örneği ile BK kökenli olmayan diğer vatandaşların çıkarları doğrultusunda vatandaşlık değiştirdiğini açıkça görebiliyorken kendi İngiliz kökenli vatandaşlarının birçok kişisel AB avantajı olsa bile vatandaşlık değiştirdiği görülmemektedir, denebilir. Buradan hareketle de vatandaşların var oldukları ülkelerinde AB'ye muhtaç olmadan vize serbestisine sahip bir pasaporta sahip olmaları söylenilebilir.

Ata (2019) Brexit kampanyasında ana söylemin İngiliz egemenliğini tekrar canlandırmak amacıyla tekrar kontrolü almak vaadiyle olduğunu ifade etmiştir. Amaç İngiliz halk egemenliğini ön plana koyarak AB'yi kendilerinden ötekileştirme çabaları içerisinde geçmektedir. Geleneksel üniter devlet yapısını destekler nitelikte Wesntminster görüşünün devamı niteliğinde olduğunu ifade etmiştir. AB ve güvenlik politikası hakkında araştırma yapan Ata (2019), NATO'daki askeri mali desteğin %72'si ABD tarafından gelen destekler ile yapılmaktayken ekonomik anlamda daha büyük ekonomiye sahip AB'nin ise mali desteğinin %25'ini karşılaması ABD hükümeti tarafından eleştiri konusu olduğunu ifade eder. NATO'daki ABD eleştirisine karşın NATO'ya ikame olarak PESCO (AB 23 Üye-Yapılandırılmış İş Birliği) 2017 yılının sonunda kurulmuştur. Bu dönemde Avrupa'nın en büyük askeri güçlerinden olan BK'nin de AB'den ayrılışı sonrasında PESCO'nun daha kurulurken büyük bir güç kaybına uğradığı söylenilebilir.

AB'nin kurumsal yapısını inceleyen Soypak (2020), Avrupa Parlamentosu üye sayısının toplam 751 kişi olduğunu ve bu sayıların ülkelerin nüfusuna göre belirlendiğini ifade etmiştir. BK 73 üye sayısı ile %10 fazla koltuğa sahip üyedir. BK'nin ayrılması sonrasında 73 sandalyenin 27'sinin diğer ülkelere oranlanarak kalan sandalyelerin ise AB'ye yeni katılacak ülkelere ayrıldığını belirtmektedir. AB Bakanlar Konseyi Dönem Başkanlığı 2009 yılından 2020 yılına kadar 6 aylık dönemler halinde belirlenmiş ve BK'nin ise Temmuz-Aralık 2017 yılında dönem başkanlığı yapacağı belirtilmiştir. Brexit sonrası yeni bir kararla BK yerine dönem başkanlığı Estonya'ya devredilmiştir. Avrupa Konseyi tüm üye ülkelerin katılımıyla

gerçekleşirken 29 Mart 2017 tarihinden itibaren gayri resmi olarak BK haricinde 27 ülkenin katılımıyla yapılmaya devam etmektedir. Avrupa konseyindeki oylama dengeleri de Brexit ile değişime uğradığından bahseden Soypak (2020) Banzhaf Güç Endeksiyle ortaya koyduğu çalışmasında Polonya'nın %27,8 oy gücü değişimiyle en fazla artış gösteren ülke olduğu sonucuna varmıştır. Avrupa Merkez Bankası 2019 yılında yayınladığı bültenle sisteme dahil olan bankaların hazırlık yapmalarını bildirmiştir. Uyarıya karşılık veren birçok banka merkezlerini ve çalışanlarını BK'tan AB ülkelerine geçirmeye başlamışlardır. Butcher (2019), Mart 2019 itibariyle yaklaşık 60 finansman kuruluşun Londra'dan taşındığını belirtmiştir. Soypak (2020) Avrupa Merkez Bankası'ndan, BK Merkez Bankasını dışında tutacağını ifade etmektedir.

Brexit'i ekonomik ve siyasi yönden inceleyen Karakoç (2019) bu süreçte ana etken unsurlardan birinin de 2008'de yaşanan küresel ekonomik kriz üzerinde durmuştur. Ekonomik krizin etkisiyle tüm dünyadan Avrupa'ya yoğun göç olduğunu ve Euro krizi ile popülist söylemlerle referandumda propaganda aracı olarak kullanıldığını dile getirmiştir. Ekonomik krizin etkisiyle AB 2010-2014 yılları arasında %0,7 olarak büyüme yaşarken BK'de bu oran 2,5 kat fazla olarak 1,75 büyüdüğünü ifade etmiştir. Bu ekonomik sonuçta BK tarafından AB'nin ekonomik anlamda çözümden çok soruna yol açtığı kaygısının izlendiğini ifade etmektedir.

Brexit'in AB ve BK'ye muhtemel etkilerini inceleyen Karaca (2019) üzerinden yaklaşık beş yıl geçmesine rağmen Brexit'in domino etkisi yaratıp diğer ülkeleri de etkileyerek daha fazla ülkenin AB'den çıkışa neden olacak tezinin doğru olmadığını savunmuştur. Hatta AB'ye desteğin birçok ülkede arttığını dile getirmiştir. 2016 ve sonraki yıllarda Hollanda ve Fransa için AB'den çıkış düşüncesi olan Nexit ve Frexit'in günümüzde etkisi neredeyse yok denilecek kadar azdır. 2017 yıllarında AB'ye karşı popülist söylemlerle ön plana çıkmaya çalışan partiler önemli miktarlarda oy kaybıyla karşı karşıya kalmışlardır. 2017 yılında AB'nin önemli destekçilerinden olan Macron'un tekrar seçildiğini ifade etmiştir. AB'nin 10 büyük ülkesinin AB desteği Brexit öncesi %49 seviyelerindeyken Brexit sonrası %63 seviyelerine tekrar çıktığını ifade etmiştir.

Avrupa şüphesizliği ve sonuç olarak Brexit'e değinen Alıbaylı (2019) bu durumun kültürel, ekonomik ve kurumlara bağlayarak artış veya azalış gösterdiğini dile getirmiştir. Birliğe katılımın geç olması ile başlayan AB sürecinin, girdikten sonra da birliğe şüpheyile baktığını dile getirerek devam ettiğini belirten Alıbaylı (2019) yıllar içerisinde AB karşıtlığının sol görüşten sağ görüşe doğru kaydını ifade etmektedir.

BK'nin AB'ye karşı her zaman siyasi bütünleşmeden kaçındığını, Schengen alanına dahil olmadığını, ayrı bir para birimiyle devam edip Euro kullanmayı kabul etmemesini somut örnekler olarak ortaya koymuştur. BK Avrupa Birliği aidiyet duygusunu hiçbir zaman üstüne alamamış sadece kendi çıkarları doğrultusunda birlik içinde hareket etmeye devam etmiştir. Çıkarlar doğrultusunda da kendi bakış açısına göre uyumsuz olduğunu kabul eden halk tarafından da AB'den çıkış ile sonuçlandırılmıştır.

BK'nin Avrupa Birliği'ne katkı payının karşılığını inceleyen Özdemir (2020) her ülkenin milli gelirine oranla AB bütçesine ödemek zorunda olduğu katkı payını irdelenmiştir. Orandan kaynaklı olarak milli geliri yüksek ülke nominal olarak daha fazla katkı sunmaktadır. AB'nin ayrıca gümrüğe giren her üründen, tarım vergilerinden ve şeker vergilerinden %75'ini AB'ye katkı olarak almakta olduğunu belirtmiştir. Topladığı paraların AB'nin tarım sektörü ve görece yoksul ülkeler başta olmak üzere birçok projede kullandığını belirtmiştir. BK'nin AB'ye katkısını ve kendisine geri dönüşünü incelediğinde 2018 yılında 13,2 milyar sterlin katkı sunarken buna karşılık 4,3 milyar sterlinlik kamu makbuzu olarak iade almıştır. Net katkı sonucuna bakıldığında 8,9 milyar pound fazladan bir çıktısı olmuştur. 2015-2019 yıllarını da inceleyen Özdemir, BK'nin katkısının 5 milyondan 12 milyon pounda ulaşan katkısına rağmen yine aynı yıllarda gelen desteğin 5 milyondan 6 yıl sonra ise yine 5 milyon olarak kaldığını ifade etmiştir.

Kutlu (2019) 1900'lü yılların başında Dünya nüfusunun %25'ini Avrupa'daki insanlar oluştururken 2015 yıllarına gelindiğinde bu oranın %6 ya düştüğünü ifade etmiştir. Küresel ekonomi anlamdaki gücünün de ilerleyen süreçte azalarak devam edeceğini belirtmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin yükselişi, paralel olarak Avrupa'nın ekonomik olarak düşüşüne işaret edeceğini dile getirir. AB'nin küresel ekonomide oranı 2004 yılında %26'yken 2015 yılına gelindiğinde bu oran %22'ye düşmektedir. Dünya sıralamasında ilk sırada yer alan AB'nin ekonomik pay oranının Brexit sonrası BK'nin birlikten çıkmasıyla ABD'den sonra ikinci sıraya gerilediğini ifade etmektedir. Birlikten kuvvet doğar düşüncesiyle Çin ile ticari anlamda rekabetin her geçen gün arttığı günlerde AB'nin işi çok daha zorlaşacaktır. 2030'lu yıllarda Avrupa bölgesinin dünyanın en yaşlı bölgesi olacağı hesaplanmış ve etkenlerden birinin de bu olduğunu vurgulamıştır.

Gerçekleştirilen literatür taraması neticesinde, Brexit sürecinin BK'nin ekonomik göstergeleri üzerindeki muhtemel ve gerçekleşen etkileri kapsamında birçok

çalışmanın ortaya koyulduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen çalışmalarda Brexit sürecinin BK'nin çeşitli ekonomik göstergeleri üzerindeki etkilerine değinilmekle birlikte, uluslararası ticaretinde ortaya çıkabilecek ya da oluşan etkilerine değinen çalışmaya pek rastlanılmamıştır.

4.2 Araştırma Modeli ve Veri Seti

Araştırmanın bu kısmında Brexit süreci doğrultusunda BK'nin uluslararası ticaretinin ne yönde etkilendiği oluşturulan araştırma modelleri kapsamında zaman serisi analizleri vasıtasıyla analiz edilmiştir. Bu doğrultuda analizlerde, BK'nin 2012-2022 yılları arasındaki çeyreklik verileri kullanılmıştır. Analizlerde başvuru modellerde BK'nin toplam uluslararası ticareti, ihracatı ve ithalatı bağımlı değişken olarak analizlere dahil edilmiştir. Bağımsız değişkenler olarak BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılası, brüt sabit sermaye yatırımları, döviz kuru ve Brexit kukla değişkeni modele dahil edilmiştir.

BK'nin toplam uluslararası ticareti, ihracatı, ithalatı, gayrisafi yurtiçi hasılası, brüt sermaye yatırımları ve Sterlin/Amerikan Doları döviz kuru değişkenlerine ilişik veriler OECD veri tabanından elde edilmiştir. Brexit sürecine ilişkin kukla değişken ise, 2012'nin ilk çeyreğinden 2020 yılının ilk çeyreğine kadar olan kısım "0", Brexit'in gerçekleştiği 2020'nin ilk çeyreğinden 2022 yılının üçüncü çeyreğine kadar "1" değerini alarak oluşturulmuştur.

Çalışmada yer alan değişkenlere ait detaylı bilgiler aşağıdaki gibidir:

$\ln(ticaret)$: Birleşik Krallık'ın toplam uluslararası ticaret hacmi (\$)

$\ln(ihracat)$: Birleşik Krallık'ın ihracat hacmi (\$)

$\ln(ithalat)$: Birleşik Krallık'ın ithalat hacmi (\$)

$\ln(gsyih)$: Birleşik Krallık'ın gayrisafi yurtiçi hasılası (\$)

$\ln(ssy)$: Birleşik Krallık'ın brüt sabit sermaye yatırımları (\$)

$\ln(döviz)$: Sterlin/ABD Dolar kuru

$brexit$: Birleşik Krallık'ın Brexit süreci

Verilen bilgiler doğrultusunda Brexit sürecinin BK'nin uluslararası ticareti üzerindeki etkilerini analiz etmek için oluşturulan modeller aşağıda bulunmaktadır (4.1,4.2,4.3):

$$\ln(ticaret)_t = \beta_0 + \beta_1 \ln(gsyih)_t + \beta_2 \ln(ssy)_t + \beta_3 \ln(döviz)_t + \beta_4 brexit_t + \varepsilon \quad (4.1)$$

$$\ln(ihracat)_t = \beta_0 + \beta_1 \ln(gsyih)_t + \beta_2 \ln(ssy)_t + \beta_3 \ln(döviz)_t + \beta_4 brexit_t + \varepsilon \quad (4.2)$$

$$\ln(ithalat)_t = \beta_0 + \beta_1 \ln(gsyih)_t + \beta_2 \ln(ssy)_t + \beta_3 \ln(döviz)_t + \beta_4 brexit_t + \varepsilon \quad (4.3)$$

Modelde bulunan β katsayısı, gayri safi yurt içi hasıla, brüt sabit sermaye yatırımları, döviz kuru ve Brexit kararının katsayılarını ifade etmekte olup, t zaman kavramını temsil etmektedir.

4.3 Analiz Bulguları

Araştırma doğrultusunda verilerin analiz edilebilmesi için seviyelerinde veya birinci fark seviyelerinde durağan olmaları gerekmektedir. Zaman serileri analizlerinde serilerin birim köklü olmaları, diğer bir deyişle durağan olmamaları ülkelerin ekonomik yapılarından kaynaklanan yapısal kırılmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Meydana gelen bu yapısal kırılmalar, analiz edilen serilerin ortalamalarına, trendlerine veya her ikisine de etki edebilmekte ve bu durum analiz sonuçlarını saptırabilmektedir. Bu kapsamda, analizlerde yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök testlerinin dikkate alınması önem arz etmektedir.

Ülke ekonomilerinde ortaya çıkan ekonomik şok ve yapısal kırılmaları dikkate almayan birim kök testlerinin uygulanması sonucunda elde edilen bulgulara sapmalar oluşabilmektedir. Bu kapsamda Büyük Britanya ekonomisinin 2012-2022 yılları arasındaki dönemi değerlendirildiğinde, özellikle Avrupa Birliği'nden ayrılış süreci dikkate alındığında yapısal kırılma ihtimalinin yüksek olması nedeniyle analizlerde serilerdeki kırılmaları içsel olarak tahminleyen Zivot-Andrews (1992) birim kök testine başvurulmuştur. Zivot-Andrews (1992) birim kök testinde model A sadece sabitteki, model B sadece trenddeki ve model C hem sabit hem de trenddeki kırılmayı test etmektedir. Zivot-Andrews (1992)'in birim kök analizi için oluşturmuş olduğu modeller aşağıda yer almaktadır (4.4,4.5,4.6):

$$\text{Model A} \Rightarrow \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \delta Y_{t-1} + \theta DU_t + \sum_{i=1}^m \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4.4)$$

$$\text{Model B} \Rightarrow \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \delta Y_{t-1} + \gamma DT_t + \sum_{i=1}^m \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4.5)$$

$$\text{Model C} \Rightarrow \Delta Y_t = \beta_0 + \beta_1 t + \delta Y_{t-1} + \theta DU_t + \gamma DT_t + \sum_{i=1}^m \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (4.6)$$

Çizelge 4. 1: Zivot - Andrews Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları.

Değişken	Z&A (Düzey)			Z&A (1. Fark)			Model
	Kırılma Tarihi	k	Test İstatistiği	Kırılma Tarihi	k	Test İstatistiği	
<i>ln(ticaret)</i>	2020Q2	0	-4.948	2020Q2	1	-10.944	A
	2021Q2	0	-4.277	2020Q3	1	-7.398	B
	2020Q2	0	-5.342	2020Q2	1	-9.895	C
<i>ln(ihracat)</i>	2015Q4	8	-4.678	2020Q2	0	-9.604	A
	2020Q4	0	-4.639	2020Q3	0	-7.654	B
	2016Q1	9	-5.526	2020Q2	0	-8.856	C
<i>ln(ithalat)</i>	2020Q2	0	-5.547	2021Q3	1	-7.665	A
	2021Q3	0	-5.177	2020Q3	1	-7.655	B
	2020Q1	1	-6.136	2020Q4	0	-8.245	C
<i>ln(gsyih)</i>	2020Q1	8	-6.058	2020Q1	6	-13.202	A
	2019Q4	6	-5.946	2019Q4	6	-5.946	B
	2019Q4	0	-7.041	2019Q4	0	-7.041	C
<i>ln(ssy)</i>	2020Q2	0	-4.735	2020Q2	1	-8.149	A
	2021Q4	7	-4.608	2020Q2	0	-7.368	B
	2020Q1	8	-5.771	2020Q2	0	-11.816	C
<i>ln(döviz)</i>	2016Q3	1	-5.283	2014Q4	0	-8.001	A
	2016Q2	0	-4.811	2013Q4	0	-7.721	B
	2016Q4	0	-5.203	2015Q2	0	-7.921	C
Kritik Değerler	Model A => %1: -4.9491 ; %5: -4.4436 ; %10: -4.1936						
	Model B => %1: -5.0674 ; %5: -4.5248 ; %10: -4.2611						
	Model C => %1: -5.7191 ; %5: -5.1757 ; %10: -4.8939						

Çizelge 4.1’de değişkenlerin bir yapısal kırılma altında durağanlığını test eden Zivot & Andrews (1992) birim kök testinin sonuçları yer almaktadır (Zivot & Andrews, 1992). Test sonuçlarına göre, toplam ticaret, ihracat, ithalat, gayrisafi yurtiçi hasıla, sabit sermaye yatırımları ve döviz kuru değişkenlerinin bir yapısal kırılma altında hem düzeylerinde hem de birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir.

Gerçekleştirilen test sonucundaki yapısal kırılma tarihleri değerlendirildiğinde, BK’nin toplam ticaret hacminde 2020 yılının ikinci ve üçüncü çeyreği ile 2021 yılının ikinci çeyreklerinde yapısal kırılmaların olduğu görülmektedir. Bu durum, 2020 yılının ilk çeyreğinde gerçekleşen Brexit sürecinin BK’nin toplam uluslararası ticaretinde yapısal değişim ve kırılmalar oluşturduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, BK’nin ithalatında 2020 yılının tüm çeyrekleri ile 2021 yılının üçüncü çeyreğinde yapısal kırılmaların gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ortaya çıkan bu kırılmalar, Brexit ile BK’nin AB’den ayrılışı ve ortak gümrük tarifesi

çıkışı sonucunda ithalatında yapısal değişimlerin oluştuğunu göstermektedir. Ayrıca, BK'nin ihracatında, gayrisafi yurtiçi hasılasında ve brüt sabit sermaye yatırımlarında 2020 ve 2021 yıllarında ortaya çıkan yapısal kırılmalar Brexit sürecinin ihracatta da birtakım değişimler oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 4. 2: Model Çıktıları.

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	<i>ln(ticaret)</i>	<i>ln(ihracat)</i>	<i>ln(ithalat)</i>
<i>ln(gsyih)</i>		1.669***	1.439**	1.797***
<i>ln(ssy)</i>		-0.255	-0.254	-0.231
<i>ln(döviz)</i>		0.823***	0.954***	0.716***
<i>brexit</i>		0.044*	-0.009	0.077**
<i>Sabit</i>		-15.285***	-9.641418	-20.071**
Model İstatistikleri		R ² = 0.64	R ² = 0.51	R ² = 0.57
		Düz. R ² = 0.61	Düz. R ² = 0.45	Düz. R ² = 0.52
		F-İst. = 16.114***	F-İst. = 9.264***	F-İst. = 11.726***

Not: ***, ** ve * sırası ile %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tüm değişkenlerin tek yapısal kırılma altında birim köklü olmadığı, başka bir ifade ile durağan olduklarının tespit edilmesinin ardından, araştırma modeli En Küçük Kareler (EKK) tahmin tekniği vasıtasıyla test edilmiş ve sonuçlar Çizelge 4.2'de verilmiştir. Bu doğrultuda BK'nin toplam ticaret hacminin bağımlı değişken olduğu modelde, BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1'lik artışın toplam ticaret hacmini %1.67 düzeyinde arttırdığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, döviz kurundaki %1'lik yükselmenin toplam ticaret hacmini %0.82 düzeyinde arttırdığı görülmüştür. Araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin yaşaması ise BK'nin toplam ticaretini %0.04 arttırdığı gözlemlenmiştir.

BK'nin ihracatının bağımlı değişken olduğu ikinci modelde ise, BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1'lik artışın ihracatını %1.44 düzeyinde arttırdığı ortaya koyulmuştur. Döviz kurundaki %1'lik yükselmenin ihracatı %0.95 düzeyinde yükselttiği tespit edilmiştir. Bununla beraber, araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin gerçekleşmesinin BK'nin ihracatı üzerinde incelenen dönem kapsamında istatistiki olarak anlamlı herhangi bir etkisinin bulunmadığı görülmüştür.

Araştırma modellerinden BK'nin ithalatının bağımlı değişken olduğu üçüncü modelde, BK'nin gayrisafı yurtiçi hasılasındaki %1'lik artışın ithalatını %1.8 düzeyinde arttırdığı tespit edilmiştir. Döviz kurundaki %1'lik artışın ise ithalatı %0.72 düzeyinde arttırdığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin yaşanması BK'nin ithalatında %0.08'lik bir artış sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca tüm modellerde sabit sermaye yatırımlarının BK'nin uluslararası ticareti üzerinde istatistiki olarak anlamlı herhangi bir etkisinin bulunmadığı görölmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bugüne kadarki çalışmalarda 2021 yılına kadar olan süreçler ele alınırken bu çalışmada Brexit süreci ve sonuçları ile Avrupa Birliği ülkeleri arasındaki uluslararası ticaret verileri karşılaştırmalı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Mevcut araştırmaların hemen hemen çoğu 2020 yılının sonuna kadar oluşabilecek Avrupa Birliğinden yumuşak-sert ve benzeri türev senaryolar türetilerek üretilmeye çalışılmıştır. Burada ise BK'nin bu beş yılın sonunda hem ticari hem de hukuksal boyut anlamıyla somut adımlar atmasıyla gerçeğe dönüşen senaryoların sonuçları reel analizler ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

23 Haziran 2016 tarihinde Brexit sürecinde halk oylamasında toplumun hangi güdüyle oy kullandığını bilmek tabii ki tam olarak mümkün değildir. Fakat AB'den ayrılmak için siyasi parti grupları tarafından yapılan referandum kampanyalarında sınır kontrolünün ön planda tutulması, hemen hemen o dönemlerde Suriye'deki iç karışıklık sebebiyle Türkiye'den Avrupa'ya göçecek mülteciler sorunu, AB'de Almanya'nın gittikçe etkinliğini arttırarak başrollerde çok yer alması, AB'ye gönderilen yüksek miktarda bütçeler, halkın AB'ye girdiğinden beri kendini Avrupalı olarak görmemesi, oylamada %51,9 oy oranıyla ayrılma kararına sebebiyet vermiştir. Eurobarometer Anketlerinden yararlanılarak BK halkına 1973 yılından 2011 yılına kadar AB'yi desteklenme oranları sorulmuş ve 87-91 dönemi haricinde %50'nin altında seyir izleyerek aslında yaklaşık 40 yıllık sürede aslında AB'de olmaktan çokta memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Brexit sürecinin özeti olarak sayılabilecek sürecin vizyonunu oluşturan White paper raporu 12 maddelik yasası, kendi yasalarının kontrolünü ele geçirmek, kesinlik ve açıklık sağlamak, birliğin güçlendirilmesi, İrlanda ile güçlü tarihi bağlarını korumak, vatandaşlık haklarını iki taraflı olarak güvence altına almak, göçü kontrol etmek, Avrupa pazarıyla serbest ticaretin sağlanması, işçi haklarını korumak, diğer ülkeler ile yeni ticari anlaşmalarının yapılması, suç ve terörizmle mücadelede iş birliğini sağlamak, BK'yi bilim ve inovasyon merkezi haline getirmek ve son olarak AB'den sorunsuz ve düzen içerisinde bir çıkış ortaya koymak olarak belirlenmiştir. 12 madde içerisinde Brexit'e giden sürecin hangi problemlerden kaynaklandığı ana başlıklar halinde maddelendirilmiş ve BK'nin bu maddeler özelinde kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmek isteyen bir krallık yönetimi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu maddeler tek tek irdelenerek BK lehine sonuçlandığı analiz edilmiştir.

2016 yılından 2020 yılının sonuna dek dört yıldaki sürece bakıldığında belirsizliklerin, senaryoların ardı arkası kesilmemiş süreç net ve kesin bir çözüme kavuşturulamamıştır. Ticari ilişkilerin ayrılması durumu dahi 31 Aralık 2020 tarihinde tamamen sonlanmaya yakın ancak imzalanabilmiştir. AB tek Pazar anlaşmasından ve AB'nin dahil olmadığı diğer ülkeler ile var olan gümrük birliği anlaşmalarından ayrılmış ve AB içerisindeki kişilerin, mallarından, hizmetlerinden, serbestçe sermaye dolaşımından hükümetin isteği ve halkının küçük bir farkla ile de olsa onaylayıp destek vermesiyle AB ile oluşan haklarından feragat etmiştir. AB'de yasama işiyle görevli kurum olan AB konseyindeki oylama dengeleri de Brexit ile değişime uğramaktadır. Banzhaf güç endeksinden yararlanılarak yapılan çalışmada Avrupa Konseyinde Almanya oy kullanma güç indeksi %1,73 oranında artış göstererek AB içerisinde en fazla yükseliş gösteren ülke konumuna ulaşmıştır. Polonya ise %27,8 oy gücü değişimiyle en fazla artış gösteren ülke olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Avrupa Birliği Merkez Bankası 18 ay gibi sınırlı bir sürede finans hizmetlerinin BK'deki bağımlılıklarını azaltarak kendi risklerini AB bölgesine çekmelerini istemiştir. AB üyesi bankalar üzerindeki denetimlerini devam ettirip BK'nin yararlanabileceği ayrıcalıkları engelleyerek finansal hizmetlerine darbe vurmuş ve 2019 yılında 440 finansal hizmet şirketini Londra'dan ayrılmak zorunda bıraktırmıştır.

2016 yılı 26 Haziran'dan başlayıp referandum sonrası geçen 3,5 yıl sonrası Avrupa Parlamentosunun onayıyla 30 Ocak 2020 yılında BK resmi olarak AB'den ayrılmış ve 30 Aralık 2020 yıl sonuna kadar geçiş dönemi başlamıştır. Bu döneme kadar literatür araştırmasında en çok rastlanan dört senaryo irdelenmiş ve BK güncel olarak Kanada Benzeri Serbest Ticaret Anlaşması (STA) modeline benzer ticaret anlaşmasıyla istediği konularda taviz vermeyerek anlaşmayı sağlamıştır. Büyük sorun hale gelen balıkçılık sınır sularının kontrolünü geri almış, AB ile sıfır kotalı, sıfır tarifeli anlaşma yapmıştır. Böylece kırmızı çizgilerinden taviz vermeyerek Avrupa Adalet Divanı'nın bir rolünün yer almadığı, AB kurallarına bağlı olmayan, puana dayalı göçmenlik sistemi sağlayarak her göçmenin girmesinin sağlanmadığı, egemenlik haklarının tamamen kendisinin kullandığı haklara ulaşmıştır. Serbest ticaret anlaşması müzakereleri yürürlüğe girmesine beş gün kala 24 Aralık 2020'de son bulmuş sözleşme içerikleri 26 Aralıkta yayımlanmıştır. 1 Ocak 2021 yılı itibariyle yürürlüğe girecek sözleşme içeriklerinin çok uzun ve kapsamlı olması ve kalan sürenin az olması sebebiyle firmaların sözleşme hükümlerini anlamlandırıp ona uyum sağlamasına fırsat

kalamadığı için ilk ay dış ticaret verileri AB ticaretinde ihracat oranı %40,7 azalmakta, ithalat oranı ise %28,8 azalış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır .

BK'nin AB ülkeleri ile olan mal ticareti incelendiğinde, referandum öncesi dönemi kapsayan 2011-2016 yılları arasında %58,05 oranında artarak negatif dış ticaret dengesi söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geçiş dönemi olarak tabir edilen 2016-2020 yıllarına bakıldığında ise %19,45 oranında dış ticaret açığı azalarak -110.391.161,00 dolara gerilediği sonucuna ulaşılmıştır. BK'nin 2011 yılı AB üyesi dış ticaret fazlası verdiği ülke sayısı 7 ülkeyle sınırlıyken bu rakam 2016 yılında 6 ülkeye 2020 yılına gelindiğinde ise 5 ülkeye düşmüştür. 2011-2020 yılları arasında en fazla dış ticaret fazlası verdiği ülke İrlanda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2011-2020 yılları arasındaki 10 yıl boyunca AB ülkeleri arasında en fazla dış ticaret açığı verilen ülke 1000 km uzaklıkta yer alan Almanya olduğunu sonucuna varılmıştır. 2011 yılı ve 2020 yılları karşılaştırıldığında AB ülkeleri arasında Portekiz %1162,99 artarak dış ticaret açığı oransal olarak en fazla artan ülke olduğu sonucuna varılmıştır.

BK'nin hizmet ticareti incelendiğinde, 2011-2016 yılları arasında pozitif yönde artış sağlayan dış ticaret söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır. Dönem içerisinde en fazla dış ticaret fazlası verdiği hizmet kalemi ticari hizmetler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. BK'nin tüm dış ticaret fazlasına bakıldığında %99,54'ünü sadece ticari hizmetlerin karşıladığına ulaşılmıştır. Hizmet ticareti 2011-2016 yılları karşılaştırıldığında %11,17 artış söz konusuysen, Brexit sonrası 2016-2020 yılları arası karşılaştırıldığında hizmet ticaret fazlası %4,87 artış oranı ile referandum öncesi seviyesine göre daha az arttığı sonucuna ulaşılmıştır. BK'nin AB ülkeleri hizmet ticaretinde 2011 yılından 2020 yılına kadar olan verileri incelenmiş ve BK lehine her yıl dış ticaret fazlası olduğu görülmüştür. 2011-2020 yılları bütün olarak incelendiğinde ise 2011 yılından itibaren 10 yıl boyunca 270 adet yıllık dış ticaret verisi arasında AB ülkelerine karşı 114 defa dış ticaret açığı verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Oransal olarak on yıl boyunca tüm Avrupa ülkelerine karşı %57,78 hizmet ticareti fazlası verdiği sonucuna ulaşılmıştır. BK mal ticaretinde en fazla dış ticaret açığı verdiği AB ülkesi olan Almanya ile 2011-2020 yılı karşılaştırıldığında %332,11 oranında artış ile hizmet ticaretinde başarı elde ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

BK'nin toplam mal ve hizmet ticaretinin AB'ye oransal payları değerlendirildiğinde, 2020 yılında BK toplam mal ticaretinin %47,07'sini AB ülkeleri oluşturduğu görülmüştür. Hizmet ticaretinde ise bu oran %39,04 olmuştur. 2015 yılına kadar ortalama toplam mal ticaretinin %49,35'i AB ülkeleri ile yapılmaktadır. Referandum

sonrasında beş yıllık ortalama oranın %49,42 ile çok az bir değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 2011-2015 yılları arasında BK hizmet ticaretinin ortalama olarak %40,87'sini AB ülkeleri ile yapmıştır. Referandum sonrası 2016-2020 yılları arasında beş yıllık ortalama %42,22 olarak ortaya çıkmıştır. Referandum öncesi ve sonrasında hizmet ticaretinde bireylerin ön planda olması ve korona kısıtlamalarının daha hızlı ön plana çıkabilecek sektör olan hizmet sektöründe sonuçların beklenilenin aksine tersi yönünde hareket ettiği sonucuna varılmıştır. Mal ticaretinde Brexit referandumu öncesi ve sonrasında neredeyse aynı oranda AB ile ticaret söz konusuken hizmet ticaretinde ise %1,35 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Brexit ve sonrası AB ile ticari ilişkiler türlü senaryolar ve türlü ticari olumsuz örneklemelere rağmen geçiş dönemi içerisinde AB ile ticari oranlarında herhangi bir azalma gözükmediği sonucuna ulaşılmıştır.

BK Ulusal İstatistik Ofisinin verilerinden yararlanılarak 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren AB ile yürürlüğe giren serbest ticaret anlaşmasından sonra BK'nin ithalat ihracatının Ocak ayı verileri 2020 Aralık ayı verileri ile karşılaştırılmıştır. BK'nin AB ile ticaretinde ihracat oranı %40,7 azalmış, ithalat oranı ise %28,8 azalış göstermiştir. AB dışında bu oran ise %1,7 ihracat oranında artmakta, ithalatında ise %12,7 azalmaktadır. Bu kadar düşüşün ana sebebinin yeni kuralların son iki gün içinde açıklanması ile firmaların nasıl yol izleyeceğini çözümleyemediğinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. BK Ulusal İstatistik Ofisi verilerinden yararlanılarak 2016 yılı dâhil olmak üzere ilk 5 yıl ortalama net göç miktarı ile 2016 yılı dâhil son 5 yıl ortalaması karşılaştırılmış referandum sonrasında %2,47 oranında artış sergilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Küresel Finans Merkezi Endeksi verilerinden yararlanılarak Londra Finans merkezinin 2007 yılındaki değerlendirme puanları arasında beşinci sıradaki Şangay Finans Merkezi ile bant aralığı %32,35 oranındayken 2021 yılında Şangay baş rol olmak üzere finans merkezleri sıçramalar yaparak aradaki bant aralığının %6,72 düzeyine kadar düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. 2007'den 2021 yılına kadar Londra ve New York iki finans merkezi pasta paylarını büyük bir oranda kaybetmiş, 2016 ikinci yarısında Londra ilk sırada yer alırken 2019 yılının ikinci yarısından itibaren %7,56 oranında bir düşüş ile 12 yıl sonrasında ikinci sıraya gerilediği sonucuna ulaşılmıştır. BK AB içerisinde kaldığı dönemde dahi ortak para birimi olan Euro para birimini kullanmayı reddetmiş ve kendi para birimi olan Pound'u kullanmaya devam etmiştir. StockCharts'den alınan veriler ışığında 2010 yılından 2022 yılına kadar Pound/Dolar

para birimi arasındaki parite karşılaştırılmış olup Haziran 2014 yılında 1.72 parite oranıyla en yüksek seviye görülmüştür. Brexit referandum günü olan 23 Haziran 2016 tarihinde 1.4877 oran ile 2016 yılı içerisinde en yüksek parite oranına sahip oran bulunurken seçim ardından geçen 15 günlük süre sonrasında 07 Temmuz 2016 tarihinde Pound, Dolar karşısında %13,23 değer kaybı ile 1.2908 parite oranına ulaşarak düşüş sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. 19 Eylül 2022 tarihinde 1.0859 parite oranı ile en düşük kur oranı sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'nin AB ile olan Gümrük Birliği anlaşması, BK ile yapılacak ticaret anlaşması neticesinde ticari ilişkiler açısından zor duruma düşürmektedir. Son 20 yıllık süreç içerisinde ticari ilişkilerini pozitif yönde arttırıp en fazla ihracat yaptığı ikinci ülke konumuna yükselen BK'deki pazar payını kaybetmesi Türkiye açısından telafisi zor sonuçlara yol açacaktır. Fakat AB ile BK arasında yapılan Serbest Ticaret Anlaşması ile sorun çözüme kavuşturulmuştur. BK, AB ile ticaret anlaşması yapılır yapılmaz bir hafta gibi kısa bir süre içerisinde yaptığı ticaret anlaşması ile siyasi bir başarı elde etmiştir.

Çalışma kapsamında Brexit süreci doğrultusunda BK'nin uluslararası ticaretinin ne yönde etkilendiği oluşturulan araştırma modelleri kapsamında gerçekleştirilen analizler ile test edilmiştir. Brexit ile BK-AB ülkeleri arasında dış ticaretinin fazlasıyla etkileneceği düşünüldüğünden yapısal kırılma ihtimalinin yüksek olması sebebiyle analizlerde serilerdeki kırılmaları içsel olarak tahminleyen Zivot-Andrews birim kök testi ile yapılmıştır. Test sonuçlarına göre, toplam ticaret, ihracat, ithalat, gayrisafi yurtiçi hasıla, sabit sermaye yatırımları ve döviz kuru değişkenlerinin bir yapısal kırılma altında hem düzeylerinde hem de birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir. BK'nin toplam ticaret hacminde 2020-2021 yılında Brexit sürecinin BK'nin toplam uluslararası ticaretinde yapısal değişim ve kırılmalar oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. BK'nin ithalatında 2020-2021 yılında yapısal kırılmaların gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Tüm değişkenlerin durağan olduklarının tespit edilmesinin ardından, araştırma modeli En Küçük Kareler (EKK) tahmin tekniği vasıtasıyla test edilmiş, BK'nin toplam ticaret hacminin bağımlı değişken olduğu modelde BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1'lik artışın toplam ticaret hacmini %1,67 düzeyinde yükselttiği tespit edilmiştir. Bununla beraber, döviz kurundaki %1'lik artışın toplam ticaret hacmini %0.82 düzeyinde yükselttiği ortaya koyulmuştur. Araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin BK'nin toplam ticaretini %0.04 yükselttiği görülmüştür.

BK'nin ihracatının bağımlı değişken olduğu ikinci modelde, BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1'lik yükselmenin ihracatını %1.44 düzeyinde yükselttiği gözlemlenmiştir. Döviz kurundaki %1'lik artışın ihracatı %0.95 düzeyinde arttırdığı ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte, araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin BK'nin ihracatı üzerinde incelenen dönemlerin kısıtlı olmasıyla beraber istatistiki olarak anlamlı herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma modellerinden BK'nin ithalatının bağımlı değişken olduğu üçüncü modelde ise, BK'nin gayrisafi yurtiçi hasılasındaki %1'lik yükselmenin ithalatını %1.8 düzeyinde yükselttiği görülmüştür. Döviz kurundaki %1'lik yükselmenin ise ithalatı %0.72 düzeyinde yükselttiği ortaya koyulmuştur. Çalışmanın araştırma değişkeni olan Brexit sürecinin BK'nin ithalatında %0.08'lik bir artış sağladığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, tüm modellerde sabit sermaye yatırımlarının BK'nin uluslararası ticareti üzerinde istatistiki olarak anlamlı herhangi bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, BK'nın AB üyeliği doğrultusunda ortak gümrük tarifesi uygulamasının uluslararası ticaretini kısıtladığı ve Brexit süreci sonrasında kendi gümrük tarifelerini ekonomik çıkarları doğrultusunda belirlemesi dolayısıyla özellikle ithalatında bir artış gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu durum, “üzerinde güneş batmayan imparatorluk” deyimi ile anılan BK'nın Brexit süreci sonrasında eski ticari ilişkilerini canlandırdığını, özellikle eski sömürge toplumlarından ithalatın önünün açıldığını ve böylelikle üretimin arttırıldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Brexit referandumu ve sonrası STA ile birlikte BK dış ticaretini AB haricindeki diğer ülkelere kaydırmaya başladığı tespit edilmiştir. İlerleyen dönemlerde de Brexit sürecinin bir sonucu olarak ihracat hacmini inceleyen çalışmaların geliştirilmesi de önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- AB Konseyi.** (a). *The Council of the European Union*, Erişim: 11 Şubat, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/>
- AB Konseyi.** (b). *The decision-making process in the Council*, Erişim: 13 Şubat, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/decision-making/>
- AB Konseyi.** (c). *The presidency of the Council of the EU*, Erişim: 12 Şubat, 2022, <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/presidency-council-eu/>
- Akdoğan, M.** (2013). Başlangıçtan Günümüze Avrupa Birliği Kurumları. Ercüment Tezcan (Editör), *1961'den Günümüze Avrupa Konseyi'nin Gelişimi ve İşlevi*, 160-164, İstanbul, Hayat Yayınları.
- Alıbaylı, S.** (2019). *İngiltere-Avrupa Birliği ilişkileri: Brexit*. (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ata, M.** (2019). *"Brexit" sürecinin Avrupa Birliği ortak güvenlik politikasına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Amar, A.** (2021). The Impact of Brexit on UK Businesses so Far, *People Management*. Erişim: 05 Şubat, 2022, <https://www.peoplemanagement.co.uk/voices/comment/impact-Brexit-UK-businesses-so-far>
- A New Settlement For The United Kingdom In A Reformed European Union.** (2015). David Cameron'un Avrupa Komisyonu Başkanına mektubu, 10 Kasım Erişim: 15 Ocak, 2022, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/475679/Donald_Tusk_letter.pdf
- Aras, İ. ve Günar, A.** (2018). Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 99-110. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/535864>
- Asimakopoulou, P.** (2019). *What Do EU Capital Markets Look Like on the Other Side of Brexit?*, Erişim: 16 Ocak, 2022. <https://newfinancial.org/report/what-do-eu-capital-markets-look-like-on-the-other-side-of-brexit/#:~:text=This%20report%20shows%20that%20post,GDP%20than%20they%20are%20today.&text=EU%20capital%20markets%20will%20be,sector%20than%20it%20is%20today>.
- Atay, E.** (2019). *Brexit örneğinde Avrupa'da yükselen aşırı sağın popülist söylemleri*. (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Atmaca, H.** (2021). *Brexit ve Büyük Britanya üzerinde iktisadi etkileri*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu.** (2013). AB- Türkiye Katılım Müzakereleri, Erişim; 24 Haziran, 2022, <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-muzakereleri-720>

- Avrupa Birliği Resmî Gazetesi.** (2012, 26 Ekim). Erişim: 13 Ocak, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT>
- Avrupa Merkez Bankası (ECB).** (a). *Economic and Monetary Union (EMU)*. Erişim: 8 Şubat, 2022, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.en.html>
- Avrupa Merkez Bankası (ECB).** (b). *Monetary policy*. Erişim: 7 Şubat 2022, <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/monpol/html/index.en.html>
- Avrupa Merkez Bankası (ECB).** (2019). *Brexit: stepping up preparations*. Erişim: 5 Şubat, 2022, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/publications/newsletter/2019/html/ssm.nl190814.en.html>
- Avrupa Merkez Bankası (ECB).** (2020). *Brexit: banks should prepare for year-end and beyond* 12 Şubat, 2022, https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/publications/newsletter/2020/html/ssm.nl201118_2.en.html
- Avrupa Komisyonu.** (2017). *Directorate-General for Communication, White paper on the future of Europe: reflections and scenarios for the EU27 by 2025*, Publications Office, Erişim: 03 Ocak 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2775/042301>
- Avrupa Komisyonu.** (2020). *Representation in United Kingdom*, 12 Şubat, 2022, <https://ec.europa.eu/unitedkingdom/>
- Avrupa Komisyonu.** (a). *EUR-Lex home, Summaries of EU Legislation*, Erişim: 14 Şubat, 2022, https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_commission.html
- Avrupa Komisyonu.** (b). *Organisational structure, How the Commission is organised*. Erişim: 17 Şubat, 2022, https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/organisational-structure/how-commission-organised/political-leadership_en
- Avrupa Komisyonu.** (c). *EU-Canada agreement*, Erişim: 19 Haziran, 2022, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/canada/eu-canada-agreement/agreement-explained_en
- Avrupa Komisyonu.** (2021). *Autumn 2021 Economic Forecast: From Recovery To Expansion, Amid Headwinds*, 15 Ocak, 2022, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2021-economic-forecast-recovery-expansion-amid-headwinds_en
- Avrupa Konseyi.** (a). *Values*, Erişim: 5 Şubat, 2022, <https://www.coe.int/en/web/about-us/values>
- Avrupa Konseyi.** (b). *About*, Erişim: 5 Şubat, 2022, <https://www.coe.int/en/web/about-us/achievements>
- Avrupa Konseyi.** (c). *Our member States*, Erişim: 27 Ocak, 2022, <https://www.coe.int/en/web/about-us/our-member-states>

- Avrupa Konseyi.** (d). *Member States*, Erişim: 11 şubat, 2022, <https://www.coe.int/en/web/portal/united-kingdom>
- Avrupa Konseyi.** (e). *Congress of Local and Regional Authorities*, Erişim: 11 şubat, 2022, <https://www.coe.int/en/web/congress/country?id=13>
- Avrupa Konseyi.** (2018). *Decision (Eu) 28 June 2018 Establishing The Composition Of The European Parliament*, Erişim 27 Ocak, 2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018D0937&from=EN>
- Avrupa Parlemantosı.** (2018a). *Composition of the European Parliament*, Erişim: 15 şubat 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0029_EN.pdf
- Avrupa Parlemantosı.** (2018b). *Resolution Of 7 February 2018 On The Composition Of The European Parliament*, Erişim: 01 şubat, 2022, <https://electionresults.eu/seats-political-group-country/2019-2024/>
- Avrupa Parlemantosı.** (2019). *Rules of Procedure*. Erişim: 15 Ocak, 2022, http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2019-07-02_EN.pdf
- Avrupa Parlemantosı.** (2021a). *Rules of Procedure of the European Parliament*. Erişim: 10 Ocak, 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-09-13-RULE-001_EN.html
- Avrupa Parlemantosı.** (2021b). *Members Of The European Parliament*. Erişim: 10 Ocak, 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-09-13-RULE-002_EN.html
- Avrupa Parlemantosı.** (2021c). *Political Groups*. Erişim: 10 Ocak, 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-09-13-RULE-033_EN.html
- Avrupa Parlemantosı.** (2021d). *Constitutional Matters*. Erişim: 10 Ocak, 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-09-13-RULE-088_EN.html
- Avrupa Parlemantosı.** (2021e). *Budgetary Procedures*. Erişim: 10 Ocak, 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-09-13-RULE-095_EN.html
- Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA).** (a). *EFTA hakkında*, Erişim 15 Haziran, 2021, <https://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association>
- Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA).** (b). *Yıllar boyunca EFTA*, Erişim: 14 Haziran, 2021, <https://www.efta.int/About-EFTA/EFTA-through-years-747>
- Balkır, C.** (2021). Brexit Ekonomik Çözölme veya Yeniden Dirilişin İlk Adımı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Özel Sayı: Brexit, 209-243. Erişim: <https://doi.org/10.32450/aacd.979221>
- Barr, Nicholas** . (2017). Don't hobble post-Brexit Britain by throwing away Single Market membership. *LSE Brexit* (29 Mar 2017). 1-7. Erişim: 10 Mart, 2022, <http://eprints.lse.ac.uk/72797/>

- BBC.** (2016a). *Reality Check: Would Canada's deal with the EU be a good model for the UK?*, Erişim: 19 Haziran, 2022, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36561409>
- BBC.** (2016b). *Five models for post-Brexit UK trade*, Erişim: 12 Haziran, 2022, <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36639261>
- BBC.** (2020). *Brexit: İngiltere ve AB ticaret anlaşması şartlarında uzlaşmaya vardı*, Erişim: 19 Haziran, 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55422535>
- Bennett, A.** (2020). *"How will the Brexit transition period work?"*. Telegraph. 28 Ocak 2020 , <https://www.telegraph.co.uk/politics/2020/01/31/brexit-2020-transition-period-eu/>
- Butcher, S.** (2021). *Bank by bank, here's where the London jobs are post-Brexit*. Erişim: 12 Şubat, 2022, <https://www.efinancialcareers.cn/news/finance/brexit-banks-moving-out-of-london>
- Campos, N.F., Coricelli, F. and Moretti, L.** (2014). *Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method IZA DP No. 8162*. Erişim: <https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/dp8162.pdf?abstractid=2432446&mirid=1>
- Cash J.** (2022). *Growing UK-China Trade within the Multilateral Frameworks of the Asia-Pacific Region*. In: Wang H., Miao L. (eds) *Transition and Opportunity. China and Globalization*, 63. https://doi.org/10.1007/978-981-16-8603-0_6
- Cassis, Y.** (2005). *London and Paris as International Financial Centres in the Twentieth Century*. Oxford: OUP. Erişim Tarihi:16 Ocak, 2022, <https://books.google.co.uk/books?id=W5RfAlbhtswC&pg=PA1#v=onepage&q&f=false>
- Churchill, F.** (2019). *Most Employers Say They Have No Problem Retaining EU Staff, People Management*. Erişim: 11 Ocak, 2022, <https://www.peoplemanagement.co.uk/news/articles/most-employers-haveno-problem-retaining-eu-staff>
- Courts, R.** (2018). *Felix Klos'un Churchill'in Son Direnişi: Avrupa'yı Birleştirmek için Mücadele Kitabı İncelemesi*, Erişim: <https://winstonchurchill.org/publications/churchill-bulletin/bulletin-118-apr-2018/churchill-and-europe/#:~:text=Two%20years%20later%2C%20and%20once,in%20a%20Federal%20European%20system.>
- Crowson, N.J.** (2011). *Britain and Europe a Political History Since 1918*. Abington, Routledge.
- Çolak, M. ve Bozkaya, Ö.** (2019). *Birleşik Krallık'taki Göç Karşıtı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 75, 185-209.* Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610649>

- Danzig, J.** (2015). A revealing deception about Winston Churchill? , *New Europeans*, Erişim: 5 şubat, 2021, <https://neweuropeans.net/article/604/revealing-deception-about-winston-churchill>
- DEİS.** (1975). Avam Kamarası'nda Parlamento Tartışmaları, 23 Ocak 1975, Erişim:15 Haziran, 2021, https://www.cvce.eu/en/collections/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/4a4057d5-880c-4d23-a43e-e7eb9eeda27e#5ab5826d-e2c2-4753-b9b6-27139b75a104_en&overlay
- Dominic Webb.** (2019). Brexit: Trade Tariffs If There Is No Deal, Briefing Paper, No. 8518, *House of Commons Library*, 13 Mart 2019. Erişim: 12 Haziran, 2022. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8518/CBP-8518.pdf>
- Duff ve Phelps.** (2020). *Global Regulatory Outlook*, Erişim:16 Ocak, 2022, <https://www.kroll.com/en/insights/publications/financial-compliance-regulation/global-regulatory-outlook-2020>
- Emsen, D.** (2018). *İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılması (Brexit)*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdem, L. S.** (2019). *Brexit'in nedenleri, İngiltere ve Avrupa ekonomisine etkileri*. (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Erdem, M. S. ve Yalçın, E.** (2019). Brexit Sürecindeki Bazı Olayların S&P500 ve AB Üyesi Ülke Borsa Endekslerine ve Döviz Kurlarına Etkisi: Olay Çalışması. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (3), 346-356. Erişim: <https://doi.org/10.29106/fesa.609883>
- Ersoy, İ.** (2021). Brexit ve Mali Hizmetler. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Brexit, 250 (s.245-265). Erişim: <https://doi.org/10.32450/aacd.979227>
- European Commission.** (2020a). *AB İngiltere Ticaret ve İş birliği Anlaşma-Yeni bir ilişki*, 24.12.2020. Erişim: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/brexit_files/info_site/6_pager_final.pdf
- European Commission.** (2020b). *AB-İngiltere Ticaret ve İş birliği Anlaşması*, Erişim: 01 şubat, 2022. https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en#:~:text=Free%20Trade%20Agreement,-A%20new%20economic&text=The%20EU%20and%20the%20UK%20agreed%20on%20a%20new%20framework,in%20EU%20and%20UK%20waters.&text=This%20concerns%20EU%20citizens%20working,EU%20after%201st%20January%202021.%20165
- European Union.** (2016). *Statute Of The Court Of Justice Of The European Union*. Erişim: 13 şubat, 2022, http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tradoc-en-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf

- Faguet, Jean Paul** . (2017). Just like Bolivia: structural change and political disintegration in the West. 17-184. *Uluslararası Kalkınma LSE*, Londra, Birleşik Krallık. Erişim: 5 Haziran, 2022. <http://eprints.lse.ac.uk/79318/1/WP184.pdf>
- Filip Kokotovic, Petar Kurecic** (2017) .What Remains after Brexit? A View from the Outside. *Australian & New Zealand Journal of European Studies*, 9 (2), 44-56. Erişim: <https://doi.org/10.30722/anzjes.vol9.iss2.15178>
- Gordon, N. M.** (2019). European Free Trade Association Is Established. *Salem Press Encyclopedia*. New York.
- Government Actuary's Department.** (2021). *Research and Analysis Market Data Insights*, Erişim: 05 Şubat, 2022, <https://www.gov.uk/government/publications/market-data-insights-november-2021/market-data-insights-november-2021>
- Gov.uk** (2017a). *Terms Of Reference For The Article 50 TEU Negotiations*. 12 Şubat, 2022, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/620409/Terms_of_reference_for_the_Article_50_negotiations_between_the_United_Kingdom_and_the_European_Union.pdf
- Gov.uk** (2017b). *The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union White Paper*, Erişim: 04 Haziran, 2022, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/589189/The_United_Kingdoms_exit_from_and_partnership_with_the_EU_Print.pdf
- Gov.uk**, (2017c). *The United Kingdom's exit from and new partnership with the European Union, White Paper*, Erişim: 5 Haziran, 2022. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/589189/The_United_Kingdoms_exit_from_and_partnership_with_the_EU_Print.pdf
- Gov.uk** (2020a). *Prime Minister's statement on coronavirus (COVID-19)*. Erişim: 16 Şubat, 2022, <https://www.gov.uk/government/speeches/pm-statement-on-coronavirus-16-march-2020>
- Gov.uk** (2020b). *Population estimates for the UK, England and Wales, Scotland and Northern Ireland: mid-2020*. Erişim: 13 Şubat, 2022, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/bulletins/annualmidyearpopulationestimates/mid2020>
- Gov.uk** (2021a). *Autumn Budget and Spending Review 2021*. Erişim: 25 Aralık, 2021, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1043688/Budget_AB2021_Print.pdf
- Gov.uk** (2021b). *Research and analysis Market Data Insights - November 2021*. Erişim: 05 Ocak, 2022, <https://www.gov.uk/government/publications/market-data-insights-november-2021/market-data-insights-november-2021>

- Gov.uk** (2021c). *Research and analysis Market Data Insights - November 2021, Unemployment*. Erişim: 10 Ocak, 2022, <https://www.gov.uk/government/publications/market-data-insights-november-2021/market-data-insights-november-2021>
- Göçmen, İ.** (2021). Hukuki ve Uygulamadaki Boyutuyla Avrupa Birliği'nden Çekilme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Özel Sayı: Brexit, 1-33. Erişim: <https://doi.org/10.32450/aacd.978745>
- Göllner, R. T.** (2018). The Visegrád Group – A Rising Star Post-Brexit? Changing Distribution of Power in the European Council. *Open Political Science* 2018. Erişim: 13 Şubat, 2022, <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/openps-2017-0001/html>
- Gürsoy, Y.** (2019). Türkiye-Birleşik Krallık-AB İlişkilerinde Siyasi ve Ekonomik Riskler ve Fırsatlar. *Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)*. Erişim: <https://www.deik.org.tr/contents-fileaction-19390>
- Hekimler, O.** (2017). Brexit Sonrasında Merkezi ve Doğu Avrupa'yı Yeniden Düşünmek. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 25 (1), 1-33. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-file/9443>
- Hix, Simon.** (2017). *What would a pro-European hard Brexit look like?* , *London School of Economics and Political Science*, (06 Nisan 2017) 1-4. Erişim: 5 Haziran, 2022 <http://eprints.lse.ac.uk/72883/1/blogs.lse.ac.uk-What%20would%20a%20pro-European%20hard%20Brexit%20look%20like.pdf>
- HM Revenue & Customs.** (2021). *Coronavirus Job Retention Scheme statistics*, Erişim: 25 Aralık, 2021, <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/20211215190428/https://www.gov.uk/government/statistics/coronavirus-job-retention-scheme-statistics-7-october-2021/coronavirus-job-retention-scheme-statistics-7-october-2021#estimated-annual-pay>
- Hohlmeier, M. ve Fahrholz, C.** (2018). The Impact of Brexit on Financial Markets-Taking Stock. *International Journal of Financial Studiei*. 5-6. Erişim: <https://www.mdpi.com/2227-7072/6/3/65/pdf?version=1531728379>
- House of Commons** (2017). *Financial Services: Contribution to the UK Economy*, AB Komitesi Lordlar Kamarası 14 (9. Rapor).
- House of Commons Library.** (2015). 1974-75 İngiltere AET Üyeliği Yeniden Müzakere ve Referandum, Sayı 7253, 13 Temmuz 2015. Erişim: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7253/CBP-7253.pdf>
- Huang, H., Sampson, T. ve Schneider, P.** (2021). Disunited Kingdom? Brexit, trade and Scottish indepen dence, *London School of Economics and Political Science*, Analysis No. 17. <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit17.pdf>

- İşcan, İ. H.** (2021). İngiltere'nin Avrupa Birliğinden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 484-503. Erişim: <https://doi.org/10.33905/bseusbed.1027257>
- Jungmittag, A., Welfens, PJJ.** (2020). AB-ABD ticareti koz sonrası perspektifler: Doğrudan yabancı yatırım ve inovasyonla ilgili TTIP yönleri. *Ekonomi Politikası*, 17, 259–294, Erişim: <https://doi.org/10.1007/s10368-020-00459-1>
- Karaca, T.** (2019). *Lizbon Antlaşması'yla tanınan ayrılma hakkı çerçevesinde brexit süreci, Brexit'in BK ve AB üzerinde muhtemel etkileri*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karakoç, M.** (2019). *Brexit'in Birleşik Krallık'a olası ekonomik ve siyasi etkileri*. (Yüksek lisans tezi). Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Karakuş, M.** (2019). *Brexit sürecinin Türkiye'de bürokratik ve siyasal düzlemde algılanışı*. (Yüksek lisans tezi), Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Karaman, A. B.** (2019). *Avrupa Birliği'nin enerji politikası ve Brexit*. (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kenton, W.** (2021). *European Community (EC)*, Erişim: 25 Aralık, 2021, <https://www.investopedia.com/terms/e/european-community.asp>
- Keskin, M.** (2022). Pandemi Gölgesinde Brexit: Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği Ekonomilerine Etkileri. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 60-79. Sy.79. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2058372>
- Kılıcı, E. N.** (2018). Brexit; BK ve Euro-Bölgesi Açısından Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7 (1), 1-26. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/455725>
- Konuralp, E. ve Sündüs A.** (2018). Ya Brexit Sonrası? BK'nın AB'den Kopuş Dönemeci ve Alternatifleri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 518-540. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/598287>
- Kutlay, M.** (2017). 'Brexit' Sonrası İngiltere ve AB Bütünleşmesinin Geleceği. *Özgürlük Araştırmaları Derneği Liberal Perspektif*, 4. Erişim: https://oad.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/Analyses_2099_2019925145411997OAD-analiz-4-brexit-r4.pdf
- Kutlu, E.** (2019). *Avrupa Birliği bütünleşme sürecinde Birleşik Krallık: Brexit üzerine referandum sonrası derinleşme ve genişleme politikalarının geleceği*. (Doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kurtaran G.** (2022, 5 Şubat). Londra dünyanın en büyük finans merkezi olmayı sürdürme iddiasında. *Anadolu Ajansı*. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/londra-dunyanin-en-buyuk-finans-merkezi-olmayi-surdurme-iddiasinda-/1724739>

- Küçük, B.** (2021, 2 Ekim). İngiltere'de yakıt krizi: Tır şoförü olmayan binlerce Alman göreve çağrıldı. *Euronews*. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2021/10/02/ingiltere-de-yak-t-krizi-t-r-soforu-olmayan-binlerce-alman-goreve-cagr-ld>
- Küçükbakırcı, Ç.** (2019). *Brexit sürecinde AB ve İngiltere bankacılık sektörünün karşılaştırmalı analizi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Lippman, D.** (2021) *Calculating Power- Banzhaf Power Index*, Pierce College. Erişim: 13 Şubat, 2022, <https://math.libretexts.org/@go/page/34186>
- Lyon, J.D. & Dhingra, S.** (2021). The impacts of Covid-19 and Brexit on the UK economy: early evidence in 2021. *London School of Economics and Political Science, Analysis No. 21*. <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/cepcovid-19-021.pdf>
- Marshall, P.** (2013). Forty Years On: Britain in the EU. The Round Table: The Commonwealth. *Journal of International Affairs*. 102 (1), 15-28.
- Marshall, J., Jack, M.T. & Jones, N.** (2021). The end of the brexit transition period. Was the UK prepared?. *Institute for Government*, s.11.
- Mercan, S.** (2017). Avrupa Bütünleşmesinin Brexit Ardındaki Geleceği. *Dergipark Akademik*, 01.05.2017, Sayfa: 35-47. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/700837>
- MFA.** (a). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-AB Gümrük Birliği, Erişim: 24 Haziran, 2022, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa>
- Milevska T.** (2013). BK artık AB Genişlemesini Savunmuyor, *EUROACTİV*. Erişim: 10 Şubat, 2022, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/uk-no-longer-advocates-for-eu-enlargement/>
- Middelaar, L. V.** (2014). *Avrupa: Bir Geçiş Süreci* (B. Çölgeçen, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Moore. R.** (2017). The Commonwealth is no Empire, FCO Siyasi Direktörü, 13 Mart 2017 Erişim: <https://blogs.fcdo.gov.uk/richardmoore/2017/03/13/the-commonwealth-is-no-empire/>
- Mullineux, A.** (2019). *Brexit': 'The City' and EU capital markets*. *Int Econ Policy* (pp.16:17–25). Erişim: 10 Şubat, 2022, <https://doi.org/10.1007/s10368-018-00425-y>
- Nas, Ç.** (2021). Brexit ve Türkiye-AB ve Türkiye-BK İlişkilerinde Etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Özel Sayı: Brexit, 325-350. Erişim: <https://doi.org/10.32450/aacd.979278>
- Office for Budget Responsibility.** (2021). *Autumn 2021 Economic Forecast; Copy Of The Budget Report (HC 822)*. London: Ordered by the House of Commons Erişim: 10 Ocak, 2022, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1043688/Budget_AB2021_Print.pdf

- Office for National Statistics.** (2021a). *UK trade: January 2021*. Erişim:20 şubat, 2022.
<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/bulletins/uktrade/january2021>
- Office for National Statistics.** (2021b). *The impacts of EU exit and the coronavirus on UK trade in goods*. Erişim: 20 şubat, 2022.
<https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/internationaltrade/articles/theimpactsofeuexitandthecoronavirusonuktradeingoods/2021-05-25>
- Office for National Statistics.** (2021c). *The impacts of EU exit and coronavirus (COVID-19) on UK trade in services: November 2021*. Erişim: 20 şubat, 2022.
<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/articles/theimpactsofeuexitandcoronaviruscovid19onuktradeinservices/november2021>
- Özdemir, E.** (2020). *Brexit'in Birleşik Krallık, NATO, AB güvenlik ve savunma politikalarına etkileri*. (Yüksek lisans tezi). Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Perisic, B.** (2010). Britain and Europe: a History of Difficult Relations, *Institute for Cultural Diplomacy*, <https://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/cs-bojana-perisic.pdf>
- Pound Dollar Exchange Rate (GBP USD) - Historical Chart.** Erişim: 15 şubat, 2022, <https://www.macrotrends.net/2549/pound-dollar-exchange-rate-historical-chart>
- Rodrik D.** (2007). How to Save Globalization from its Cheerleaders, *Faculty Research Working Papers Series*, September 2007, 30-32. Erişim; 14 Mart, 2022, <https://drodrik.scholar.harvard.edu/publications/how-save-globalization-its-cheerleaders>
- Sopak, S.** (2020). *Brexit'in Avrupa Birliğinin kurumsal yapısında meydana getireceği değişiklikler*. (Yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Soytürk, M.** (2020). Brexit Sonrası Avrupa Birliği Enerji ve İklim Politikaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 3 (1), 17-36.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsbder/issue/53350/709193>
- T.C. Ticaret Bakanlığı.** (2021). Yürürlükte bulunan Serbest Ticaret Anlaşmaları, Erişim: 15 Ekim, 2021, <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar/efta#:~:text=EFTA%2DT%C3%BCrkiye%20Serbest%20Ticaret%20ve,21203%20say%C4%B1%C4%B1%20Resmi%20Gazetede%20Oyay%C4%B1nlanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.>
- The Global Financial Centres Index 30,** Erişim: 16 Ocak, 2022, <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/global-financial-centres-index-30/>

- The Global Financial Centres Index GFCI 30**, Erişim: 10 Ocak, 2022, <https://www.longfinance.net/programmes/financial-centre-futures/global-financial-centres-index/gfci-30-explore-data/gfci-over-time/>
- The UK's European elections.** (2019). Erişim: 10 Şubat, 2022, <https://www.bbc.com/news/topics/crjeqkdevvvt/the-uks-european-elections-2019>
- Türko, E. S. ve Gökçenoğlu Manas, S.** (2020). *Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım Brexit*. Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (1), 573-589. Erişim: <https://doi.org/10.33206/mjss.483512>
- Urwin, D.W.** (2014). *The Community of Europe: A History of European Integration Since 1945*, 2. Baskı, Routledge, New York.
- Wyman, O.** (2016). *The impact of the UK's Exit from the EU on the UK-based financial services sector*. Erişim: https://www.oliverwyman.com/content/dam/oliver-wyman/global/en/2016/oct/OW%20report_Brexit%20impact%20on%20Uk-based%20FS.pdf
- Welfens P. & Cairncross, A.** (1981), *The Economic History of Britain*, Cambridge Press, London.
- Welfens P. & Hanrahan D.** (2017). The Brexit Dynamics: British and EU 27 Challenges After the EU Referendum. *Intereconomics*, 52 (5), 302–307 Erişim: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2017/number/5/article/the-brexit-dynamics-british-and-eu27-challenges-after-the-eu-referendum.html>
- Yalçın, E.** (2019). *Brexit sürecinin borsa endekslerine ve para birimlerine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yıldız, A.** (2021). Brexit, Göç ve Avrupa Bütünleşme Süreci. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt 20, Özel Sayı: Brexit, 60-94. Erişim: <https://doi.org/10.32450/aacd.978770>
- Zengin, C.** (2016). Brexit: Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'ndeki Geleceği mi? *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)*, No: 1308.
- Zivot, E. & Andrews, D.W.K.** (1992). Further Evidence on the Great Crash, the Oil Price Shock, and the Unit Root Hypothesis. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10 (3), 251-270.
- URL-1** <<https://www.trademap.org/Index.aspx>>, erişim tarihi 15.12.2021.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Enes AYAN

Doğum Tarihi ve Yeri :

E-posta :

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2016, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
- **Ön Lisans** : 2018, Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İş Sağlığı ve Güvenliği
- **Ön Lisans** : 2020, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Adalet